

Міністерство освіти і науки України
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського
Філологічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан філологічного факультету

_____ С. В. Гузенко

« ___ » _____ 20__ р.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС

із дисципліни

«Герменевтика та лінгвотекстологія»

Для спеціальності 035 Філологія 035. 10 Прикладна лінгвістика

Автор: Желязкова В. В., доцент кафедри
загальної та прикладної лінгвістики

Затверджено на засіданні кафедри від 28 серпня 2017 р.

Миколаїв – 2017

Витяг із ОКХ

Бакалавр повинен знати:

- сучасні наукові методи філологічних досліджень;
- принципний зв'язок мови і світу; походження та розвиток мови, її рівні; основні одиниці мови і мовлення;
- функціональні властивості мови;
- загальнотеоретичні основи дисципліни, що необхідні для вирішення науково-методичних завдань;
- основні тенденції розвитку прикладної лінгвістики в Україні і світі;
- систему знань про зв'язок теорії лінгвістики з реалізацією прикладних задач на базі нових комп'ютерних технологій;
- фахові вимоги до представників професій, пов'язаних із практичним застосуванням знань про мову;
- основи роботи та функціональні обов'язки лінгвіста-консультанта, лінгвіста-викладача, лінгвіста-перекладача, диктора радіо та телебачення, мовленнєвого аналітика, засобах масової інформації, рекламі, виробничих, комерційних підприємствах, фірмах тощо; сферу застосування знань у галузі прикладної лінгвістики.

Бакалавр повинен уміти:

- володіти розвиненою культурою мислення, вміти ясно і логічно висловлювати свої думки як усно, так і письмово; володіти навичками наукової організації праці;
- розуміти основні проблеми своєї дисципліни, що визначають конкретну галузь його діяльності;
- уміти творчо підходити до процесу в різних ситуаціях;
- застосовувати наукові знання про устрій та функціонування мови в нелінгвістичних дисциплінах і в різноманітних сферах практичної діяльності людини, а також теоретичне осмислення такої діяльності;
- здійснювати науково-дослідну роботу, наукову інтерпретацію дібраного матеріалу, будувати чітку структуру наукової роботи (курсової, дипломної тощо);
- володіти навичками техніки мовлення для подальшої професійної діяльності на посаді диктора, ведучого радіо та телевізійних передач;
- аналізувати актуальні проблеми прикладної лінгвістики, що визначають конкретну галузь фахової діяльності;
- вміти творчо підходити до розв'язання проблемних завдань у процесі професійної діяльності;
- визначати перспективи оптимізації кожної із функцій мови в різних напрямках прикладного мовознавства;
- займатися розробкою мовних технологій та нових методів розв'язання практичних завдань у галузі використання мови;
- уміти співвідносити понятійний апарат дисциплін теоретичної та прикладної лінгвістики з реальними фактами та явищами професійної діяльності;

- вміти застосовувати теоретичні знання для вирішення професійних практичних завдань у галузі використання мови;
- діагностувати усне й писемне мовлення; проводити атрибуцію текстів;

Витяг із ОПП

З герменевтикою традиційно пов'язане уявлення про універсальний метод у сфері гуманітарних наук. Як метод тлумачення історичних фактів на основі філологічних даних герменевтика вважалась універсальним принципом інтерпретації літературних пам'яток.

Герменевтика виникла у граничній сфері філософії, психології, філології, риторики і спершу розглядалася як мистецтво тлумачення стародавніх текстів (в Александрійській та Антиохійській школах – як учення про розуміння будь-яких текстів), а потім тривалий час – як філософське вчення. Витоками герменевтики є давньогрецькі філософія й філологія як мистецтво розуміння висловлень жерців й оракулів.

Сьогодні герменевтика має кілька маргінальних галузей, суміжних із різними науками: психологічну, філологічну, мовознавчу, філософську тощо – і спрямована на систематизацію технік розуміння текстів і застосування їх для розв'язання прикладних завдань. В основі сучасної герменевтики – положення про розуміння тексту як багатоаспектний процес, що забезпечує пізнавально-креативну сутність інтерпретаційної діяльності людини, зануреної у багатовекторну діалогічність із мовою, культурою, інтеріоризованим буттям у його інтерактивній дискретності, соціумом і т. ін.

Деякі з герменевтичних технік застосовуються у прикладній лінгвістиці й комп'ютерній науці як спроби схематизації процесів розуміння й інтерпретації. Постулати герменевтики використовуються у розробці автоматичних моделей організації знань (гіпертекстових, мультимедійних), багаторівневих моделях інтерпретації повідомлень тощо.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____

Н. І. Василькова

28 серпня 2017 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ГЕРМЕНЕВТИКА ТА ЛІНГВОТЕКСТОЛОГІЯ

Ступінь бакалавра

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

035 Філологія

Код та найменування спеціальності

035. 10 Прикладна лінгвістика

Предметна спеціалізація

Філологічний факультет

2017-2018 навчальний рік

Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний
університет імені В. О. Сухомлинського

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Желязкова Вікторія Валеріївна, доцент кафедри
загальної та прикладної лінгвістики, кандидат філологічних наук.

Програму схвалено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол від «28» серпня 2017 року № 1

Завідувач кафедри загальної та прикладної лінгвістики _____ (Коч Н. В.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією філологічного
факультету

Протокол від «28» серпня 2017 року № 1

Голова навчально-методичної комісії _____ (Мхитарян О. Д.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією університету

Протокол від «28» серпня 2017 року № 12

Голова навчально-методичної комісії університету _____ (Василькова Н. І.)

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Герменевтика та лінгвотекстологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки ступеня бакалавра спеціальності 035 Філологія, предметна спеціалізація 035. 10 Філологія (Прикладна лінгвістика).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є мовний матеріал тексту.

Міждисциплінарні зв'язки: лінгвістика, лінгвістика тексту, психологія, семіотика, етнолінгвістика, соціолінгвістика.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Герменевтика та лінгвотекстологія» є формування у майбутнього філолога вміння проникати в глибинну сутність художнього твору, вміння знайти в тексті об'єктивні причини його ідейно-естетичного, виховного, емоційного впливу, вміння вилучити з твору всю ту різноманітну інформацію, що в ньому закладена.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Герменевтика та лінгвотекстологія» є:

1. Ознайомитися з предметом «Герменевтика та лінгвотекстологія», його структурою; періодизацією становлення та розвитку.

2. Створити умови засвоєння теоретичних засад курсу, опанування поняттями «герменевтика», «інтерпретація», «текст», «лінгвотекстологія» тощо.

3. Навчити студентів інтерпретувати різні художні тексти: вибирати максимум закладених в нього думок і почуттів автора.

4. Сформувати вміння відтворити світ, що створюється художником, побачити все, що лежить на поверхні твору і в його глибині.

5. Сформувати вміння знаходити засоби актуалізації мовних одиниць різних рівнів, що використовуються для позначення ідеї твору, які відображають авторську точку зору, займають головне, домінуюче положення в ряді знайдених нами актуалізованих вживань.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати: історію виникнення, становлення та розвитку герменевтики та лінгвотекстології; способи та види інтерпретації текстів та герменевтичного аналізу; методики для здійснення лінгвотекстологічного аналізу пам'яток і списків.

вміти: аналізувати текст як об'єкт герменевтики; професійно застосовувати поглиблені знання з герменевтики та лінгвотекстології; вільно користуватися спеціальною термінологією; застосовувати ефективні методики для здійснення лінгвотекстологічного аналізу пам'яток і списків; володіти способами та видами інтерпретації текстів та герменевтичного аналізу проводити зіставлення застарілих і сучасних мовних норм.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні компетентності: бути здатним до критичного мислення й ціннісно-світоглядної реалізації особистості; вміти виявляти, ставити та вирішувати проблеми; бути здатним до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел; вміти працювати в команді та автономно; вміти застосовувати знання у практичних ситуаціях.

II. Фахові компетентності: вільно орієнтуватися в різних лінгвістичних напрямках і школах; володіти методами наукового аналізу і структурування мовного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів; професійно застосовувати поглиблені знання з герменевтики та лінгвотекстології; вільно користуватися спеціальною термінологією; планувати, організовувати, здійснювати і презентувати прикладне дослідження в галузі герменевтики та лінгвотекстології; здатність формувати нові знання, ідеї, концепції в галузі філології та лінгвістики.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3,0 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1. Герменевтика в колі лінгвістичної наукової парадигми

Тема 1. Герменевтика: предмет, проблеми та структура теорії інтерпретації.

Тема 2. Етапи розвитку герменевтики як науки.

Тема 3. Герменевтичний ланцюжок від пояснення до розуміння.

Тема 4. Феномен герменевтичного кола.

Кредит 2. Текст: герменевтичний та лінгвотекстологічний ракурси

Тема 1. Текст як об'єкт герменевтики та лінгвотекстології.

Тема 2. Мовно-культурна спрямованість герменевтичного аналізу текстів.

Тема 3. Мова і культура. Способи фіксації культурної інформації в текстах.

Тема 4. Інтерпретація. Підходи до інтерпретації мовних явищ.

Кредит 3. Лінгвотекстологія та лінгвістична редакція текстів давнини

Тема 1. Лінгвотекстологія як сфера дослідження текстів в історичному аспекті. Стан розвитку української лінгвотекстології.

Тема 2. Мовна норма та лінгвотекстологічні дослідження.

Тема 3. Специфіка лінгвістичної редакції писемних пам'яток.

Рекомендована література

Базова

1. Богачов А. Передісторія філософської герменевтики / А. Богачов // Наукові записки НаУКМА. – К. : Стилос, 2000. – Т. 18. – С. 17–21.
2. Богачов А. Філософська герменевтика / А. Богачов. – К. : Курс, 2006. – С. 44–60.
3. Васильев С. А. Синтез смысла при создании и понимании текста / С. А. Васильев. – К. : Наукова думка, 1988. – 238 с.

4. Гадамер Г.-Г. Герменевтика і поетика : Вибрані твори / Г.-Г. Гадамер. – К. : Юніверс, 2001. – 288 с.
5. Гнатюк М. Історико-літературна текстологія: когнітивний аспект / М. Гнатюк // Філологічні семінари. – 2010. – Вип. 13. – С. 85–93. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fils_2010_13_15.pdf.
6. Гнатюк М. Текстологія – базова філологічна дисципліна [Текст] / Мирослава Гнатюк // Сл. і час : наук.-теорет. журн. – 2013. – № 8. – С. 32–45.
7. Данилевский И. Н. Текстология и генетическая критика в изучении летописных текстов / И. Н. Данилевский // Герменевтика древнерусской литературы. – СПб.–М., 2005. – С. 368–407.
8. Долинин К. А. Интерпретация текста / К. А. Долинин. – М., 1980.
9. Инишев И. Н. Чтение и дискурс: трансформации герменевтики. – Вильнюс : ЕГУ, 2007. – 168 с.
10. Квіт С. М. Основи герменевтики : навчальний посібник / Сергій Миронович Квіт. – К. : КМ «Академія», 2003. – 191 с.
11. Колесник О. С. Культурологічна герменевтика та діалог контекстів / О. С. Колесник // Культура і сучасність. – 2014. – № 1. – С. 24–30. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Kis_2014_1_7.pdf.
12. Лукашевич О. А. Філософська герменевтика й проблеми теоретичного джерелознавства / О. А. Лукашевич // Totallogy-XXI. Постнекласичні дослідження. – 2013. – № 29. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/totallogy_2013_29_19.pdf.
13. Ляпушкина Е. И. Введение в герменевтику : Учеб. Пособие / Е. И. Ляпушкина. – СПб. : Изд-во С. – Петерб. ун-та, 2002. – 96 с.
14. Мисонжников Б. Я. Отражение действительности в тексте / Б. Я. Мисонжников // Основы творческой деятельности журналиста. – СПб, 2000. – С. 95–124.
15. Потяткник Б. Патогенний текст / Б. Потяткник, М. Лозинський – Львів, 1996.
16. Рейсер С. А. Основи текстології : Навчальний посібник для студентів педагогічних інститутів / С. А. Рейсер. – Л. : «Просвещение», 1978. – 176 с.
17. Саприкіна О. Сучасна літературна герменевтика як мистецтво розуміння й інтерпретації художнього тексту / О. Саприкіна // Нова педагогічна думка. – 2014. – № 3. – С. 83–85. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npd_2014_3_23.pdf.
18. Серажим К. С. Текстологія: елементи тексту й апарат видання / К. С. Серажим. – К., 1998.

Допоміжна

1. Бернюков А. М. Герменевтика як універсальний метод гуманітарних наук / А. М. Бернюков // Питання літературознавства. – 2006. – Вип. 71. – С. 241–252. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pl_2006_71_29.pdf.

2. Бумбур Ю. М. Герменевтика і поезія / Ю. М. Бумбур // Вісник Маріупольського державного університету. Сер. : Філологія. – 2011. – Вип. 5. – С. 5–7. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vmdu_2011_5_3.pdf.
3. Войцешук Л. А. Філологічна герменевтика Ф. Шляермахера та В. Дільтея як основа сучасної художньої комунікації / Л. А. Войцешук // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Філологічна. – 2010. – Вип. 16. – С. 43–50. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoaf_2010_16_9.pdf.
4. Гадамер Г.-Г. Істина і метод: основи філософської герменевтики ; [пер. з нім. О. Мокровольський]. – К. : Юніверс, 2000. – Т. I. – С. 165–192.
5. Гетьман І. В. Витоки і становлення теоретичних знань загальної теорії розуміння – герменевтики: ідеї філософів доби античності / І. В. Гетьман // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2013. – Вип. 25. – С. 29–40. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/dbms_2013_25_5.pdf.
6. Годунок З. В. Герменевтика індивіда у збірці В. Стуса «Веселий цвинтар» та в текстах М. Хвильового: порівняльний аналіз [Електронний ресурс] / З. В. Годунок // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна. – 2011. – Вип. 21. – С. 132–141. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoaf_2011_21_17.pdf.
7. Гусак П. Етимологічна герменевтика як ключ до розуміння і датування тексту (на прикладі легенди про Сема, Хама і Яфета: Бут. 9, 18–27) / П. Гусак // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2014. – Вип. 61. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vlnu_fil_2014_61_34.pdf.
8. Данилевский И. Н. Проблемы понимания памятников общественной мысли Древней Руси / И. Н. Данилевский // Памятники общественной мысли Древней Руси : В 3-х т. [Сост., автор вступ. ст. и коммент. И. Н. Данилевский]. – М., 2010. – Т. 2: Период ордынского владычества. С. 5–24.
9. Дільтей В. Виникнення герменевтики. Додатки з рукописів / В. Дільтей // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями : [хрестоматія]. – К. : Ваклер, 1996. – С. 33–60.
10. Кир'янчук Б. Проблеми герменевтики епістолярного жанру (на прикладі листів В. Стефаника) / Б. Кир'янчук // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Філологічна. – 2013. – Вип. 32. – С. 81–96. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoaf_2013_32_11.pdf.
11. Микешина Л. А. Философия познания. Полемические главы / Л. А. Микешина. – М. : Прогресс – Традиция, 2002. – С. 304–383.
12. Овсієнко Л. Текст в аспекті досліджень філософської герменевтики / Л. Овсієнко // Теоретична і дидактична філологія. – 2014. – Вип. 18. – С. 92–96. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tidf_2014_18_20.pdf.

13. Одуев С. Ф. Герменевтика и описательная психология в “философии жизни” Вильгельма Дильтея / С. Ф. Одуев // Герменевтика: история и современность : (критические очерки). – М. : Мысль, 1985. – С. 97–120.
14. Саприкіна О. Нетрадиційна герменевтика як засіб інтерпретації творів Оноре де Бальзака / О. Саприкіна // Нова педагогічна думка. – 2014. – № 2. – С. 49–52. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npd_2014_2_16.pdf.
15. Сиваченко М. Є. Текстологія поетичних творів П. А. Грабовського [Текст] : [монографія] / М. Є. Сиваченко ; Акад. наук УРСР. – Київ : Наук. думка, 1988. – 284 с.
16. Ставцев С. Н. Герменевтическая тема в хайдеггеровских текстах / С. Н. Ставцев // Метафизические исследования : Язык ; Альманах Лаборатории Метафизических исследований при философском факультете Санкт-Петербургского унив-та. – СПб. : Алетейя, 1999. – Выпуск 11. – С. 86–96.
17. Ставцев С. Н. Введение в философию Хайдеггера / С. Н. Ставцев. – СПб. : Лань. – 2000. – 192 с.
18. Толочко О. П. Текстологічні спостереження над збірниками, що містять Густинський літопис. (До питання про реконструкцію архетипу) / О. П. Толочко // Український археографічний щорічник. – 1999. – Вип. 4. – С. 141–168. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uashch_1999_3-4_13.pdf.
19. Хайдеггер М. Бытие и время / Хайдеггер М. ; [пер. с нем. В. В. Бибихин]. – М. : Ad Marginem, 1997. – 452 с.
20. Шалак О. Рукопис подільського весілля з архіву Олександра Кістяківського: атрибутування і текстологія / О. Шалак // Народознавчі зошити. Серія філологічна. – 2014. – № 3. – С. 561–574. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/narzfil_2014_3_15.pdf.
21. Яусс Г.Р. Эстетичний досвід і літературна герменевтика (фрагменти) / Г. Р. Яусс // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. – Львів : Літопис, 1996. – С. 278–307.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: іспит у третьому семестрі. Основною формою підсумкового контролю є екзамен як спосіб комплексної перевірки та диференційованого оцінювання якості засвоєння студентами навчального матеріалу з курсу (додається до результатів поточного контролю).

5. Засоби діагностики успішності навчання: розгалужена система балів, що накопичується (складається із суми балів за різними видами здійсненого контролю) при виконання контрольних, практичних та самостійних робіт, написання рефератів, опрацювання матеріалів із Інтернет-ресурсів.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ Н. І. Василькова
28 серпня 2017 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ГЕРМЕНЕВТИКА ТА ЛІНГВОТЕКСТОЛОГІЯ

Ступінь бакалавра

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

035 Філологія

Код та найменування спеціальності

035. 10 Прикладна лінгвістика

Предметна спеціалізація

Філологічний факультет

2017 – 2018 навчальний рік

Робоча програма навчальної нормативної дисципліни «Герменевтика та лінгвотекстологія» для студентів спеціальності 035 Філологія, шифр спеціальності 035. 10 Філологія (Прикладна лінгвістика).

Розробник:

Желязкова В. В., доцент кафедри загальної та прикладної лінгвістики, кандидат філологічних наук _____ (Желязкова В. В.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики

Протокол № 1 від «28» серпня 2017 р.

Завідувач кафедри _____ (Коч Н. В.)

«28» серпня 2017 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 3	Спеціальність 035 Філологія	Нормативна	
	Предметна спеціалізація 035. 10 Філологія (Прикладна лінгвістика)	<i>Рік підготовки:</i>	
2-й			
<i>Семестр</i>			
Індивідуальне науково-дослідне завдання – буклет		3-й	

Загальна кількість годин – 90		<i>Лекції</i>	
Тижневих годин для денної форми навчання: 4 аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2	Ступінь Бакалавра	10 год.	
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		20 год	.
		<i>Лабораторні</i>	
		-	-
		<i>Самостійна робота</i>	
		60 год.	
		Вид контролю: іспит	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 30 год. – аудиторні заняття, 60 год. – самостійна робота (33 % / 67 %).

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Герменевтика та лінгвотекстологія» є формування у майбутнього філолога вміння проникати в глибинну сутність художнього твору, вміння знайти в тексті об'єктивні причини його ідейно-естетичного, виховного, емоційного впливу, вміння вилучити з твору всю ту різноманітну інформацію, що в ньому закладена.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Герменевтика та лінгвотекстологія» є:

6. Ознайомитися з предметом «Герменевтика та лінгвотекстологія», його структурою; періодизацією становлення та розвитку.

7. Створити умови засвоєння теоретичних засад курсу, опанування поняттями «герменевтика», «інтерпретація», «текст», «лінгвотекстологія» тощо.

8. Навчити студентів інтерпретувати різні художні тексти: вибирати максимум закладених в нього думок і почуттів автора.

9. Сформуванню вміння відтворити світ, що створюється художником, побачити все, що лежить на поверхні твору і в його глибині.

10. Сформуванню вміння знаходити засоби актуалізації мовних одиниць різних рівнів, що використовуються для позначення ідеї твору, які відображають авторську точку зору, займають головне, домінуюче положення в ряді знайдених нами актуалізованих вживань.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні компетентності: бути здатним до критичного мислення й ціннісно-світоглядної реалізації особистості; вміти виявляти, ставити та вирішувати проблеми; бути здатним до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел; вміти працювати в команді та автономно; вміти застосовувати знання у практичних ситуаціях.

II. Фахові компетентності: вільно орієнтуватися в різних лінгвістичних напрямках і школах; володіти методами наукового аналізу і структурування мовного матеріалу з урахуванням класичних і новітніх методологічних принципів; професійно застосовувати поглиблені знання з герменевтики та лінгвотекстології; вільно користуватися спеціальною термінологією; планувати, організовувати, здійснювати і презентувати прикладне дослідження в галузі герменевтики та лінгвотекстології.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1. Герменевтика в колі лінгвістичної наукової парадигми

Тема 1. Герменевтика: предмет, проблеми та структура теорії інтерпретації. Етимологія поняття «герменевтика». Об'єкт і предмет дисципліни. Тлумачення та інтерпретація як основні задачі герменевтики. Вектори розвитку герменевтичного вчення. Пізнання, пояснення та розуміння крізь призму герменевтичних досліджень.

Тема 2. Етапи розвитку герменевтики як науки.

Передумови виникнення герменевтичного наукового напрямку. Європейські герменевтичні теорії доби Середньовіччя. Герменевтика Ф. Шлейєрмахера та її місце в німецькій класичній філософії. Герменевтика Ф. Ніцше та В. Дильтея. Персоналії ХХ ст. і їхні герменевтичні концепції.

Тема 3. Герменевтичний ланцюжок від пояснення до розуміння. Пояснення як різновид пізнавальної дії. Структура пояснювального механізму. Види пояснень у герменевтичній практиці. Природа і сутність розуміння. Діалектична архітектоніка процесів осмислення мовних фактів. Функції розуміння. Антиномія розуміння та дорозуміння.

Тема 4. Феномен герменевтичного кола.

Зміст поняття герменевтичного кола. Концептуальні засади розвитку герменевтичних кіл. Історичні вектори руху в герменевтичному колі. Проблема входу мовних одиниць до герменевтичного кола та виходу з нього

Кредит 2. Текст: герменевтичний та лінгвотекстрологічний ракурси

Тема 1. Текст як об'єкт герменевтики та лінгвотекстології.

Текст: дефініція, будова, ознаки та функції. Філософська та лінгвістична природа тексту: інтеграція знань. Герменевтичний і лінгвотекстологічний підходи до тлумачення текстової інформації: спільне та відмінне. Герменевтичний дискурс: його пояснення та розуміння. Герменевтичний дискурс і діалог культур.

Тема 2. Мовно-культурна спрямованість герменевтичного аналізу текстів.

Мова і культура. Способи фіксації культурної інформації в текстах. Комунікативні цілі герменевтичного аналізу. Знак, текст і символ у герменевтиці. Пояснення культурної інформації. Смысл. Розуміння культурних смислів.

Тема 3. Мова і культура. Способи фіксації культурної інформації в текстах.

Тема 4. Інтерпретація. Підходи до інтерпретації мовних явищ. Інтерпретація як метод і засіб філософського пізнання. Види інтерпретаційних механізмів. Межі інтерпретації. Інтерпретаційні «конфлікти» в тлумаченні мовних явищ. Проблема «історичної дистанції» та «часової відстані» в ході інтерпретації текстів. Основні підходи до інтерпретації мовних фактів.

Кредит 3. Лінгвотекстологія та лінгвістична редакція текстів давнини

Тема 1. Лінгвотекстологія як сфера дослідження текстів в історичному аспекті. Стан розвитку української лінгвотекстології.

Лінгвотекстологія як наука, її завдання та перспективи розвитку. Лінгвотекстологічні наукові школи. Пам'ятка та список у колі лінгвотекстологічної проблематики. Типологічна класифікація писемних пам'яток. Лінгвістична інформативність текстів-пам'яток. Тексти пам'яток Київської Русі та їхнє лінгвотекстологічне прочитання. Пам'ятки української культурної традиції доби Середньовіччя та Відродження: лінгвотекстологічний аспект. Новий час в історії розвитку української мови. Сучасний стан української лінгвотекстологічної практики.

Тема 2. Мовна норма та лінгвотекстологічні дослідження. Поняття мовної норми. Історично конкретні форми мовних норм. Формування української мовної традиції. Давньоруські та церковнослов'янські компоненти в мові. Особливості нормування біблійних і богослужбових текстів. Фольклористичні та генетичні тексти, їхні мовні норми. Аспекти дослідження мовних норм у лінгвотекстологічній практиці.

Тема 3. Специфіка лінгвістичної редакції писемних пам'яток. Інтерпретація та редакція: диференціація дослідницьких операцій. Аспекти редакції пам'яток писемності. Процедура лінгвістичної редакції, її етапи. Проблема автентичності рукописних і машинописних текстів давнини. Проблема осмислення та паспортизації текстів.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви кредитів і тем	Кількість годин				
	денна форма навчання				
	усього	у тому числі			
1	2	Лекції	ПЗ	Лаб.	СР
		3	4	5	6

Кредит 1.

Герменевтика в колі лінгвістичної наукової парадигми

Тема 1. Герменевтика: предмет, проблеми та структура теорії інтерпретації.	8	2	2		4
Тема 2. Етапи розвитку герменевтики як науки.	8	2	2		4
Тема 3. Герменевтичний ланцюжок від пояснення до розуміння.	8	–	2		6
Тема 4. Феномен герменевтичного кола.	10	2	2		6
Кредит 2. Текст: герменевтичний та лінгвотекстологічний ракурси					
Тема 1. Текст як об'єкт герменевтики та лінгвотекстології.	10	2	2		6
Тема 2. Мовно-культурна спрямованість герменевтичного аналізу текстів.	8	–	2		6
Тема 3. Інтерпретація. Підходи до інтерпретації мовних явищ.	8		2		6
Кредит 3. Лінгвотекстологія та лінгвістична редакція текстів давнини					
Тема 1. Лінгвотекстологія як сфера дослідження текстів в історичному аспекті. Стан розвитку української лінгвотекстології.	6	2	2		6
Тема 2. Мовна норма та лінгвотекстологічні дослідження.	12	–	2		8
Тема 3. Специфіка лінгвістичної редакції писемних пам'яток.	14	-	2		10
Разом:	90	10	20		60

1. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Тема 1. Предмет, структура та функції герменевтичного вчення.	2
2.	Тема 2. Науково-історична парадигма еволюції герменевтики.	2
3.	Тема 3. Пояснення та розуміння як основні операції герменевтичного аналізу.	2
4.	Тема 4. Мовно-культурна спрямованість герменевтичного аналізу текстів.	2
5.	Тема 5. Природа та сутність герменевтичного кола.	2

6.	Тема 6. Теоретико-практичні засади інтерпретації в герменевтиці.	2
7.	Тема 7. Текст і герменевтичний дискурс.	2
8.	Тема 8. Лінгвотекстологія як наукова галузь..	2
9.	Тема 9. Лінгвотекстологічний аспект дослідження мовної норми.	2
10.	Тема 10. Лінгвістична редакція писемних пам'яток.	2
	Разом:	20

2. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1.		
Герменевтика в колі лінгвістичної наукової парадигми		
1.	Тема 1. Періодизація розвитку герменевтики як науки. 1. Опрацювати матеріали лекцій і допоміжної літератури з герменевтики та подати інформацію про періоди розвитку науки (за хронологією) у вигляді таблиці.	10
2.	Тема 2. Пояснення, розуміння та інтерпретація як основні задачі герменевтики. 22. Скласти кросворд за темою самостійної роботи (не менше 30 слів). 23. Графічно зобразити етапи та механізми інтерпретації тексту.	10
Кредит 2. Текст: герменевтичний та лінгвотекстологічний ракурси		
3.	Тема 3. Текст: герменевтичний та лінгвотекстологічний ракурси. 1. Опрацювати та записати основні тези наукової статті: Бахтин М. М. Проблема текста в лингвистике, филологии и других гуманитарных науках. Опыт философского анализа [Текст] / М. М. Бахтин // Литературно-критические статьи / Сост. С. Бочаров и В. Кожин. – М., 1986. – С. 473–501.	10
4.	Тема 4. Лінгвотекстологічна редакція писемних пам'яток давнини. 19. Розробити проект «Погляд сучасного лінгвотекстолога»: проаналізувати відомі екзамінації тексту «Слова про полк Ігорів» та запропонувати власну редакцію цього тексту.	10

Кредит 3. Лінгвотекстологія та лінгвістична редакція текстів давнини		
5.	Тема 5. Фольклористична текстологія: лінгвістична редакція. 1. Розробити проект «Паспорт українських фольклорних пісень»: здійснити редакцію тексту будь-якої української народної пісні.	10
6.	Тема 6. Генетична текстологія. 1. Законспектувати статтю: Гнатюк М. М. Генетична критика і текстологія: діалогізм дискурсивних практик [Електронний ресурс] / М. М. Гнатюк // Режим доступу : http://philology.kiev.ua/library/zagal/Literaturoznachni_studii_2010_26/104_109.pdf ; Назва з екрана.	10
Разом:		60

9. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

- Зробити проспект чи буклет (за допомогою комп'ютерних програм) за однією з таких тем:
 - «Зв'язки в герменевтичному колі тексту роману «Чорна рада» М. Куліша»;
 - «Діалектичні принципи організації герменевтичного кола тексту повісті «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського».

10. Методи навчання

Усний виклад матеріалу, проблемне навчання, робота з підручником та додатковими джерелами, вправи, спостереження над усним мовленням, спостереження над мовним матеріалом, різні види аналізу.

11. Методи контролю

Самостійні роботи, виконання тестових завдань, контрольні модульні роботи.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

	Поточне тестування та самостійна робота	Нак опи чува льні бал и/ сум а
--	---	---

	Кредит 1				Кредит 2			Кредит 3			Іспит 120	300/ 100
	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10		
Практичні заняття	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		
Самостійна робота	40				15			15				
					Кр 1 - 30			Кр 2 - 30				
Усього	60				60			60			120	300

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ЄКТС	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

13. Методичне забезпечення

1. Желязкова В. В. Основи герменевтики : навчально-методичні рекомендації. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. – 85 с.
2. Навчально-методичний комплекс.

14. Рекомендована література

Базова

1. Богачов А. Передісторія філософської герменевтики / А. Богачов // Наукові записки НаУКМА. – К.: СтилоС, 2000. – Т. 18. – С. 17–21.
2. Богачов А. Філософська герменевтика / А. Богачов. – К.: Курс, 2006. – С. 44–60.
3. Васильєв С. А. Синтез смисла при создании и понимании текста / С. А. Васильєв. – К.: Наукова думка, 1988. – 238 с.

4. Гадамер Г.-Г. Герменевтика і поетика : Вибрані твори / Г.-Г. Гадамер. – К.: Юніверс, 2001. – 288 с.
5. Гнатюк М. Історико-літературна текстологія: когнітивний аспект / М. Гнатюк // Філологічні семінари. – 2010. – Вип. 13. – С. 85–93. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fils_2010_13_15.pdf.
6. Гнатюк М. Текстологія – базова філологічна дисципліна [Текст] / Мирослава Гнатюк // Сл. і час: наук.-теорет. журн. – 2013. – № 8. – С. 32–45.
7. Данилевский И. Н. Текстология и генетическая критика в изучении летописных текстов / И. Н. Данилевский // Герменевтика древнерусской литературы. – Сб. – М., 2005. – С. 368–407.
8. Долинин К. А. Интерпретация текста / К. А. Долинин. – М., 1980.
9. Инишев И. Н. Чтение и дискурс: трансформации герменевтики. – Вильнюс : ЕГУ, 2007. – 168 с.
10. Квіт С. М. Основи герменевтики : навчальний посібник / Сергій Миронович Квіт. – К. : КМ «Академія», 2003. – 191 с.
11. Колесник О. С. Культурологічна герменевтика та діалог контекстів / О. С. Колесник // Культура і сучасність. – 2014. – № 1. – С. 24–30. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Kis_2014_1_7.pdf.
12. Лукашевич О. А. Філософська герменевтика й проблеми теоретичного джерелознавства / О. А. Лукашевич // Totallogy-XXI. Постнекласичні дослідження . – 2013. – № 29. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/totallogy_2013_29_19.pdf.
13. Ляпушкина Е. И. Введение в герменевтику: Учеб. Пособие / Е. И. Ляпушкина. – СПб. : Изд-во С. – Петерб. ун-та, 2002. – 96 с.
14. Мисонжников Б. Я. Отражение действительности в тексте / Б. Я. Мисонжников // Основы творческой деятельности журналиста. – СПб, 2000. – С. 95–124.
15. Потяткник Б. Патогенний текст / Б. Потяткник, Лозинський М. – Львів, 1996.
16. Рейсер С. А. Основи текстології : Навчальний посібник для студентів педагогічних інститутів / С. А. Рейсер. – Л. : «Просвещение», 1978. – 176 с.
17. Саприкіна О. Сучасна літературна герменевтика як мистецтво розуміння й інтерпретації художнього тексту / О. Саприкіна // Нова педагогічна думка. – 2014. – № 3. – С. 83–85. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npd_2014_3_23.pdf.
18. Серажим К. С. Текстологія: елементи тексту й апарат видання / К. С. Серажим. – К., 1998.

Допоміжна

1. Бернюков А. М. Герменевтика як універсальний метод гуманітарних наук / А. М. Бернюков // Питання літературознавства. – 2006. – Вип. 71. – С. 241–252. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/P1_2006_71_29.pdf.
2. Бумбур Ю. М. Герменевтика і поезія / Ю. М. Бумбур // Вісник Маріупольського державного університету. Сер. : Філологія. – 2011. –

- Вип. 5. – С. 5–7. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vmdu_2011_5_3.pdf.
3. Войцешук Л. А. Філологічна герменевтика Ф. Шляермахера та В. Дільтея як основа сучасної художньої комунікації / Л. А. Войцешук // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна. – 2010. – Вип. 16. – С. 43–50. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoaf_2010_16_9.pdf.
 4. Гадамер Г.-Г. Истина і метод: основи філософської герменевтики ; [пер. з нім. О. Мокровольський]. – К. : Юніверс, 2000. – Т. I. – С. 165–192.
 5. Гетьман І. В. Витоки і становлення теоретичних знань загальної теорії розуміння – герменевтики: ідеї філософів доби античності / І. В. Гетьман // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2013. – Вип. 25. – С. 29–40. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/dbms_2013_25_5.pdf.
 6. Годунок З. В. Герменевтика індивіда у збірці В. Стуса "Веселий цвинтар" та в текстах М. Хвильового: порівняльний аналіз [Електронний ресурс] / З. В. Годунок // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна. – 2011. – Вип. 21. – С. 132–141. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoaf_2011_21_17.pdf.
 7. Гусак П. Етимологічна герменевтика як ключ до розуміння і датування тексту (на прикладі легенди про Сема, Хама і Яфета: Бут. 9, 18–27) / П. Гусак // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – 2014. – Вип. 61. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vlnu_fil_2014_61_34.pdf.
 8. Данилевский И. Н. Проблемы понимания памятников общественной мысли Древней Руси / И. Н. Данилевский // Памятники общественной мысли Древней Руси : В 3-х т. [Сост., автор вступ. ст. и коммент. И. Н. Данилевский]. – М., 2010. – Т. 2: Период ордынского владычества. С. 5–24.
 9. Дільтей В. Виникнення герменевтики. Додатки з рукописів / В. Дільтей // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки : [хрестоматія]. – К. : Ваклер, 1996. – С. 33–60.
 10. Кир'янчук Б. Проблеми герменевтики епістолярного жанру (на прикладі листів В. Стефаніка) / Б. Кир'янчук // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна. – 2013. – Вип. 32. – С. 81–96. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoaf_2013_32_11.pdf.
 11. Микешина Л. А. Философия познания. Полемические главы / Л. А. Микешина. – М. : Прогресс – Традиция, 2002. – С. 304–383.
 12. Овсієнко Л. Текст в аспекті досліджень філософської герменевтики / Л. Овсієнко // Теоретична і дидактична філологія. – 2014. – Вип. 18. – С. 92–96. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Tidf_2014_18_20.pdf.
 13. Одуев С. Ф. Герменевтика и описательная психология в “философии жизни” Вильгельма Дильтея / С. Ф. Одуев // Герменевтика: история и современность : (критические очерки). – М. : Мысль, 1985. – С. 97–120.

14. Саприкіна О. Нетрадиційна герменевтика як засіб інтерпретації творів Оноре де Бальзака / О. Саприкіна // Нова педагогічна думка. – 2014. – № 2. – С. 49–52. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npd_2014_2_16.pdf.
15. Сиваченко М. Є. Текстологія поетичних творів П. А. Грабовського [Текст] : [монографія] / М. Є. Сиваченко ; Акад. наук УРСР. – Київ : Наук. думка, 1988. – 284 с.
16. Ставцев С. Н. Герменевтическая тема в хайдеггеровских текстах / С. Н. Ставцев // Метафизические исследования : Язык ; Альманах Лаборатории Метафизических исследований при философском факультете Санкт-Петербургского унив-та. – СПб. : Алетейя, 1999. – Выпуск 11. – С. 86–96.
17. Ставцев С. Н. Введение в философию Хайдеггера / С. Н. Ставцев. – СПб. : Лань. – 2000. – 192 с.
18. Толочко О. П. Текстологічні спостереження над збірниками, що містять Густинський літопис. (До питання про реконструкцію архетипу) / О. П. Толочко // Український археографічний щорічник. – 1999. – Вип. 4. – С. 141–168. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Uashch_1999_3-4_13.pdf.
19. Хайдеггер М. Бытие и время / Хайдеггер М. ; [пер. с нем. В. В. Бибихин]. – М. : Ad Marginem, 1997. – 452 с.
20. Шалак О. Рукопис подільського весілля з архіву Олександра Кістяківського: атрибутування і текстологія / О. Шалак // Народознавчі зошити. Серія філологічна : – 2014. – № 3. – С. 561–574. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/narzfil_2014_3_15.pdf.
21. Яусс Г.Р. Эстетичний досвід і літературна герменевтика (фрагменти) / Г. Р. Яусс // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. – Львів : Літопис, 1996. – С. 278–307.

15. Інформаційні ресурси

1. <http://damar.ucoz.ru/>
2. philology.lnu.edu.ua

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ

Рівень оволодіння студентами термінологічною базою навчального курсу «Герменевтика та лінгвотекстологія», методами та засобами проведення семіотичного аналізу писемних текстів та інших продуктів мовленнєвої діяльності визначається за шкалою ECTS.

ОЦІНКА ECTS	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік

A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

З метою об'єктивного та ефективного оцінювання знань студентів необхідно застосувати такі засоби діагностики їхніх навчальних досягнень:

- засоби усної перевірки результатів навчання – бесіда, фронтальне опитування, колоквіум, аналіз схем;
- засоби письмової перевірки результатів навчання – тестові завдання, семіотичний аналіз тексту, практичні вправи, індивідуально-дослідні завдання, контрольна робота;
- засоби практичної перевірки – розробка наукових проєктів.

Комплексний контроль знань студентів із курсу «Герменевтика та лінгвотекстологія» здійснюється на основі результатів проведення поточного, модульного та підсумкового контролю знань (іспит).

Конспект лекцій з дисципліни

ЛЕКЦІЯ № 1

Тема: Герменевтика: предмет, проблеми та структура теорії інтерпретації

План

1. Етимологія поняття «герменевтика». Об'єкт і предмет дисципліни.
2. Тлумачення та інтерпретація як основні задачі герменевтики.
3. Вектори розвитку герменевтичного вчення.
4. Пізнання, пояснення та розуміння крізь призму герменевтичних досліджень.

Основна література:

1. Квіт С. М. Основи герменевтики : навчальний посібник / Сергій Миронович Квіт. – К. : КМ «Академія», 2003. – 191 с.
2. Ляпушкіна Е. И. Введение в герменевтику : учеб. пособие / Е. И. Ляпушкіна. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2002. – 96 с.

Допоміжна література:

1. Богачов А. Передісторія філософської герменевтики / А. Богачов // Наукові записки НаУКМА. – К. : СтилоС, 2000. – Т. 18. – С. 17–21.
2. Гадамер Г.-Г. Істина і метод: основи філософської герменевтики ; [пер. з нім. О. Мокровольський]. – К. : Юніверс, 2000. – Т. I. – С. 165–192.

3. Дільтей В. Виникнення герменевтики. Додатки з рукописів / В. Дільтей // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки : [хрестоматія]. – К. : Ваклер, 1996. – С. 33–60.
4. Лебідь А. Є. Інтерпретація: конституювання чи руйнація змісту [Електронний ресурс] / А. Є. Лебідь // Режим доступу : <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/3700/1/Lebid.pdf> ; Назва з екрана.
5. Микешина Л. А. Философия познания. Полемические главы / Л. А. Микешина. – М. : Прогресс – Традиция, 2002. – С. 304–383.

Сьогодні жодна лінгвістична дисципліна не може обійтися без так званого контекстуально-інтерпретаційного аналізу, бо значення та призначення слова визначаються не самі по собі, а в тексті. У зв'язку з цим виникає необхідність розкодування текстів та їхніх смислів. Цим займається герменевтика. Тому перед нами стоїть задача ознайомитися з витоками герменевтичних учень та векторами розвитку герменевтики як самостійної науки, з'ясувати її об'єкт, предмет, окреслити коло завдань навчальної дисципліни, а також охарактеризувати основні категорії, якими послуговуються сучасні герменевтики. Слова Леонарда да Вінчі «Знання, не породжені досвідом, матір'ю всякої вірогідності, марні й повні помилок» можна вважати своєрідним лейтмотивом герменевтичних досліджень, бо, маючи певний досвід та певний рівень знань, дослідникові стає під силу пізнати щось, що створено не ним, розкодувати це, досягнути та пояснити іншим.

Етимологія поняття «герменевтика». Об'єкт і предмет дисципліни

За словами С. Квіта, поняття «герменевтика» є багатозначним, що зумовлено різними підходами до спроби трактування цього терміна. З одного боку, це мистецтво та теорія тлумачення текстів, а з іншого, – методологія гуманітарного пізнання.

Саме слово «герменевтика» має доволі цікаву етимологію. Його походження науковці пов'язують з іменем давньогрецького бога успіху та відкриттів Гермеса, який вважався «коханим сином Зевса», «осяйним дозорцем», «оповісником, який розносить блага для нас». Так про нього озивався у своїх історичних трактатах Гомер. Чому саме Гермес став у витоків появи нової системи знань? Це питання має однозначну відповідь. Гермес доносив людям волю богів, оскільки їхня мова була, як правило, незрозуміла, простим смертним. Крім того, він винайшов абетку, музичні інструменти, навчив людей вимірювати відстань і вагу, орієнтуватися по зірках та інших небесних світилах. Це основна версія походження слова «герменевтика». Хоча є й противники цієї теорії. Зокрема це неодноразово заперечували Н. Муле та В. Доті, наводячи такі аргументи: Гермес відзначався своїм легким, веселим характером, був жартівником, а тому просто обманював людей, кажучи, що це воля богів. Насправді він насміхався над усіма. Ці дві полярні думки й доводять істинність інтерпретації текстів, тобто герменевтика вбачає своїм

завданням не стільки правильність інтерпретації, скільки її аргументованість. Тобто кожна думка та версія має право на життя.

У зв'язку з цим предметом герменевтики можна назвати систему знаків (символів). Суб'єкт герменевтики (пізнання) – людина (той, хто створює та сприймає знаково-символьну систему). Основними принципами герменевтики є принцип розуміння та пояснення (інтерпретації) тексту. Завдяки герменевтиці стає можливим виявлення справжнього змісту тексту та його точне розуміння.

Тлумачення та інтерпретація як основні задачі герменевтики

Герменевтика, як і будь-яка наука, має низку завдань. Залежно від обсягу та жанру й стилю тексту, їхня кількість може варіюватися. Проте видатний французький герменевтик П. Рікер переконаний, що завдання герменевтики полягає не тільки в аналізі конфліктів інтерпретації, але й також у досягненні розуміння себе. «Я», на його думку, можна пізнати тільки опосередковано через культурні тексти, зокрема літературні та мистецькі. За П. Рікером, ми можемо визначити три основні етапи герменевтичного розуміння літературного твору: 1) більш чи менш об'єктивний аналіз самого тексту, тобто можливість застосування структурального та семіотичного аналізу змісту і форми твору; 2) процес читання, в якому актуалізується світ тексту; 3) етап екзистенційного та рефлексійного привласнення значення тексту.

Проте основними задачами герменевтики є тлумачення та інтерпретація. Як показує практика, ці задачі не є тотожними.

Тлумачення – це діяльність щодо з'ясування та / або роз'яснення (інтерпретації) змісту з метою правильного його застосування та реалізації в іншій діяльності.

Поняття тлумачення права охоплює єдність двох процесів: 1) усвідомлення (з'ясування) і 2) роз'яснення.

Усвідомлення, або з'ясування – це внутрішній інтелектуальний процес суб'єкта зі встановлення змісту, що не виходить поза межі його свідомості, тобто тлумачення, з'ясування змісту для себе.

Роз'яснення – це інтерпретація змісту для інших осіб, тобто тлумачення, виражене назовні вербально або документально (письмово) – доступно для інших осіб.

Застосування тлумачення зумовлюється кількома причинами:

- високий рівень абстракції словесних чи текстових форм;
- невідповідність значення слів до реальних обставин життя;
- наявність багатозначних або спеціальних понять;

Тлумачення буває кількох видів: *граматичне, або філологічне тлумачення* – це усвідомлення дійсного змісту шляхом його дослідження з точки зору значення тих чи інших слів залежно від розміщення сполучників, розділових знаків, прийменників у тексті (наприклад, «стратити неможливо помилувати»); *логічне тлумачення* – це усвідомлення змісту шляхом безпосереднього використання законів формальної логіки, тобто з'ясування логічної структури правової норми; *систематичне тлумачення* – це з'ясування

змісту на основі встановлення її системних зв'язків з іншими нормами; *історичне тлумачення* – це з'ясування змісту на основі дослідження історичного контексту; *цільове, або телеологічне тлумачення* – це з'ясування цілей на основі виявлення завдань, мети (тобто прагматики).

Інтерпретація – це дослідницька діяльність, пов'язана з тлумаченням змістової, смислової сторони твору на різних його структурних рівнях через співвіднесення із цілістю вищого порядку. Це більш складний процес порівняно із тлумаченням. Недарма С. Зонтаг говорив, що «інтерпретація – це помста мистецтву з боку інтелекту». Інтерпретація – це універсальна властивість людської діяльності, вкорінена в неунікній потребі сприйняття й смислотворення, тому інтерпретувати можна будь-коли, будь-що чи будь-кого. Сама інтерпретація є багаторівневою методою, яка повинна спиратися на фундаментальні основи знання, є невід'ємною ознакою наших способів контактувати зі світом. Як зазначає польський історик літератури Р. Нич: «Інтерпретування переважно вписане у якийсь універсальний проект загальної Методики Читання (як суб'єктивно, так і об'єктивно)». Це означає, що народження тексту та його можливого потрактування не закінчується переходом від автора до тексту. Життя тексту завдячує своєю появою авторові, а своєму розгортанню у просторі і часі – читачеві, коли з'являються його (тексту) багаторівневність, множинна значущість та несхопність.

Так, П. Рікер зазначає, що герменевтичні інтерпретації та символізації фундаментально виражають і нелінгвістичну реальність, тобто розкривають її металінгвістичний характер. Тому завдання герменевтики полягає в тому, аби показати, що існування досягає слова, смислу, рефлексії лише шляхом безперервної інтерпретації всіх значень, які народжуються у світі культури.

Відомо, що інтерпретація виражається у мові і через мову, яка для Гайдеггера – це насамперед спосіб індивідуальної самосвідомості. Він розрізняє «істинну мову», яка безпосередньо співвідноситься з онтологічною істиною буття і «побутову мову», яка є поверховою. Відповідно, сутністю людського буття є мова, а сутністю мови – поезія. Тільки завдяки мові людина може зустрітися з тим, що є, що, як суще, утискає та становить її існування, а як не суще – зводить і не справджує його: «Розмова мислення з поезією зводиться до того, щоб викликати сутність мови, щоб умирущі знову вчилися мешкати в мові» Інтерпретування ж феноменів, за Гайдеггером, можливе тільки тоді, коли є передрозуміння, тобто коли існує попереднє уявлення про феномен.

Цікаво, що, повністю погоджуючись із цими думками, Ж. Дерріда виокремлює дві інтерпретації: *інтерпретацію структури, знака* та *інтерпретацію гри*. На його думку, перша прагне розшифрувати, мріє розшифрувати якусь істину або якийсь початок, що уникають гри та знакового порядку, і живе необхідністю інтерпретації, як живуть у вигнанні. Друга, яка більшою мірою не звертається до початку, стверджує гру та намагається вийти за межі людини та гуманізму, причому назву людини вона розуміє як назву цього буття.

Вектори розвитку герменевтичного вчення

Протягом сторіч змінювався підхід до розуміння герменевтики, її предмета та методів інтерпретації. У зв'язку з цим необхідно зазначити, що розрізняють літературну, філософську, теологічну, та, навіть, лінгвістичну герменевтику. На сьогодні створився цілий комплекс герменевтичних наук, або, користуючись висловом П. Рікера – «віяловий звід герменевтик». У праці «Конфлікт інтерпретацій» він визначав приналежність будь-якої науки до герменевтики таким чином: «Я називаю герменевтикою будь-яку дисципліну, яка бере початок в інтерпретації, а слову інтерпретація я надаю його істинний сенс: виявлення відкритого змісту в сенсі очевидному». При цьому за кожною з гілок великого герменевтичного древа закріплюється власна предметизація. Засади визначення специфіки різних галузей герменевтики криються у формі таких інтерпретацій.

Традиційно визнаними і широко відомими є найстарша за віком *семантична герменевтика*, що бере початок від тлумачення й осмислення міфів та святих текстів (екзегетики); *філософська герменевтика*, яка стрімко зросла у ХХ ст. і трактує питання розуміння, сенсу і тлумачення взагалі як фундамента найсуттєвіших процедур і правил пізнання. П. Рікер називав її найголовнішою: «Вона починається екстенсивним дослідженням символічних форм і аналізом розуміння символічних структур; вона продовжується порівнянням герменевтичних стилів і критикою систем інтерпретації, порівнюючи розмаїття герменевтичних методів зі структурою відповідних теорій. Цим вона готується виконувати своє покликання – стати справжнім арбітром в боротьбі інтерпретацій, кожна з яких претендує на істинність».

Набула самостійного статусу й *історична герменевтика*, яку прийнято трактувати як науку про з'ясування змісту понять, термінів, мовних зворотів, що вийшли з ужитку або набули іншого значення, визначення справжнього змісту джерел у випадках, коли цей зміст прихований, розробку методики вивчення та інтерпретації смислу текстів, науково обґрунтованих технічних прийомів відновлення початкової редакції тексту історичної пам'ятки тощо. Цим, звісно, не вичерпується коло наук, пов'язаних із герменевтикою. Г.-Г. Гадамер стверджував, що «герменевтичний аспект не може обмежуватися “герменевтичними науками” – мистецтвом, історією». У суспільному користуванні нині активно побутують юридична, педагогічна, психологічна та інша герменевтика. У західному світі вже чути про необхідність виокремлення економічної та навіть фізичної герменевтики.

Варто наголосити на потребі застосування герменевтичних інструментарію та підходів і в документознавстві, особливо якщо ми розглядаємо як цілий комплекс наук або ж метанауку про документ, документні потоки та документоутворення як канали соціальних комунікацій, процеси документотворення, функціонування та зберігання, з розкриттям усіх суттєвих характеристик цього об'єкта інформаційних відносин, з відповідною змістовною теоретичною складовою, а не збірник практичних порад зі створення документів, їхньої уніфікації та засад керування документообігом. *Документознавча герменевтика* – це абсолютно нова галузь знань. Наскільки

доцільно взагалі прив'язувати герменевтику до документознавства? Перша відповідь народжується вже з незаперечного віднесення документознавства до циклу інформаційно-комунікативних наук. Але будь-яка інформація потребує відповідної інтерпретації, розуміння, донесення її сенсу до споживача, а це вже – невід'ємні завдання герменевтики. Варто сказати, що на Заході питання щодо окремої інформаційної герменевтики порушено ще з 1980-х, і відтоді цей напрям плідно розвивається (зокрема щодо бібліотечних інформаційних наук – Library Information Sciences).

Інша проблема полягає у ставленні до документа як суспільного феномена. Історична герменевтика фактично розглядає його лише і виключно як сировину для наукового дослідження. Для документознавства документ є основним предметом і головним сенсом самої науки. Згадаймо класичне визначення основного завдання документознавства: «документознавство вивчає максимально широке коло документів на різних носіях і потреби суспільства в інформації, що передається з допомогою цих документів у просторі і часі». Але ж там, де йдеться про будь-яку фіксацію (а відповідно, і необхідність тлумачення), вже варто говорити про герменевтику. І для документознавчої герменевтики, на наш погляд, змістовне вивчення всіх характеристик документа, процесів його творення, розуміння, особливостей функціонування, побудови комунікаційно-інтерпретаційної мережі між автором / творцем і адресатом / споживачем виступають стрижнем наукового процесу. І в цьому, здається, полягає її окремішність від усіх інших герменевтик. Ще один аспект, який є визначальним для застосування герменевтики до документознавства, – це специфіка підходу до предмета. За визначенням сучасного західного герменевтика Г. Редфорда, «герменевтичне розуміння базується радше на інтерпретації, ніж на спостереженні. Воно намагається окреслити принципи, за якими текст і, ширше, соціальне явище як таке, може стосуватися персони, яка їх досліджує. Цей вид розуміння абсолютно відрізняється від реалістичного розуміння, яке ставить за завдання розкрити закони природи, які визначають існування і природу об'єктів в об'єктивному світі». Як запевняють сучасні дослідники, імплементація герменевтики здатна значно розширити філософську складову й науковий інструментарій документознавчої метанауки.

Дещо іншим є спектр векторного розвитку герменевтики, визначений Т. Крисіусом. За його твердженням, доцільно герменевтику вивчати, розділяючи її на такі галузі:

- *наївна (природна) герменевтика*, якою ми користуємося щоденно, спонтанно, не усвідомлено, тобто тоді, коли нам не вистачає інтерсуб'єктивного розуміння природи речей;
- *нормативна герменевтика* як мистецтво інтерпретації текстів, що здійснюється інтерпретаторами-професіоналами;
- *наукова герменевтика* як фундаментальна дисципліна гуманітарного циклу;
- *філософська (онтологічна) герменевтика* як загальна філософія людського існування та продуктів людської діяльності;

– *негативна (глибока) герменевтика* як наука про деструкції та підозри.

Пізнання, пояснення та розуміння крізь призму герменевтичних досліджень

Для герменевтики проблема розуміння стала «ядром», навколо якого сконцентрували свою увагу відомі вчені (М. Бахтін, Е. Бетті, Г. Богін, А. Брудний, Г.-Г. Гадамер, Е. Гуссерль, В. Дільтей, Е. Корет, О. Потєбня, Г. Ріккерт, П. Рікьор, А. Уайтхед, М. Хайдеггер, Ф. Шлейермахер та ін.). Довготривале обговорення в герменевтичній науці (філософській, філологічній, психологічній) питання про феномен «розуміння» породило різноманітні підходи до обґрунтування його сутності й розкриття особливостей перебігу.

Так, Ф. Шлейермахер розробив теорію про передумови та можливості процесів розуміння в контексті тлумачення релігійних та античних текстів. Розуміння, на думку вченого, це феномен людського буття, який завжди наявний у суспільно-історичному житті людини. Розуміння історичних подій можливе лише на основі психологічного «вживання» у внутрішній психологічній світ історичних деталей. Учений переконаний, що «розуміння як предмет герменевтики об'єднує в собі «розуміння думок» (тобто розуміння смислів) та готовність суб'єкта переборювати нерозуміння».

На його думку, розуміння конкретного акту мовлення має дві сторони: об'єктивну і суб'єктивну. Предметом об'єктивного розуміння є мовлення як факт мови; розуміння досягається через знання мови. Суб'єктивний бік розуміння спрямований на мовлення як факт мислення, в центрі такого розуміння – автор тексту. Можливість суб'єктивного розуміння досягається через знання внутрішнього й зовнішнього життя автора твору. Об'єктивне розуміння є предметом граматичної інтерпретації, оскільки відноситься до мови, а суб'єктивне – об'єктом психологічної інтерпретації. «Розуміння, – зазначає вчений, – є взаємодією цих двох моментів». Отже, Ф. Шлейермахер виокремлює дві форми розуміння – граматичну і психологічну (вони корелюють відповідно з об'єктивним і суб'єктивним розумінням). *Граматичне розуміння* тлумачиться у зв'язку з «духом мови», близьким автору і читачу, а *психологічне* – у зв'язку з «душею автора, його індивідуальним стилем». Ф. Шлейермахера цікавило питання, за яких умов можливе розуміння? У результаті наукових міркувань він дійшов висновку, що основою розуміння є схожість та відмінність людських «індивідуальностей» – автора твору й читача, або двох співрозмовників. За твердженням Ф. Шлейермахера, читач може зрозуміти твір краще, ніж його зрозумів автор, оскільки реципієнт намагається зрозуміти задум художнього твору, базуючись на знанні особливостей життя автора, з висоти історичного досвіду. Але будь-який інтерпретатор обов'язково привносить власну суб'єктивну думку, тобто його розуміння базується на особистому досвіді. Ці умови, переконаний учений, є підґрунтям реконструювання остаточного смислу із невизначеного безкінечного, отже, мова і людина – речі невичерпні.

Предметом розуміння Ф. Шлейєрмахер називає літературні пам'ятки, тобто такі тексти, котрі відокремлені від інтерпретатора культурним, мовним, історичним і часовим відрізками. Ці тексти, на думку вченого, є «застиглим мовленням» і людство сприймає їх тільки в такому вигляді, а тому «немає ніякого іншого методу їх вивчення, як уведення так званої ситуації діалогу між автором тексту та його інтерпретатором». Таким чином, принцип діалогічності набув фундаментального характеру в концепції розуміння Ф. Шлейєрмахера.

Зауважимо, що діалогічний підхід до проблеми розуміння став початковим етапом переходу від герменевтики тлумачення біблійних і античних текстів до проблеми мови взагалі. Із думками Ф. Шлейєрмахера щодо активного характеру розуміння співзвучні думки відомого вченого-філолога – О. Потебні. Він так само переконаний, що «читач може краще самого автора зрозуміти ідею твору». Причиною цього О. Потебня називає специфічну природу мистецького твору, зміст якого не вичерпується задумом автора. Тому об'єктом розуміння вчений називає не автора твору, а створену ним художню форму. Феномен розуміння, за О. Потебнею, – це своєрідний процес збудження, а не відтворення готової думки. Вчений пише: «Розуміння як передавання думки неможливе. Тому всяке розуміння є нерозуміння». Процес розуміння, за О. Потебнею, це перш за все, творчий процес. Нерозуміння – не стільки факт обов'язкового відхилення від думки співбесідника або спотворення, скільки розуміння по-своєму як творчий процес привнесення у сприйняте слово (висловлювання, текст) особистісного, суб'єктивного досвіду бачення світу, перетворення значення в смислові структури.

В. Дільтей розглядав розуміння як особливий процес і метод пізнання, метод безпосереднього осягнення духовної цілісності, ключ до пізнання історії і наявного соціального буття. Вчений вважав, що розуміння – це процес, у якому духовне життя пізнається через власні почуттєво дані прояви. Розуміння розглядається В. Дільтеєм як процес пізнання, по-перше, внутрішнього світу людини на основі зовнішніх знаків (поведінки); по-друге, самого себе на основі інтроспекції; по-третє, культури, в тому числі письмових документів, на основі інтерпретації. Предметом розуміння, на думку вченого, виступають внутрішній світ людини, зовнішній світ і культура минулого. Розуміння внутрішнього світу людини досягається за допомогою інтроспекції (самоспостереження). Зовнішній світ доступний розумінню людині так само, як і об'єктивно існуючий.

В. Дільтей виокремив дві форми розуміння – *елементарну* і *вищу*. До елементарних форм учений відносить «інтерпретацію одного окремого життєвого прояву». До вищих форм розуміння відносяться розуміння «цілісності життя» і «внутрішнього світу людини».

Г.-Г. Гадамер на основі вчень своїх попередників розробив власну філософію розуміння. У своїй монографії «Істина і метод» учений розглядає розуміння під кутом зору різних наук: філософії, психології, теології, педагогіки, соціології. На його думку, розуміння є первинним способом буття

людини, виступає як метод пізнання, спосіб, особливий процес, результат, думка, усвідомлення, знання, висновок, діяльність. Тому, зазначає вчений, «багатогранність цього поняття потребує урахування того контексту, в якому той чи інший дослідник розглядає розуміння». Г.-Г. Гадамер розглядав проблему розуміння не лише крізь призму дослідження текстів, але й показав її актуальність між народами, націями, оскільки для нього розуміння є мовною і мовленнєвою проблемою. Розуміння переводиться вченим у площину онтології, і тому розглядається як рушійна основа людського буття не як акт суб'єктивності, а як власне спосіб існування. У цьому зв'язку він зауважує: «Розуміння – є, в першу чергу, взаєморозуміння». Розуміння, на думку вченого, є універсальним способом освоєння людиною світу. Розумінню завжди передують труднощі, перешкоди, воно завжди розпочинається з відчуття зіткнення з чимось чужим, провокуючим, дезорганізуючим. Нерозуміння є необхідною умовою розуміння. Труднощі в розумінні, на думку Г.-Г. Гадамера, необхідно розглядати як позитивне явище. Розуміння, на думку вченого, неможливе без передрозуміння, котре є передумовою зв'язку зі світом. Це допонятійні і дорефлексивні форми засвоєння дійсності, які вчений називає «перед намірами», «передбаченням». Вони складають основу людського існування в світі, і саме вони насправді визначають мислення людини і мову. Предметом розуміння, вважає вчений, є не смисл тексту, закладений автором, а той предметний зміст, з осмисленням якого пов'язаний даний текст. Таким чином, мета розуміння, згідно з філософією вченого, полягає не в тому, щоб «відтворити» смисл тексту, а в «продукуванні», конструюванні нового смислу. Учений пише: «Той, хто хоче зрозуміти текст, постійно здійснює накидання смислу. Як тільки в тексті починає прояснятися певний смисл, він робить попередній «начерк» смислу всього тексту в цілому. Але цей перший смисл прояснюється в свою чергу лише тому, що ми з самого початку читаємо текст, очікуючи знайти в ньому той чи інший певний смисл. Розуміння того, що міститься в тексті, і полягає в розробці попереднього начерку, який, зрозуміло, піддається постійному перегляду при подальшому заглибленні в смисл тексту».

На думку Г.-Г. Гадамера, саме поняття розуміння суттєво пов'язане з мовою. Для підтвердження цього твердження, вчений розвиває положення про те, що «розуміння – це вже тлумачення, оскільки воно утворює герменевтичний горизонт, у межах якого думка тексту набуває свого значення. Але щоб виразити думку тексту в його фактичному змісті, ми повинні перевести його на свою мову, а це означає, що ми приводимо його у взаємодію зі сферою всіх можливих думок, у яких ми самі рухаємося, висловлюючись і готові висловитися».

Французький філософ П. Рікер (1995) є представником гносеологічної герменевтики. Він розробив концепцію «мистецтва інтерпретації навколишнього світу», проблематикою якої стала діалектика розуміння і пояснення. Розуміння, на думку вченого, це мистецтво осягнення значення знаків, що передаються однією свідомістю і сприймаються іншою через зовнішнє вираження (жести, поза, мовлення). Мета розуміння, на думку

П. Рікера, полягає в тому, щоб перейти від цього вираження до того, що є інтенцією знака, та вийти назовні через вираження. У праці «Герменевтика. Етика. Політика» він піднімає питання про співвідношення категорій «розуміння» і «пояснення». Розуміння вчений тлумачить як здатність відтворювати структуру тексту, а пояснення – як операцію другого рівня, що полягає у проясненні кодів, що лежать в підоснові цієї роботи (структуризації), у якій бере співучасть читач. Розуміння передує поясненню шляхом зближення із суб'єктивним задумом автора тексту; воно створюється опосередковано через предмет даного тексту, яким є навколишній світ, і котрий читач може осягнути за допомогою уяви і симпатії. Тому розуміння передбачає пояснення тією мірою, якою пояснення розвиває розуміння. Таке діалектичне співвідношення вчений резюмує власним девізом: «більше пояснювати, щоб краще розуміти». Для П. Рікера головним у проблематиці розуміння є не онтологічний, а семантичний підхід, пов'язаний з інтерпретацією знаків і символів тексту. Слово «інтерпретація», наголошує П. Рікер, має вживатися щодо розуміння, спрямованого на зафіксовані в письмовій формі знаки. Інтерпретація – це периферія розуміння.

Е. Бетті розробив концепцію герменевтики як загальної теорії інтерпретації. У праці «Герменевтика як загальна методика наук про дух» він різко критикує філософську онтологічну позицію Г.-Г. Гадамера, що зорієнтована на врахування виключно суб'єктивного боку розуміння. Герменевтика, на думку вченого, не є прикладною онтологією, але методологією тлумачення текстів та інших виразів людського духу, осягнути які необхідно в їх іманентній логіці, незалежно від суб'єктивності інтерпретатора. Вивчаючи проблему розуміння, Е. Бетті робить спробу обґрунтувати процес пояснення взагалі. На його думку, процес пояснення тільки підводить до розуміння. У той же час, щоб зрозуміти в єдності процес пояснення, необхідно звернутися до феномену «елементарного розуміння» як мовного явища. Процес пояснення, вважає Е. Бетті, дозволяє вирішити проблему розуміння, яка має багато відтінків і є специфічно своєрідною. Такий підхід дав змогу вченому визначити розуміння як методичну операцію, результатом якої є впізнавання й реконструкція смислу тексту.

А. Вайтхед розглядає герменевтику як частину методології. На думку вченого, розуміння може бути досягнутим двома способами. Якщо об'єкт розуміння є складним, то його можна зрозуміти, розглядаючи окремо складові його фактори, синтез яких дає повноцінну картину. Другий спосіб розуміння виражається в тому, що об'єкт розуміння розуміється як ціле безпосередньо, без проміжних ступенів аналізу й незалежно від того, доступний він аналізу чи ні. Перший спосіб, за А. Вайтхедом, – це внутрішнє розуміння, другий – зовнішнє розуміння. Обидва способи перебувають у взаємозв'язку і взаємообумовлюють одне одного.

Доволі ґрунтовно категорію «розуміння» досліджував Е. Корет (1998). На його думку, розуміння – це осягнення смислу. Первісною формою розуміння Е. Корет називає розмовне розуміння, для якого істотною є наявність діалогової структури. При цьому розуміння не є двополюсною

комунікативною структурою, а є триполюсною, оскільки, як уважає вчений, і розуміння, і висловлювання відносяться до певної речі. Мовне розуміння потребує звернення до самої речі, не дивлячись на те, що сама річ може бути й не даною для безпосереднього сприйняття. Ми знаємо про неї через мову. Система розуміння мовних виразів, згідно з Е. Коретом, містить три типи відношень: «розуміння – мовне вираження», «розуміння – дійсність», «мовне вираження – дійсність». Розуміння, переконаний вчений, – це фундамент духовної діяльності. Розуміння мовних виражень – це осягнення їх смислу (значення).

Г. Богін розглядає феномен розуміння як одне з інобуття рефлексії – зв'язкового елемента між гносеологічним образом і наявним досвідом. Розуміння – це засвоєння розумом того, що наявне або дається неявно. Воно досягається через рефлексію та є універсальною ознакою мислєдіяльності людини. У процесі розуміння відтворюються та / або створюються численні смисли. Г. Богін виокремлює три типи рефлексивного розуміння: *семантизуюче розуміння*, тобто «декодування» одиниць тексту, що виступають у знаковій функції. Має місце переважно у випадках порушення смислового сприймання тексту в умовах оволодіння іноземною мовою, в ситуації, коли читачу серед знайомих слів зустрічається незнайоме слово, яке підлягає семантизації. *Когнітивне розуміння* (виникає під час подолання труднощів у засвоєнні змісту, тобто тих предикацій, що лежать в основі пропозиційних структур тексту). За когнітивного розуміння рефлексія спрямована у сферу, що відображає досвід знань і пізнавальної роботи. *Смислове* («феноменологічне», розпредмечувальне) *розуміння* необхідне у процесі дії з ідеальними предметами (окремими смислами як реальностями свідомості, волі й почуттєвості).

У психологічній герменевтиці проблеми розуміння досліджував А. Брудний. У своїй праці «Психологическая герменевтика» вчений виокремив сім значень терміну «розуміння»: слідування заданому або вибраному напряму; здатність прогнозувати; здатність дати словесний еквівалент; узгодження планів (програм) діяльності; розв'язання проблеми; здатність адекватно зреагувати (прояв розуміння як необхідного елемента спілкування); реалізована здібність правильно розмірковувати, тобто диференціювати ситуацію від подібних, але відмінних, діяти адекватно об'єкту або ситуації. Розуміння у цих значеннях, як зазначає А. Брудний, безпосередньо відноситься до розуміння текстів. Учений наголошує, що «розуміння текстів – не самоціль, у їх змісті відображено дійсні відношення речей, що мають значення для образу думок, вчинків і намірів людей, які вважають за необхідне зрозуміти ті чи інші тексти».

Феномен «розуміння» у філософській герменевтиці розрізняється за такими параметрами: 1) онтологічне трактування, за яким розуміння – це спосіб людського буття (Г.-Г. Гадамер); 2) гносеологічне трактування, в межах якого розуміння характеризується як одна з рис людського пізнання поруч із поясненням (П. Рікбор); 3) методологічний підхід, за допомогою якого

розуміння досягається через вироблення певних методів і являється властивістю пізнавальної активності людини (Е. Бетті).

Лекція 2

Тема: Системи інтерпретації

План

1. Кабалістика.
2. Антична герменевтика.
3. Християнська герменевтика.

Література:

1. Гадамер Ганс-Георг. Герменевтика і поетика /Вибрані твори/ Пер. З нім. – К.: “Юніверс”, 2001. – С. 6 – 34
2. Герменевтика: история и современность. – М., 1990. – С. 12–39.
3. Домашнев А.И. и др. Интерпретация худ. текста: Нем. Яз.: Учеб. Пособие для студентов пединститутів по специальности № 2103 «Ин. яз.» / А.И.Домашнев, И.П.Шишкина, Е.А.Гончарова. – 2-е изд., дораб. – М.: просв., 1989. – С. 14 – 68.
4. Квіт С.М. Основи герменевтики: Навч. посіб. – К.: Вид. дім “КМ Академія”, 2003. – С. 3 – 40.
5. Кошарний С. Біля джерел філософської герменевтики. – К., 1992. – С.12 – 24.
6. Рикер П. Конфликт інтерпретацій. – М., 1995. – С. 23 – 34.

Перша відома система інтерпретації – це **кабалістика**. Потім виникають антична і християнська герменевтика. Усі вони розвиваються навколо сакральних текстів. Кабалістика тлумачить Старий Заповіт, антична герменевтика – Старий і Новий Заповіт.

Кабалістика є продуктом східного мислення. Вона була створена і може функціонувати тільки для інтерпретації Старого Заповіту. Михаль Лайтман пише, що «згідно з Кабалою існує чотири види знання, котрі може і повинна збагнути людина: 1) Творіння; 2) Функціонування; 3) Кругообіг душі; 4) Управління». Далі він запитує, «але чи можливо забезпечити повну свободу особистості у суспільстві? Якщо суспільство створює свої закони згідно із законами Тори, то людина, виконуючи їх, не втрачає можливості максимально індивідуально розвиватися (до з’єднання із Творцем), оскільки закони Тори – природні закони керування світом і суспільством. Якщо ж суспільство створює закони у протиріччі із законами Тори, то людина, навіть виконуючи їх, не може досягнути максимального розвитку».

Загалом така система інтерпретації нагадує суміш тверджень з різних галузей знання, що дозволило Густаву Шпету назвати її логічним потворством. Кабалістика виходить з ідеї абсолютності тексту Старого Заповіту і спрямована тільки на нього.

За свідченням Чарльза Вільяма Гекерторна, кабалістика – це витвір різних юдейських сект. Кажуть, що сам Бог відкрив цю «науку» Мойсею. Першу письмову публікацію кабалістики Гекерторн відносить до того часу, який

охоплює останнє століття до і перше після Різдва Христового. Дослідник пише, що «на думку Піфагора, Всесвіт є символом потаєних властивостей чисел; згідно з Кабалою, він є лише дивною сторінкою, на котрій усі предмети, що існують, накреслені вищим художником через перші десять чисел і двадцять дві метри єврейської абетки». Кабалістика не виходить за межі юдейства.

Такий підхід був спрямований на створення корпоративного духу серед цілого народу. Старий Заповіт фактично відіграв роль чинника національної ідентифікації та політичної ідеології. Завдяки специфічному духові юдаїзму євреї пронесли світло своєї культури через тисячі років бездержавності та поневірян по чужині. Водночас синдром вибраного народу не міг не призвести до штучного відгородження себе від інших людей.

2. Ще до Різдва Христового свій внесок у розвиток герменевтики зробили греки. Про античну герменевтику Густав Шпет писав: «Із самої сутності герменевтичних питань зрозуміло, що вони повинні були виникнути там, де зароджується бажання дати собі свідомий звіт у ролі слова як знака повідомлення. Перша постановка цих питань, як і спроби прикладного їх вирішення, виникають у тісному зв'язку з питаннями риторики, граматики й логіки, з одного боку, та у зв'язку з практичними вимогами педагогіки, моралі й навіть політики – з другого. Так особливо і передусім Гомер став предметом тлумачення в школах і, можливо, не лише граматичного, а й морального; природно, він і на все життя грека, як про це свідчить, між іншим, Платон, залишився джерелом його моральних і політичних принципів, застосування яких вимагало не тільки простого читання поезій, а й тлумачення їх».

Мова йде про вплив поем Гомера у своєму часі. Залишаючись класичними взірцями для нас, вони, проте, не мають сьогодні того комунікативного ефекту, який справляли на стародавніх греків.

Початки наукової герменевтики пов'язані саме з художньою літературою. У свою чергу, це означає, що модерне філософування Платона зароджується вже на ґрунті герменевтичних вправ. Після стародавніх греків до філософії не було внесено чогось принципово нового.

Густав Шпет також згадує проблему перекладу. Знайомство греків зі Сходом вимагало вміння перекладати з іноземних мов. Сам принцип художнього перекладу тісно пов'язаний з герменевтикою. Архаїчна мова Гомера, який продовжував залишатися національним учителем, ставала дедалі важчою для безпосереднього розуміння. З'явився і суто науковий інтерес до тлумачення традиційного релігійного світогляду та мітології. Тому вже у 3 столітті до Різдва Христового виразно окреслюються три течії у тлумаченні мітів: морально-психологічна, алегорична, історична. Елліністична традиція залишила нам у спадок два різні герменевтичні напрями: аналогісти (Олександрія) та аномалісти (Пергам).

3. З виникненням християнства герменевтика як самостійне вчення стає допоміжною дисципліною для богослова. Вже у перших школах виявляється розбіжність герменевтичних богословських напрямів. Після Різдва

Христового формується християнська герменевтика, яка була покликана тлумачити Старий і Новий Заповіти. У 1-2 ст. формується олександрійська школа з алегоричним тлумаченням Св. Писання. Навпаки, антиохійська школа, яка виникла наприкінці 3 століття, висувала «дослівне» тлумачення – граматичне та історичне. Найвидатніший представник цієї школи – Іван Золотоустий.

Приблизно з XVIII ст., разом із розвитком історичної науки, в науковому богослов'ї перемагає другий напрям. Сутність так званого алегоричного тлумачення полягає в тому, що в тексті, який піддається інтерпретації, поряд із безпосереднім сенсом вишукується ще інший сенс, не всім і не завжди доступний, глибший, найчастіше – містичний. Причому представники цього напрямку поряд із прямим сенсом припускають існування не одного, а кількох підтекстів.

Орігена розрізняє три сенси: історичний, Душу Писання і Дух Писання; Григорій Великий – історичний, типовий і моральний; Бонавентура нараховує один сенс буквальний і три «духовні»: аналогічний, алегоричний і моральний.

Для християнських герменевтів інтерпретація була невід'ємною частиною, справжнім призначенням. Вони могли не погоджуватися один з одним, проте їхні твори давали зразки справжньої величі духу, філософського й художнього таланту.

Перші відомі герменевтичні системи зробили значний внесок у сучасну теорію інтерпретації. Кабалістика створила прецедент цілісної доктрини тлумачення тексту, антична герменевтика лягла в основу європейської філософії як чистого міркування, а на ґрунті християнської герменевтики виникає ідея універсальної методології інтерпретації тексту.

Лекція 3

Лексичний рівень інтерпретації тексту

План

1. Лексичний рівень.
2. Синсемантична лексика.
3. Автосемантична лексика.

Література:

1. Владимиров В. Герменевтика журналістики. – Луганськ, 1999. – С. 24–36.
2. Громов Е.С. Искусство и герменевтика в ее эстетических и социологических измерениях. – СПб.: Алетейя, 2004. – С. 12-18.
3. Квіт С.М. Основи герменевтики: Навч. посіб. – К.: Вид. дім “КМ Академія”, 2003. – С. 36–57.
4. Почепцов Г. Символы в политической рекламе. – К., 1997. – С.45–47.
5. Рикер П. Герменевтика. Этика. Политика. – М., 1995. - С.12–25.

1. Лексичний рівень

Лексичний рівень є наступним за складністю рівнем мовної ієрархії після фонографічного та морфемного. Важливість слова для всього життя та діяльності людини неможливо переоцінити. Словом позначаються всі об'єкти, процеси, явища, фкі оточують нас: без слова немислимо комунікативна діяльність.

В своїй комунікативній діяльності ми обмежуємося цілком певною кількістю слів, багаторазово повторюючи їх в різних ситуаціях. Для виявлення того, як використовується в мовленні наявний словниковий потенціал, був створений особливий тип словника – частотний словник. Для виявлення частоти слова, характерної для мовлення взагалі, береться матеріал з різних текстів та функціональних стилів. Чим довша така вибірка, тим достовірніші результати. Більшість великих частотних словників виходять з вибірки, що приблизно рівна одному мільйону слововживань.

Результатом машинної обробки найчастіше є список словоформ, а не лексем.

Синсемантична лексика

Точні дані про частоту використання лексичних одиниць в мовленні необхідні для прикладного мовознавства.

Частотні словники всіх мов очолюються синсемантичними (неповнозначними, службовими, стройовими) словами. Артиклі, прийменники, займенники заповнюють першу сотню позицій частотних словників різних країн.

Синсемантичні слова в художньому тексті – не просто необхідний елемент побудови граматично відзначеної фрази. Вони також здаєні до актуалізації, тобто виступають в якості носіїв додаткової інформації. У всіх частотних списках означений артикль займає першу позицію. Означений артикль актуалізує, висуває на передній план одиничність, визначеність.

Неозначений артикль, навпаки, передбачає можливість уточнень, змін, свідчить про те, що об'єкт (явище) – не єдиний, процес вибору не завершений, можливі інші варіанти. Особливо наочний додатковий смисл, що привноситься артиклем, проявляється у заголовку.

Окрім артикля, у першу сотню найчастотніших слів входять майже всі займенники.

Основні займенники 1 та 2 особи завжди вказують на розподіл ролей в комунікативній ситуації, вони ж і інтимізують сповідь, за виразом Л.А. Булаховського.

Займенники 3 особи зміщають найменування будь-якого об'єкта, вони ж виступають постійним замісником конкретного імені, стають його еквівалентом, що показує відчуження, презирство, ненависть до конкретної особи.

Л.М. Толстой «Анна Каренина». Гувернантка, як найгірша, називається «вона». Завдяки своїй лексико-семантичній недостатності займенник легко семантизується заповнюючи свої пусті ємності контекстуальним смислом.

І. Тургенев :

« Я дивився – і не міг відірватися : ці німі блискавки, ці стримані величності, здавалося відповідали тим німим і таємничим поривам... Я це думав, я уявляв собі ці дороги, риси, ці очі, ці кучері...»

Перевага включаю чого займенника перед включаючою повнозначною лексемою полягає в його більшій невизначеності. Він дозволяє читацький домисел, пропонує більший асоціативний простір, тому що не називає конкретну якість, а лише вказує напрямок пошуків її позначення. В кінці це створює у читача ефект співучості у кваліфікації об'єктів та подій, припустимо знімає жорстку авторську детермінованість оцінок та рекомендацій.

До складу високочастотних син семантичних слів входять сполучники. Повтор сполучникового слова – полісиндетон («багатосполучниковість»). Повтор сполучників не лише упорядковує, ритмізує висловлювання. У порівнянні з асиндетоном (безсполучникові сполучення частин речення та речень), полісиндетон створює враження збільшення кількості подій, усучілення сюжетного часу.

Полісиндетон дозволяє оформити зображення різноманітної діяльності різних персонажів в одну картину.

Окрім повтору, актуалізація сполучника здійснюється при його приєднувальному використанні в ініціальной позиції. Відкриваючи речення (розділ, частину), сполучник встановлює між ним та попередньою частиною оповіді відношення аналогічності та не аналогічності. Крім цього, між двома частинами, об'єднуються приєднанням, виникають семантичні відношення, не властиві кожному з них окремо.

У створенні додаткового змісту тексту бере участь і група прийменників, прийменникових та просторових прислівників. За допомогою їх концентрації досягається враження динамізму події, що відбувається; напрямок, спосіб, темп пересування передаються не через скупчення вказаних син семантичних слів.

Синсемантичні слова, актуалізуючись, являють собою надзвичайно економний спосіб створення додаткової смислової, емоційно-оцінної, експресивної інформації. Входячи до художнього мовлення, вони змінюються якісно, нарощують свій смисловий об'єм та функціональну завантаженість.

Автосемантична лексика

Текст приблизно порівну розподіляється між стройовими та повнозначними словами. До тексту потрапляють перш за все ті слова. Які називають об'єкти, явища, факти, що описуються. За цей процес позначення, називається відповідальна та частина змісту слова, яка співвідносить його зі світом, що реально існує, реалізує поняття мовними засобами, тобто лексичне значення.

Звичайно, позначення об'єкта – головна функція слова, і предметно-логічний (денотативний) аспект значення – головний в його семантичній структурі, однак він не єдиний.

Одним з необхідних є значення емоційно-оцінне.

Емоційне (емотивне) значення відображає відношення до об'єкта, що називається, та безпосередньо пов'язане з пізнавальною діяльністю людини. Емоційне значення, як правило, виступає у сполученні з оцінним, і сам факт поділу емоцій на позитивні та негативні свідчить про тісний взаємозв'язок емоції та оцінки (якісні прикметники та інші слова).

Емоційно-оцінне значення нерідко ототожнюють з експресивним. Експресивним значенням відзначаються всі тропи, в яких воно створюється за рахунок контекстуального висунення тропейного слова; в першу чергу це добре відомі стилістичні прийоми метафори та метонімії.

Метафора основана на спільності елементів семного складу двох слів, денотати яких ніяк не з'язані між собою в реальній дійсності:

«сонце» - «куля» (спільна сема – круглий)

«сонце» - «янтар в небі» (спільна сема – жовтий)

Таким чином, експресивне значення слова, так сам як і емоційне, і оцінне, може бути і первісно закладено у слові, і створюватися в певних контекстуальних умовах. Друге завжди неочікуване, тому його ефект сильніший, і внесок в загальний інформаційно-естетичний потенціал художнього тексту вагомий.

Соціокультурне значення слова (іноді його називають етнічним) покриває значення реалій – понять, пов'язаних із суто національною специфікою буття того народу, який користується даною мовою. До розряду реалій попадають слова, що позначають предмети побуту, страви національної кухні, назви звичаїв, обрядів, об'єктів, характерних лише для певних умов.

Соціокультурне значення входить також до семантичної структури слів, що позначають соціально-політичні поняття, співвіднесеність яких з дійсністю змінюється в залежності ідеогічної орієнтованості мовців. Це – ідеологічне значення. Зміст таких слів, як freedom, democracy, human rights, propaganda та багато інших, досить суттєво розрізняється в країнах з різним соціально-політичним устроєм.

Стилістичне значення привертає до себе увагу дослідників постійно. Воно, на відміну від названих рвніше, є одним з основних засобів відображення ситуації спілкування і важливе у створенні стилістичного тону викладу. Воно фіксується не в словниковій дефініції, а, так само як і граматичне значення, представлено у політиці, і саме воно вказує. Яким колом комунікативних ситуацій обмежується вживання даного слова. Ефект його використання може бути прямим, якщо слово з відповідним стилістичним значенням вжите у «своїй» ситуації (розмовне – у побутовому діалозі, книжне у вченій дискусії), та зворотним, якщо стилістичне значення одного функціонального стилю попадає в інший (вульгаризм – у книжний опис, офіційно-діловий термін у невимушену бесіду). Друге завжди пов'язане з передачею іронічного, саркастичного відношення автора до мовця або ситуації, тобто виконує подвійну функцію: характеризує і умови спілкування, і комунікантів.

В художньому мовленні можна виявити слова зі всіма існуючими стилістичними значеннями, тому що художній твір відображає всі види людської діяльності.

Переважну ж більшість і авторського, і персонажного мовлення складає лексика нейтральна, тобто позбавлена стилістичного значення у словнику. Вона не служить фоном для тих слів, які його мають, але сама спроможна актуалізувати та набуту контекстуального стилістичного значення.

Наприклад нейтральне слово «лицо» набуває значення поетичного піднесення в рядку з вірша Є. Євтушенка «Колізей»:

«Сквозь рожи, хари, морды увидел я лицо одно...»

Тому можна зазначити, що важливість контексту для всіх типів лексичного значення неможливо переоцінити.

Семантична структура слова в словнику фіксує спільні для всіх носіїв мови значення, що закріпилися в узусі.

Контекстуальні значення в силу своєї варіативності, змінюваності та численності словником не фіксуються і до семантичної структури слова не входить. Новизна, асоціативна розширеність контекстуального значення діє в межах певного контексту. При виході з нього слово з цим контекстуальним значенням набуває цитатного характеру та, позбавлене початкових умов, що його створили, вимагає спеціального пояснення. З цим положенням ми неодноразово стикаємося в художніх текстах.

Наприклад в повісті І. Грекової «Кафедра» оцінне «добре» замінюється незрозумілим «що виходив песик»:

« Потрібно завжди так працювати, щоб виходив песик,» - говорить професор-математик Завалишин.

Потрібно згадати далеку, ще не дореволюційну історію, розказану Завалишиним, щоб відновити витоки народження цілком нового смислу цього виразу.

Виявляється актори місцевого провінційного театру на репетиції говорили неприродними «театральними» голосами. Один із старих акторів завжди приходив на репетицію із песиком, який сумирно сидів під кріслом до кінця репетиції, потім негайно вискакував на сцену. Чому? Як він знав, що репетиція закінчилась? Очевидно, актори починали говорити природно, і зміна тону була йому сигналом. Одного разу на гастролі приїхав великий талановитий актор. І тільки-но він починав говорити – песик негайно вискакував на сцену: актор говорив природно, нормальним голосом, тобто був справжнім талановитим актором, працював з душею. Отже, працювати завжди потрібно так (добре), щоб виходив песик.

Все сказане підтверджує всемогутність контексту, сила якого розширює інформаційні межі повідомлення.

Якщо слово при одиничному вживанні в художньому контексті набуває додаткових значень (сми́слів), то при творенні цього слова в різних контекстах можна чекати певного накопичення контекстуальних приращень, тобто розвитку особливої, релевантної лише для даного тексту семантичної структури повторюваного слова, яка а відміну від словниково заданої носить індивідуальний характер, що не відтворюється в інших текстах.

Індивідуально-художнє – значення слова, таким чином, є узагальненням цілого ряду контекстуальних актуалізованих смислів, реалізація яких обумовлена концептуально-тематичним та композиційним розвитком твору.

Лекція

Грамматичний рівень інтерпретації тексту

План

1. Морфологічні засоби актуалізації.
2. Особливості синтаксичного рівня:
 - речення (просте, складне);
 - другорядні члени.
3. Синтаксичні фігури.

Література:

2. Франкл В. Человек в поисках смысла. – М., 1990.
3. Фрейд З. Введение в психоанализ. – М., 1990.
4. Шпет Г. Герменевтика и ее проблемы // Контекст. – 1989 – 1991.
5. Юнг К.Г. Архетип и символ. – М., 1991.
6. Квіт С.М. Основи герменевтики: Навч. посіб. – К.: Вид. дім “КМ Академія”, 2003. – 192 с.

Не можна замовчувати роль граматичного значення, тим паче, що й воно зазнає актуалізації в художньому тексті. Найчастіше актуалізуються дієслівні категорії часу, стану, перехідності/неперехідності.

Актуалізація граматичного значення часу веде до висунення фігури мовця, до підвищення читацької уваги та цікавості до нього.

“Я померла на світанку” (В. Токарева).

Актуалізація граматичного значення роду в пародії З. Папірного на Є. Євтушенка, у вірші якого “Поет на ринку” був рядок “Поет стояла”:

“Євтушенко писало,
что стояла поэт.
Євтушенко считало,
что родов больше нет.
Євтушенко старалось
Доказать – все равно
у народа осталось
Євтушенко одно ”.

При повній відсутності оцінної лексики, лише за рахунок актуалізації граматичного значення створюється їдкий сатиричний вірш, що однозначно характеризує і героя, і авторське відношення до нього.

Дієслово – центр речення, і додаткова навантаженість дієслівних категорій в тексті особливо відчутна.

Система граматичних значень іменника розгорнута не так широко, як у дієслова, і основне варіювання тут пов’язано з категорією числа.

Наприклад, повість І. Грекової “Удовиний пароплав”

“Сопран на заводі скільки завгодно, а альтів – раз-два та й усе”, “Він ці берисивериси не дуже-то й визнавав”.

Форми множини видають малограмотність героя. Так суто за рахунок використання граматичного значення характеризується мовлення персонажа і відповідно він сам.

Слово в художньому тексті набуває особливої значимості не назавжди, але саме для даного тексту, для даної системи. Неповторність всіх смислових та чуттєво-експресивних перетворень слова, які народжуються для однієї ситуації, для одного контексту, дійсних для однієї системи, створює художню неповторність кожного окремого твору мистецтва.

Синтаксичний рівень

Л.В.Щерба “Глокая кудра штеко будланула бокра и кудрячит бокренка”.

Фраза не має в своєму складі жодного слова, лексичне значення якого було б нам зрозуміле. Однак, побудоване в повній відповідності з нормами та правилами російської мови, воно несе немало змістовної інформації.

Семантичне тлумачення фрази може збігатися не у всіх. Хтось “побачить” іншу картину. Не це важливо. Важливо те, що картина взагалі з’являється, тому що це означає, що синтаксичне оформлення речення робить суттєвий внесок в його загальний смисл.

Ричард Оман, відомий американський дослідник заявляє: “Синтаксис визначає стиль.”

Синтаксис є головним організуючим началом мовленнєвого твору, його значення для будь-якого типу висловлювання, а тим більше художнього, важко переоцінити.

Головною синтаксичною одиницею є речення. Саме в ньому – його структурі завершеності, довжині – можна розгледіти основну розбіжність між мовленням усним та писемним. Письмове речення літературної мови будується за досить жорсткими нормами, і художник, природно, намагається цих норм дотримуватися. Однак на нормативні характеристики в художньому творі накладаються індивідуальні авторські особливості, а також додаткові експресивні, композиційні, тематичні та інші завдання, обумовлені специфічним характером художнього мовлення. Об’єднання цих трьох груп факторів і дає синтаксичну картину конкретного художнього твору. При її розгляді найбільш складним є виявлення тієї естетичної значимості, яку вносять синтаксичні характеристики тексту в його запальну виразність.

“З усіх елементів, що надають осмисленість висловлюванню, наймогутнішим є синтаксис, який контролює порядок, за яким надходять враження, і передає відношення, що стоять за ланцюгами слів. А оскільки ми природно схильні сприймати відношення, що передаються синтаксисом, без додаткових зусиль, його дієвість як джерела поетичної насолоди часто помічається нами в останню чергу, а то й не помічається взагалі. В результаті виходить, що синтаксис надзвичайно важливий і для художника, і для дослідника, тому що він створює сильний ефект непомітно, і ефект цей залишається незрозумілим до того часу, поки не виявляється значення синтаксису.” (У.Новотна, дослідниця поетичного мовлення).

Основними параметрами речення, що приймають на себе додаткове навантаження та актуалізуються в художньому тексті, є довжина, структура та пунктуаційне оформлення речення, що відображає його інтонаційний малюнок.

За довжиною всі речення зазвичай поділяються на короткі (до 10 слів), середні (до 30 слів), довгі (до 60 слів) та наддовгі, об'єм яких практично не обмежений. Нижчою межею довжини речення є одиниця.

Наприклад, біографія героя поеми Є. Євтушенка "Просіка" викладена так:

“Потом был флот, была подлодка.

Шофер. Авария. Спасли”.

Однослівні речення – це або односкладні згортки повних конструкцій, або парцельовані, відокремлені від основної частини члени речення.

В першому випадку, незважаючи на те, що не всі формальні та семантичні компоненти речення знаходять своє вираження, його зміст сприймається в повному обсязі, тому що він представлений у згорнутому вигляді, у вигляді опори на провідне слово. Таке речення дуже економне. Але головна його перевага в тій асоціативній свободі, яка надається читачу для відтворення та конкретизації змісту. Автор окреслює контури картини, яка домальовується читачем відповідно до його індивідуальних уявлень. Невипадково подібні речення використовуються для створення фону, на якому відбувається основна дія.

Ізоляція одного члена речення, яка має місце в крайніх випадках еліпсиса та уособлення, актуалізує інші значення. Тут слово виділено в реченні лише формально. Отримуючи власний фразовий наголос та самостійну інтонацію, воно і семантично, і синтаксично тісно пов'язане з основною частиною, від якої було відділене. Тому важливим тут є логіко-емоційна характеристика слова, що підкреслюється виділенням. На противагу однослівним односкладним реченням, однослівні еліптичні та парцельовані речення передають авторську думку, модальність, оцінку, не припускаючи будь-якої варіативності:

“І ще: є таке слово - репутація, репутація людини, репутація закладу. Так ось у професора Краковського гарна репутація. У вузу, який він очолює, гарна репутація. А за репутацію потрібно платити. Повагою. Великими можливостями. Довірою.” (Л. Аграновський.”Кандидат в студенти”.)

Висока акцентна, інтонаційна, смислова концентрація, викликана різким скороченням довжини, і є результатом актуалізації саме цього параметра речення. Верхньої межі довжини речення немає, тому що теоретично можливе існування письмового речення якої завгодно довжини.

Наприклад, роман Р. Бурджера “Ідеальне місце для вбивства”:

перше речення – 522 слова, друге – 510, третє – 376 слів, четверте – 93 слова. Все це складає один (перший) абзац, що займає майже 5 сторінок тексту, обсягом біля 1500 слів.

Що актуалізують своєю довжиною ці гіганти?

Подібні побудови не повторюються регулярно і використовуються кожним автором для досягнення цілком певних художніх цілей. Основна функція - надати єдності ланцюгу різнорідних явищ, об'єктів, вражень. Тому найчастіше довгі та наддовгі речення оформляють лічильні ряди та представлений в безперервному розвитку потік свідомості.

Довгі та наддовгі речення використовуються набагато рідше середніх та коротких, однак навіть одинична їх поява впливає на середню довжину речення. Середня довжина речення змінюється не лише від автора до автора, але й від тексту до тексту, тому що вона входить складовою частиною в систему засобів, що використовуються в ньому і відповідно взаємопов'язана з нею. Так, наприклад, чим більше у творі діалогу, чим більше він дієво-динамічний, тим меншою буде середня довжина речення. І навпаки твори філософсько-споглядальні, направлені на висвітлення внутрішнього світу персонажа, відзначаються більш високою середньою довжиною речення.

Значні коливання середньої довжини речення в різних творах одного автора свідчать про суттєві зрушення в його стилі та тематиці, тобто служать одним з непрямих показників творчої еволюції художника.

Довжина речення, таким чином, зовсім не байдужа до смислових (тематичних), композиційних та стилістичних властивостей тексту. Вона входить складовою частиною в його художню систему і виступає актуалізатором висловлювання, що повідомляє йому додаткову змістовну та експресивну смність.

Довжина речення є величиною похідною від його структури. Саме розгортання або усічення структури веде до збільшення або зменшення довжини. При цьому, однак, однозначної відповідності “проста структура – мала довжина”, “складна структура – більша довжина” немає. Нерідко одна пара головних членів, що утворюють просте речення, оточується не лише рядом другорядних членів, але й ускладнюючими (відокремленими) конструкціями. З іншого боку, складне речення може укластися менш ніж у 10 слів.

Враження легкої або важкої прози створює не довжина речення, а саме його структура. Чим більше сурядного зв'язку, чим менше поширені другорядними членами елементарні речення, що входять до складу складного, чим менше в ньому ускладнюючих абсолютних та дієприкметникових конструкцій, тим легша, прозоріша проза. І навпаки. Очевидно, пояснення даного феномену можна шукати в гіпотезі В.Унгве, за якою кількість вузлів речення, яке розгортається (що приблизно відповідає кількості предикативних та напівпредикативних одиниць), тобто його глибина, знаходиться в певній кореляції з об'ємом оперативної пам'яті людини і не повинна перевищувати $7(+2)$ одиниць. Чим менша глибина, тим легше сприймається речення. Навіть дуже розгорнуте складносурядне речення легко та послідовно укладається у сприйнятті читача, в той час як при значному розширенні складнопідрядного речення читачу потрібні додаткові зусилля, щоб утримати в пам'яті початок розгортання і всі наступні вузли, що залежать від нього.

Виразальні задачі та можливості абсолютних та дієприкметникових зворотів безпосередньо пов'язані з їх смисловим відношенням з головним реченням. Вони не просто доповнюють, уточнюють, кваліфікують його зміст. Включені до складу одного речення, вони об'єднують в один процес різні суб'єкти різних дій, одночасно встановлюючи їх ієрархію: оскільки синтаксично та логічно вони залежать від пари головних членів, останні

стають виразниками основного, домінуючого моменту процесу. Головне речення перетворюється в контрапункт, який весь час звучить на фоні нових подробиць того, що відбувається.

Особливо утруднене сприйняття складного речення, в якому багатоступенева підрядність супроводжується введенням ускладнюючих структур. Складність побудови немовби відображає складність та заплутаність змісту, що виражається. Подібними структурами нерідко оформляються положення, дуже важливі для сюжету (для персонажа, для розуміння авторської позиції).

Таким чином, структура речення відіграє суттєву роль у створенні та підтриманні загального тону оповіді і також входить в художню систему твору

Синтаксичні фігури

Ще аристотелівська риторика детально класифікувала особливі прийоми синтаксичної організації ораторського мовлення – фігури, які сприяли посиленню його впливу на слухача.

Основною функцією переважної більшості синтаксичних стилістичних прийомів (фігур) є висунення певної одиниці висловлювання на перший план за рахунок її специфічного розташування. Позиційні зміни ведуть до змін інтонаційних та ритмічних. Слово або словосполучення, висунене вперед завдяки інверсії, повтору, уособленню, отримує особливий наголос і, не змінюючи своєї синтаксичної функції, лексичного та граматичного значення, набуває додаткової смислової та емоційної значимості.

Надзвичайно суттєвим є також вид зв'язку між самостійними та елементарними реченнями.

Якщо який-небудь з видів зв'язку починає повторюватися на короткому відрізку тексту, можна говорити про направлене використання сурядного зв'язку в асиндетоні або полісиндетоні.

Асиндетон – використовується для передачі розділених у часі і/або просторі, але взаємопов'язаних етапів однієї дії. (безсполучниковий зв'язок). Відсутність сполучників між предикативними структурами скорочує час вимови кожного відрізка, повідомляє висловлюванню досить чіткий і трохи жорсткий ритм.

Безсполучниковість, навпаки, надає творові динамізму, руху, згущеності змісту, як, наприклад, у поезії М. Рильського «Дощ»:

Благодатний, довгожданий,

Дивним сяйвом осіяний.

Золотий вечірній гість

Впав бадьоро, свіжо, дзвінко

На закурені будинки

Зголоднілих передмість.

Полісиндетон, навпаки, пом'якшує перехід від однієї частини речення до іншої. Зазвичай повторюються сурядні сполучники:

Прозаїк чи поет може використовувати сполучники або опускаючи їх у тексті залежно від свого задуму. Завдяки багатосполучниковості мова уповільнюється, увиразнюється:

Є в коханні і будні, і свята.
Є у ньому і радість, і жаль,
Бо не можна життя заховати
За рожевих ілюзій вуаль.
В. Симоненко

Риторичні питання – одна з найбільш поширених стилістичних фігур, якій характерні різні емоційні та експресивні відтінки. Вторичні питання містять твердження/або заперечення, оформлене як питання, яке не потребує відповіді:

*Вглядаюсь в осінні стерні —
Куди ти біжиш, дорого?
І як ти озивешся — з такої німоти?*

Риторичні окличні речення містять у собі особливу експресію, посилюючи напруженість мовлення:

Пышный! Ему нет равной реки
в мире! (О Днепре, Гоголь).

Синтаксичний паралелізм - однакова синтаксична побудова сусідніх речень або відрізків мовлення:

Наприклад:
Зашуміла дібровонька, листом зашуміла, Затужила дівчинонька, серцем затужила. (М. Шашкевич)

В синем море звезды блещут,
В синем море волны хлещут;
Туча по небу идет,
Бочка по морю плывет.

(А.Пушкин)

Еліпсис – стилістична фігура, яка передбачає навмисний пропуск будь-якого члена речення, який можна зрозуміти за рахунок контексту.

Зостались ви, пісні старії, Щоб старину згадати нам, Старим — літа їх молодії. (О. Корсун)

В останньому рядку тут опущено слово «згадати».

Мы села – в пепел, грады – в прах,
В мечи – серпы и плуги.

(Жуковский)

Пропуск присудка створює особливий динамізм та експресію.

Умовчування – автор не договориє думку, надаючи право читачу здогадатися самому, які слова не були вимовлені:

Нет, я хотел ... быть может, вы ... я думал,
Что уж барону время умереть.

(Пушкін)

Градація – таке розташування слів, словосполучень, частин складного речення, при якому кожне наступне підсилює (рідше послаблює) значення попереднього. Класичним прикладом градації як прийому строфічної композиції можна вважати вірш В. Мисика «Сучасність»:

Так, мабуть, і в часи Бояна
Квітчалася пора весняна,
І накрапали молоді дощі,
І хмари насувалися з Тарасці,
І яструби за обрій углибали,
І дзвінко озивалися цимбали,
І в пралісах озера голубі
Вглядалися в небесну дивну ясність.
Все — як тоді. А де ж вона сучасність?
Вона в найголовнішому: в тобі.

Інтоніяція, яка у писемному мовленні відображається за допомогою пунктуації. Існують так звані “індивідуальні розділові знаки”, які використовуються окремими авторами для особливого виділення потрібної частини висловлювання. Наприклад, тире у Каралізіна, Горького, Шолохова, Цветаєвої.

Кров людська – не водиця

Анчар, как грозный часовой,
Стоит – один во всей вселенной.

(Пушкін)

Знак оклику

“Перше в житті переступив я поріг справжнісінької редакції, маючи там знайомого, та ще й якого – головного консультанта, який напередодні сам! запросив! мене! зайти! показати! свої! оповідання!”

(І.Рахманов про першу зустріч з С.Я.Маршаком)

Дуже інформативні крапки. Пунктуаційно завершуючи речення, вони сигналізують про незавершеність ситуації, відображеної в реченні, про коливання та нерішучість мовця, про неможливість або небажання закінчити висловлювання.

Номінативні речення використовуються як зачини або кінцівки експресивних зв’язних текстів, що передають спогади, роздуми, схвильовану розповідь і подібне:

“Зима. На фронт... А на пероні люди.”

(В.Сосюра)

Інфінітивні речення використовуються для вираження напруженої, емоційної ситуації, безособові – у пейзажних описах тощо.

Лекція 5

Актуалізація на рівні тексту (4 год.).

План.

1. Заголовок.
2. Власне ім'я.
3. Художня деталь.
4. Сильна позиція.

Література:

1. Франкл В. Человек в поисках смысла. – М., 1990.
2. Фрейд З. Введение в психоанализ. – М., 1990.
3. Шпет Г. Герменевтика и ее проблемы // Контекст. – 1989 – 1991.
4. Юнг К.Г. Архетип и символ. – М., 1991.
5. Квіт С.М. Основи герменевтики: Навч. посіб. – К.: Вид. дім “КМ Академія”, 2003. – 192 с.

Актуалізація на рівні тексту.

1. Заголовок.

Основною функцією на рівні актуалізації тексту є висунення на передній план, посилення текстової категорії.

Висунення в різній мірі за допомогою різних засобів зазнають всі текстові категорії. Одні з них стають очевидними відразу, інші потребують особливої уваги читача, але в кожному випадку, при всій абстрактності поняття категорія, всі вони мають матеріальне вираження в композиційно-мовленнєвій структурі твору, і наше завдання – не пропустити їх, розібратися в їх функціональному навантаженні, що наблизить до адекватності інтерпретації художнього твору.

Почнемо з першого знаку тексту – його заголовка. Його роль у тексті досить значуща. Численість його функцій пояснюється тим, що він виступає актуалізатором практично всіх текстових категорій.

Категорія інформативності проявляється в ономасіологічній, означальній, номінативній функції заголовка, яку він виконує в суворій відповідності з внутрішнім механізмом ономасіологічного процесу: називає об'єкт (текст) за однією з його ознак – темою.

Л.С.Виготський «Психологія мист. - «Сама назва дається оповіданню, звичайно, не даремнецтва» но, вона несе в собі розкриття найважливішої теми».

Категорія модальності проявляється у заголовку через використання емоційно-оцінних слів у їх прямих значеннях; н-д, повість М.Карамзіна «Бідна Ліза» В.Пратоліні «Повість про бідних закоханих»; або через ретроспективне переосмислення оцінки.

Категорія завершеності знаходить своє вираження у делімітативній функції заголовка, яким виділяє один завершений текст від іншого. Особливо добре це видно в таких збірниках оповідань, в яких кінець одного і початок наступного оповідання розташовані на одній сторінці. Делімітативним сигналам, що їх розмежовує, є заголовок.

Проміжні заголовки, які даються розділам, або частинам одного твору, актуалізують категорію членування тексту. Проміжні заголовки полегшують читацьке сприйняття, виділяють підтеми, підкреслюють, висувають важливість композиційно-архітектонічного членування тексту.

В заголовку може актуалізуватись і категорія зв'язності. Відбувається це, в основному, за рахунок повтору заголовних слів у тексті.

Задане у заголовку слово «пронизує» весь текст, зв'язує його. При цьому з самим словом неминуче відбуваються семантичні зміни, що ведуть до утворення індивідуально-художнього значення. Усвідомлення цього значення читачем відбувається ретроспективно, при поверненні до заголовка, після завершення тексту. Заголовок, з якого читання починалося, виявляється рамковим знаком, що вимагає повернення до себе. Цим він ще раз зв'язує кінець та початок, тобто безпосередньо бере участь в актуалізації не тільки категорії зв'язності, але й категорії ретроспекції.

В широкому читацькому та професійно-філологічному вживанні заголовки функціонують від тексту як його повноважний представник, як стиснута згортка цілого твору.

Актуалізація категорій перспекції і прагматичності починається у заголовку. Саме тут названі категорії починають свій вплив на майбутнього читача з метою залучити його, зацікавити, переконати в необхідності прочитати книгу.

Задачі заголовка як першого знаку твору: привернути увагу читача, встановити контакт з ним, направити його очікування-прогноз. Все це виконати надзвичайно складно, тому що заголовок ізольован від необхідного контексту.

Н-д, однознаковий заголовок.

Г.Сенкевич «Хрестоносці» (польським лицарям);

Ст. Гейм «Хрестоносці» (друга світова війна, іронія та метафора).

Використання для заголовка словосполучення також не завжди дає заголовним словам необхідний вказівний мінімум і не гарантією зняття полісемії.

Н-д,

Навіть винесення в заголовок речення не вирішує питання повністю: заголовки романів «І сходить сонце», «По кому подзвін» Е.Хемінгуея, «Кролик, біжи», Дж.Апдайка, «Вони воювали за батьківщину» М.Шолохова відірвані від ситуації і представляють собою лише перший етап.

Часто автор іде на спеціальне пояснення того, що він хотів сказати заголовком. Пояснення може бути розташовуватися всередині тексту і належати автору, оповідачу, персонажу. Його розташування в тексті не має фіксованого характеру, але найчастіше його можна зустріти ближче до початку твору.

І.Грекова «Удовиний пароплав»

«Коли я ще тільки поселилася в квартирі і нікого з сусідів добре не знала, Капа Гущина спитала мене:

- Чоловік є?

- Загинув на фронті.
- Значить удова?
- Удова.- Капа глузливо, але з якимось задоволенням хмикнула:
- Здрастуйте. Ще одну прислали. Тепер у нас повна команда. В кожній комнаті по удові. Прямо не квартира – удовиний пароплав.

«Удовиний пароплав», - повторювала я, повернувшись до себе в кімнату. – «Удовиний пароплав». В цих словах було щось зачароване. Чякийсь неспішний, і до цього часу ми разом і всі кудись пливемо на удованому пароплаві.

Пояснення може бути не тільки внутрішньотекстовим, але також і зовнішнім і виражатися цитатою не з мовленнєвої партії персонажа, а з іншого джерела – літературного, міфологічного, біблейського. В цьому випадку воно поміщається в епіграф.Є випадки, коли багатозначність заголовка не розкривається повністю одним епіграфом, і автор використовує два. Ця ситуація нагадує нарощування семантичної структури слова завдяки його вживанню, що повторюється в різних контекстах.

За епіграфом нормативно закріплена концептуально роз'яснювальна функція, він завжди допомагає заголовку, навіть якщо він містить у своєму складі заголовних слів. Якщо ж епіграф представляє собою безпосереднє їх тлумачення, читацька задача виявлення концепту суттєво полегшується, тому з самого початку читач отримує досить точну вказівку щодо пошуків.

Актуалізація в заголовку категорії локально-темпоральної віднесеності тексту носить нерегулярний характер і цілком залежить від лексичного наповнення заголовка.

Категорія антропоцентричності актуалізується в заголовку лише при включенні в нього власних імен або їх замісників. «Дама с собачкой».

2. Власне ім'я.

Власне ім'я – Дивовижний мовний знак. У мовленні ВІ наповнюється змістом, який включає всі знання комунікантів про названий об'єкт, що розрізняються повнотою якісної та кількісної інформації, але обов'язково включають суб'єктивне відношення до референта. В цій властивості ВІ можна побачити реалізацію його категоріальної ознаки.

В.А.Ніконов розрізняє три типи значень ВІ що відображають діахронічний рух імен в суспільстві: до-антропонімічне (етималогічне); антропонімічне (вказівне); від - антропонімічне, що виражає суспільну оцінку носія імені, яка переноситься саме на ім'я.

Всі нині існуючі імена прийшли через першу стадію розвитку. Для багатьох з них відновити її неможливо, деякі добре зберегли свою внутрішню форму, тобто можуть бути досить легко співвіднесені з тим початковим поняттям, яке лягло в основу першого позначення імені.

«Марина – як морська»;

«Віктор - переможець»;

«Володимир» - той, що володіє світом.

Важче справи там, де з плином часу вихідні значущі слова пішли з мови, або зазнали сильних фонетичних та морфологічних змін, н-д, «Клавдія» - по латині «кульгава», «Michael» (укр. Михайло) – від давньогрецького сполучення «подібний богу».

В художній літературі етимологічне значення широко представлене в так званих промовистих іменах. Ці імена, за формою ідентичні іменникам – загальним назвам, що позначають характеристику, найбільш властиву персонажеві, н-д, персонажі Гоголя, Салтикова-Щедріна й інші, які містять авторську підказку для читацького визначення характеру персонажа, тобто виконують прогножуючу функцію.

З виконанням прогножуючої функції пов'язана й фонетична форма імені, що вибирається автором.

Вибір імені персонажа – дуже відповідальний момент у створенні художнього твору. Воно актуалізує і авторську модальність, і перспективність, і прагматичну направленість тексту на читацьку співучасть. Зменшувальні суфікси Катюші Маслової «Воскресіння» Л.Толстого; Кузена Ларіосика «Дні Турбіних» М.Булгакова; Марфонька (Круча Гончарова) віддають імені і з ним несуть властиві їм умови емоційно-оцінні значення. Аналогічну функцію виконують постійні епітети при імені: Бідна Ліза (Карамзін).

Все це насичує ім'я певним змістом до його входження в текст. Тому використання внутрішньої форми імені, його фонетичних асоціацій, морфологічної форми – це свого роду «до-антропонімічний» етап його розвитку.

Власне антропонімічний етап – функціонування ВІ – відбувається в текстовій системі, підпорядковуючись загальним законам її організації.

Переважає більшість ВІ входить в художній твір аналогічно синсемантичним словом. Не маючи в ізольованому стані власного предметно-логічного значення вони підлягають реалізації тільки в контексті і вимагають для виконання своєї називної, виборчої, вказівної функції обов'язково вказівного мінімуму.

Називаючи героя, власне ім'я стає тематичним словом. Необхідність частого вживання забезпечує йому численність різноманітних контекстів. ВІ входить у текст семантично пустим, готовим прийняти будь-яке наповнення. Його змістовне насичення відбувається поступово.

Входячи до художнього тексту семантично недостатнім, ВІ виходить з нього семантично збагаченим і виступає сигналом, що збуджує широкий комплекс певних асоціативних значень. Їх можна вважати локальною семантичною структурою, що закріплюється за даним іменем в даному контексті – індивідуально-художнім значенням власного імені.

Якщо літературний персонаж переступає рамки свого літературного твору, його ім'я перестає слугувати позначенням однієї конкретної особистості і набуває загальності, починає жити своїм незалежним життям, іменує тип (психологічний, емоційний, соціальний). Ім'я вступає в третю фазу свого існування – від – антропонімічну: н-д, Хлестаков – брехун і фантазер, Манілов – безгрунтовний мрійник.

3.Художня деталь.

В цілому тексті функціонує і набуває своєї справжньої значимості і художня деталь.

Популярність художньої деталі у авторів витікає з її потенційної сили, спроможної активізувати сприйняття читача, спонукати його до співтворчості, дати простір його асоціативній уяві. Іншими словами, деталь актуалізує перш за все прагматичну направленість тексту і його модальність.

Деталь, як правило, виражає незначну, суто зовнішню ознаку багатобічного та складного явища, в більшості своїй виступає матеріальним репрезентантом факторів і процесів, що не обмежуються згаданою поверховою ознакою. Саме існування феномену художньої деталі пов'язано з неможливістю охопити явище у всій його повноті, і з цього витікає необхідність передати-сприйняти частину адресату так, щоб останній отримав уявлення про явище в цілому.

Індивідуальність зовнішніх проявів почуттів, індивідуальність вибіркового підходу автора до зовнішніх проявів, що спостерігаються, породжує безкінечну різноманітність деталей, які репрезентують людські переживання.

При аналізі тексту художня деталь нерідко ототожнюється з метонімією і, перш за все, з тим її різновидом, який оснований на відношенні частини і цілого – синекдохою. Підставою для цього служить наявність зовнішньої подібності між ними і синекдоха, і деталь представляють велике через мале, ціле через частину. Однак за своєю лінгвістичною і функціональною природою це різні явища. В синекдосі має місце перенос найменування з частини на ціле. В деталі вживається пряме значення слова. В деталі використовується малопомітна риса, що скоріше підкреслює не зовнішній, а внутрішній зв'язок явищ. Тому на ній не загострюється увага, вона повідомляється мимохідь, немов би побіжно, але уважний читач повинен розгледіти за нею картину дійсності.

В деталі має місце розворот, розкриття. При розшифровці деталі однозначності немає. Справжній її зміст може бути сприйнятий різними читачами з різною мірою глибини, що залежить від особистого сприйняття читачем.

Деталь функціонує в цілому тексті. Її повне значення не реалізується лексичним вказівним мінімумом, але потребує участі всієї художньої системи, тобто безпосередньо включається в дію категорії системності. Художню деталь завжди кваліфікують як ознаку лаконічного економного стилю. Деталь економить зображувальні засоби, створює образ цілого за рахунок його риси. Більш того, вона змушує читача включитися у співтворчість з автором, доповнюючи картину, не промальовану ним до кінця. Деталь – потужний сигнал образності, що пробуджує у читача не тільки співпереживання з автором, але власні творчі прагнення. Не випадково картини, що відтворюються різними читачами за однією і тією ж деталлю, не відрізняючись

в основному напрямку і тоні, помітно відрізняються за обставинами і глибиною зображення.

Функціональне навантаження деталі дуже різноманітне. В залежності від виконуваних функцій можна запропонувати класифікацію типів в художній деталі: зображальна, уточнююча, характерологічна, імплікуюча.

Зображальна деталь покликана створити зоровий образ описуваного. Найчастіше вона входить як складовий елемент в образ природи і в образ зовнішності. Пейзаж і портрет дуже виграють від використання деталі: саме вона надає індивідуальності і конкретності даній картині природи або зовнішньому вигляду персонажа. У виборі зображальної деталі чітко проявляється точка зору автора, актуалізується категорія модальності, прагматичної спрямованості, системності.

Основна функція уточнюючої деталі – шляхом фіксації незначних подробиць факту або явища створити враження його достовірності. Уточнююча деталь, як правило, використовується в діалогічному мовленні або в оповіді сказання, передорученій оповіді.

Уточнююча речова деталь досить суттєва для створення образу персонажа. Уточнююча деталь бере участь у створенні антропоцентричної направленості твору.

Характерологічна деталь – основний актуалізатор антропоцентричності; вона фіксує окремі риси зображуваного характеру. Даний тип художньої деталі розосереджений по всьому тексту. Весь склад характерологічних деталей, розсипаних по тексту, може бути направлений або на всебічну характеристику об'єкта, або на повторне виділення його провідної риси.

Імплікуюча деталь – відзначає зовнішню характеристику явища, за якою вгадується його глибинний смисл. Основне призначення цієї деталі – створення імплікації, підтексту. Основний об'єкт зображення – внутрішній стан персонажа.

В повному розумінні всі названі типи деталі беруть участь у створенні підтексту, тому що кожна передбачає більш широкий і глибокий обхват факту або події, ніж показано в тексті через деталь.

В певних умовах художня деталь може стати художнім символом. Цими умовами є оказіональність зв'язку між деталлю і поняттям, яке вона представляє, та неодноразова повторюваність слова, що її виражає в межах даного тексту.

4. Сильна позиція.

Початок і кінець будь-якої діяльності важливі для людини, що її виконує.

Важливість початку в тому, що межа, яка відділяє об'єкт дії від того, що було раніше, означає перехід в новий стан, що вимагає якнайшвидшого орієнтування в інших (нових) умовах. Дані, отримані на початку, значною мірою визначають і планування наступних етапів, і її успіх. Можна сказати, що кінець також закладається початком. Не випадково теорія комунікації приписує найважливіші повідомлення давати на початку радіо, телепередачі.

Початок художнього твору важливий не лише для автора, для якого він значить початок нової діяльності – творіння художнього світу, початок важливий і для читача, тому що саме він вводить в систему координат того світу, який буде розгортатися перед читачем. Розвиток головних змістовних універсалій, що протягом всього тексту відповідають на питання хто? де? коли?, починається саме тут. Читацькі орієнтири закладаються на початку книги. Це забезпечує початку статус сильної позиції.

Обмірковуючи початок тексту, ми стикаємося з питанням про його кількісну межу. Під початком тексту часто розуміють обмежений об'єм тільки першого абзацу. Проти цього можуть виникнути заперечення, бо в змістовному розумінні «початок» може насправді зайняти кілька сторінок тексту. Це особливий спосіб організації тексту, коли введення координат свідомо розосереджується по всьому тексту або по значній його частині. Буває іноді ще «початок з середини».

Початок нарративного типу, що послідовно розвиває представлення персонажа, стає все рідним.

Переважаючою формою введення героя в першому абзаці виступає займенник 3-ї особи. Н-д, у романі «Злодій Мартін» ім'я героя з'являється тільки на 76-й сторінці роману. Особливо поширене займенникове введення від його імені, де він здійснює дві функції – і учасника подій, і оповідача про них.

Почавши повідомлення про героя з займенника, що передбачає знайомство, яке нібито відбулося раніше, автор продовжує оповідь в тому ж ключі: не зупиняється на описі його зовнішності, занять, роль в ситуації, але мимохідь торкається рис. Це змушує читача прискіпливо збирати всі деталі.

Аналогічні справи маємо при введенні персонажа через його власне ім'я.

Лексично виражені координати часу і простору також виявляються в переважній більшості у початковому абзаці. Граматичний час присутній в них завжди, оформлюючи використані в зачині дієслова, але він не є достатнім для визначення темпорального орієнтира повідомлення.

Час і людина перебувають у складних взаємовідносинах. З одного боку, людина не вільна обирати час свого існування і приймає його як історичну необхідність. Однак сам факт належності до певного часу накладає неминучі обмеження на суб'єкт. Тобто час здійснює характерологічну функцію.

Надзвичайно важливо для читацької установки якомога раніше вказати історичний час. Історична проза, науково-фантастична і детективна література визначаються, особливо прискіпливою увагою до введення хронологічних індикаторів (рік, місяць, число) в перший абзац. Зачини з точною вказівкою історичного часу – явище рідкісне. У всіх авторів, що працюють у вказаних та інших жанрах, превалує відносний час. Часові показники першого абзацу важливі не лише самі по собі. Спосіб їх використання в зачині художньої прози сприяє активізації читацького сприйняття, інтенсифікації асоціативно-образних уявлень. Простір – третя змістовна універсалія художнього тексту. На відміну від часу, простір є завжди результатом вибору, власного чи насильно пов'язаного. Закритий простір несе на собі відбиток свого господаря,

тобто антропоцентрично направлений і виконує характерологічну функцію, в тому числі і в першому абзаці.

Відкритий простір – характерологічну функцію не виконує, але виступаючи контрастним або гармонічним фоном почуттів і переживань персонажа, приймає участь у створенні загальної антропоцентричності твору. Представленість 3 координат в зачині твору значною мірою підпорядковується закону компенсації: розгорнутість однієї майже завжди означає згорнутість іншої.

Зв'язок заголовка і зачину здійснюється на змістовно-тематичному рівні.

Основна функція зачину: сигнальна (сигнал початку діяльності), ввід системи координат, організація зв'язку між заголовком та епіграфом, заголовком і текстом, визначення позиції автора (оповідача) в сюжетному часі.

Кінець, що завершує твір, як і початок, відноситься до сильної позиції. Кінець важливий перш за все тим, що це єдиний компонент тексту, який актуалізує категорію завершеності (цілісності). Кінець відлічає зміну діяльності для автора, і для читача. Для автора кінець тексту носить індивідуально заданий характер.

Завершеність твору обумовлена тим, що певний аспект концепту висвітлений: якщо автор вважає свою основну ідею втіленою, він текст закриває.

Для читача однозначність авторського завершення зовсім не самоочевидна. Чим більше самостійності дозволяє автор читачу, тим вища ймовірність, що читач не сприйме кінець тексту як завершення твору. Звідси, з читацької позиції, текстові кінцівки класифікуються як «відкриті» та «закриті».

«Закриті» закривають максимум сюжетних ліній, доводять своїх головних персонажів до кінця їх життя або до досягнення мети. Після такого кінця читач не становить питань, пов'язаних з можливою подальшою долею героїв, яка не потрапила до оповіді.

«Відкритий» кінець залишає багато питань. Більш того, він нерідко сам виражений питанням. Питання штовхає до пошуку відповіді. Відкритий кінець активізує сприйняття, змушує аналізувати, повертатися до тексту, застосовувати весь життєвий досвід читача в процесі обмірковування.

Чим тісніше зв'язки останнього абзацу з попереднім, тим менш він змістовно самостійний і тим менше його об'єм. Завершує твір нерідко одно-дворядковий абзац, репліка персонажа.

Розгорнутий останній абзац містить висновки, нерідко авторське тлумачення, що полягає в заголовку. Подібні кінцеві абзаци тісно пов'язані з заголовком. Заголовні слова, що відкривають твір і завершують його, стають ремою, всередині якої і відбуваються всі її перетворення.

Через зв'язки текстового завершення і заголовка актуалізуються категорії системності та контекстуальності. Діючи на рівні тексту, спільно з іншими текстовими елементами, він не тільки актуалізує цілий ряд текстових категорій, але й виступає в якості єдиного актуалізатора категорії завершеності.

ЛЕКЦІЯ № 5

Тема.: Проблема лексичних різночитань у редакціях писемних пам'яток

План

1. Текстові особливості редакції та ізводу.
2. Етапи лінгвістичної інтерпретації редакцій тексту:
 - типологічний;
 - текстологічний;
 - власне лінгвістичний.
3. Різночитання: зміст і ознаки поняття. Види різночитань.
4. Класифікація лексичних різночитань.
5. Лексичні різночитання: методика аналізу.

Основна література:

1. Алексеев А. А. Цели и методы текстологического исследования лингвистических источников XI–XVII вв. / А. А. Алексеев // Русистика сегодня. Язык: система и её функционирование. – М., 1988. – С. 3–50.
2. Безматерных Е. И. Лексические разночтения в памятниках русского средневековья как отражение процесса формирования синонимических отношений в русском языке (на материале разновременных списков «Повести временных лет» и «Жития сергия радонежского»): автореф. дис. ... канд. филол. н. : 10.02.01 / Елена Игоревна Безматерных ; Удмуртский государственный университет. – Ижевск, 2010. – 27 с.
3. Жуковская Л. П. Памятники письменности традиционного содержания как лингвистический источник (их значение и методика исследования) [Электронный ресурс] / Л. П. Жуковская // Режим доступа : <http://www.ruslang.ru/doc/lingistoch/1963/02-zhukovskaja.pdf> ; Название с экрана.
4. Лихачев Д. С. Текстология (на материале русской литературы X–XVIII вв.) / Д. С. Лихачев, при участии А. А. Алексеева и А. Г. Боброва. – СПб : Алетейя, 2001. – 759 с.
5. Мусорин А. Ю. Лексические разночтения в списках паремий Борису и Глебу : автореф. дис. ... канд. филол. н. : 10.02.01 / Алексей Юрьевич Мусорин ; Новосибирский государственный университет. – Новосибирск, 2006. – 22 с.
6. Перцов Н. В., Пильщиков И. А. О лингвистических аспектах текстологии / Н. В. Перцов, И. А. Пильщиков // Вопросы языкознания. – 2011. – № 5. – С. 3–30.
7. Чернякова М. В. Лингвотекстология как особое направление в истории русского языка / М. В. Чернякова // Международный журнал экспериментального образования : Материалы конференции. – 2014. – № 6. – С. 153.

Допоміжна література:

1. Білан Н. І. Структурно-стильові та лексико-семантичні особливості заповітної документації (на матеріалі духівниць кінця XVII–XVIII ст.) : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 / Наталія Іванівна Білан. – К., 2003. – 220 с.

2. Гончаренко А. В. Лексические разночтения в редакциях Киево-Печерского патерики / Анна Владимировна Гончаренко // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського. – 2014. – Вип. 24. – С. 25–34. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kdsm_2014_24_6.

3. Житецький П. Г. Нарис літературної історії української мови в XVII ст. / П. Г. Житецький // Житецький П. Г. Вибрані праці. Філологія / П. Г. Житецький. – К. : Наукова думка, 1987. – С. 20–138.

4. Коньшина О. Г. Лингвотекстологические исследования памятников церковнославянской письменности на кафедре древних языков НГУ / О. Г. Коньшина // Сибирский филологический журнал. – 2014. – № 4. – С. 263–269.

5. Лихачев Д. С. Основные понятия истории текста [Электронный ресурс] / Д. С. Лихачев // Режим доступа : http://www.lihachev.ru/pic/site/files/fulltext/textologia_kratkiy_ocherk/103.pdf ; Название с экрана.

6. Медвідь Н. С. Основні аспекти дослідження мови ділових документів XVII–XVIII ст. / Н. С. Медвідь // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Філологічні науки. – 2013. – Кн. 2. – С. 98–101.

Текстові особливості редакції та ізводу

За твердженням Дмитра Лихачова, в ході копіювання та переписування тексту цілком логічно можуть виникати різні зміни. Як правило, вони призводять до виникнення таких модифікацій архетипу, що повинні розглядатися як різновиду тексту. Цих різновидів існує два – ізвод і редакція. Розглянемо їхні особливості.

Під ізводом ми розуміємо такий різновид тексту, що виник стихійно, тобто абсолютно неусвідомлено в процесі його копіювання. Одна рукопис не формує ізвод, це просто рукопис з індивідуальними читаннями. Ізвод представлений групою рукописів, створених в одній місцевості, але в процесі свого історичного існування він може, звичайно, розширити або змінити свою локалізацію. Типовим ізводом є текст східнослов'янських рукописів Старого Завіту щодо їхнього південнослов'янського архетипу.

Редакція як різновид тексту виникає в результаті індивідуальної цілеспрямованої редакторської роботи (редактури, правки, редагування). Для переказного тексту це може бути звірка з оригіналом, це може бути звірка двох антиграфів під час листування. Редакція завжди виникає в одному рукописі й може отримати більш-менш широке поширення в списках.

Існували, крім того, стилістичні редакції, що були скеровані лише на мовностилістичні аспекти тексту. Вони характерні для оригінальних творів літератури, за редактури перекладів стилістична правка виступає лише один з елементів редактури.

Сукупність редакцій, що змінюють текст в одному й тому самому напрямі та відображені в значній рукописній традиції, також може привести до виникнення ізводу або текстового типу. Якщо в редакції в принципі завжди є

автор, її індивідуальний творець, то ні ізвод, ні текстовий тип автора не мають: у них автор колективний – покоління редакторів і переписувачів.

Ізвод від редакції відрізняється також і якістю внесених змін. Діяльність редактора, зазвичай, полягає в цілеспрямованому зближенні переказного тексту з оригіналом, у видаленні читань, що дають «поганий» сенс, систематичному проведенні будь-якої стилістичної настанови. Ізвод характеризується безсистемними змінами, внесеними до тексту без звернення до зовнішніх джерел. Це позначається на якості нових читань: вони представляють собою або раціоналістичні кон'єктури, або спотворення, що виникають від поганого розуміння тексту. Зрозуміло, що ті читання ізводу, що ввійшли в нього з редакцій, відрізняються іншою природою, проте в ході історичного існування ізводу вони також піддаються змінам.

Для того, щоб говорити про сформованість редакції або ізводу, достатньо небагатьох, але надійно встановлених читань. Якогось кількісного рівня, з якого починається редакція або ізвод, не існує.

Етапи лінгвістичної інтерпретації редакцій тексту

Лінгвотекстологічне вивчення редакцій, інколи й навіть списків, одного пам'ятника з метою відновлення достовірної картини історії мови пам'ятника здійснюється послідовно в три етапи.

1. Типологічне дослідження редакції пам'ятника, що полягає в порівняльному вивченні складу й елементів структури списків обраного пам'ятника. Головна увага приділяється компонуванню окремих складових частин тексту. Практично типологічне вивчення знаходить застосування до творів з особливо складною та різноманітною композицією, що в якихось (часто – в практичних) цілях по-різному компонувалися з уривків одного й того самого змісту. Перш за все це стосується пам'ятників писемності, що існували в службових варіантах (наприклад, Євангеліє, Апостол), причому останні, у свою чергу, мали суттєві відмінності в компонуванні тотожних за змістом елементів. На етапі типологічного дослідження можуть бути встановлені редакції й угруповання пам'ятника, що відрізняються один від одного за складом і структурою.

2. Текстологічні дослідження, що передбачають виявлення текстологічних особливостей, типових для того чи іншого угруповання списків. Для класифікації джерел на цьому етапі використовуються прийоми та методи традиційного текстологічного аналізу древніх пам'яток писемності: за непрямыми даними – на основі аналізу різночитань, помилок, вивчення свідомих змін тексту, вивчення самих рукописів, встановлення кон'єктур, визначення вставок або пропусків, глос і інтерполяцій, копії та оригіналу, наслідування та зразка, встановлення джерела перекладу та ін.

3. Власне лінгвотекстологічне дослідження – виявлення мовних відмінностей у редакціях та списках пам'ятника і їхня багатоаспектна інтерпретація (хронологічна, локальна, структурно-функціональна), визначення їхніх типів, встановлення умов і причин їхнього виникнення, аналіз співвідношення постійних і варіативних мовних явищ.

Різночитання: зміст і ознаки поняття. Види різночитань

На кожному етапі в результаті порівняння рукописів один з одним фіксуються насамперед їхні відмінності, тобто різночитання, що і є основним предметом лінгвотекстологічного дослідження.

Різночитання в лінгвотекстології прийнято поділяти на три типи – типологічні, текстологічні, мовні.

Типологічні різночитання між списками встановлюються шляхом виявлення наявності чи відсутності та / або різної компоновки будь-яких структурних частин пам'ятника (уривка тексту, читання, вірша і т.д.), що виконують важливу функційну роль в організації його змісту.

Текстологічні різночитання між списками та редакціями тексту виникають в результаті переосмислення копійованого тексту та зміни його змістовної площини. Текстологічно значущими варіаціями тексту є додавання (additio), пропуск (omissio), заміна (substitutio), перестановка (transpositio). Текстологічна цінність цих різних за формою типів різночитань визнається рівносильною. Аналогічно до цього визнається рівною текстологічна цінність різного типу різночитань за змістом, наприклад, синтаксична перебудова, заміна словосполучення одним словом, заміна одного слова іншим, словотвірний варіант, пропуск тектонічних елементів тексту (часток, сполучників) тощо.

Не завжди можуть бути однозначно кваліфіковані та диференційовані текстологічні та мовні різночитання. Одне з актуальних питань лінгвотекстології – питання про те, які саме мовні явища слід розглядати як текстологічні різночитання, а які – як власне лінгвістичні, що мають першорядне значення для вирішення лінгвістичних завдань. Найбільше текстологічне значення мають ті різночитання, що стосуються змісту тексту. Спільність / відмінність, що мають відношення до змісту (власне зміст, наявність певних складових цілих частин в композиції тексту) більш значущі, ніж спільність / різниця, що стосуються форми вираження цього змісту, тобто перш за все мови, а, точніше, мовних знаків. У свою чергу, і серед мовних явищ велику текстологічну значущість мають ті відмінності, виявляються на рівні змісту, значення, ніж відмінності, що відображають закономірні історичні зміни в мові (або хоча б в окремих територіальних діалектах). Поява мовних різночитань у редакціях та списках одного пам'ятника могла бути зумовлена лінгвістичною компетенцією переписувачів, їхніми нормативними настановами, уявленнями про правильність мови, їхньою діалектною приналежністю чи її відсутністю.

В ході аналізу мовних різночитань має бути встановлено: 1) час проникнення в текст тієї чи іншої лінгвістичної одиниці, 2) місце, де це сталося, 3) нормативний зразок, що зумовив появу цієї одиниці, 4) який лінгвістичний елемент був замінений під час уведення цієї одиниці, 5) яка лінгвістична одиниця та в яких умовах увійшла до тексту їй на зміну.

Вирішення всього комплексу завдань щодо визначення типів різночитань і їхнього подальшого аналізу, а також щодо виявлення причин і умов їхньої

появи дозволяє встановити закономірності розвитку мови пам'ятника та реконструювати лінгвістичну історію тексту. Створення лінгвістичної історії пам'ятника писемності найефективніше здійснювати шляхом кількісного та якісного аналізу мовних різночитань, насамперед лексичних.

Класифікація лексичних різночитань

Перш ніж визначити, які типи лексичних різночитань існують у лінгвотекстологічних студіях, зазначимо, що термін «лексичні різночитання» виник порівняно недавно. До цього наукова спільнота послуговувалася іншими термінологічними одиницями. Наприклад, Лідія Жуковська у своїх працях доволі довгий час використовує термін «лексичні варіанти» в значенні два або більше слів, тотожних або близьких за значенням, що можуть взаємно замінювати в різних слов'янських списках одного і того ж пам'ятника в паралельних місцях тексту. При цьому, з точки зору сучасної теорії семантичних відношень, лексичними варіантами названі різнорідні явища (лексичні та словотвірні синоніми, граматичні та фонетичні варіанти). Таке широке розуміння лексичного варіанта пов'язано перш за все з тим, що дослідниця бере в якості об'єкта вивчення перекладні твори XI - XIV ст.

Аналогічне розуміння терміна знаходимо в роботах Володимира Лопатина, Лілії Петрової, Арно Пічхадзе, Сергія Аверіна, Надії Михайлівської. У сучасних роботах з історії мови (Олесій Мусорін, Ольга Юсова) також відбувається змішування понять «лексичні різночитання», «лексичні варіанти», «лексичні синоніми».

Лексичні різночитання, на думку багатьох дослідників давньоруських пам'яток писемності, стосуються фонетичного, лексико-морфологічного, словотвірного, семантичного варіювання та синонімічних зв'язків слів. Мовні відмінності, як правило, не призводили до виникнення розбіжностей на рівні тексту. Відтак, термін «лексичні різночитання» виявляється доволі обсяжним, що вміщує в собі кілька рівнів зміни слова, а тому великою мірою є неясним під час визначення статусу лексичних одиниць.

Таким чином, відсутність об'єктивних критеріїв, що дозволяють визначити зміну сенсу контексту (або навпаки, його незмінність), не дають підстав для розмежування лексичної варіантності та синонімії. Лексичне варіювання є результат зміни перш за все зовнішнього боку слова при збереженні його значення, в той час як синонімія передбачає наявність двох або більше різних слів, що мають спільні семантичні компоненти в значенні та нейтралізують смислові відмінності в певних контекстах.

Аналіз дослідних робіт показав, що про лексико-семантичну варіантність за різними списками одного пам'ятника правомірно говорити лише відносно перекладної писемності. Багатозначне іншомовне слово, що необхідно було розшифрувати для слов'янського читача, тягне за собою появу в давньоруських текстах слів-сінкрет, а в наступних списках – відповідних за семантикою слів, що могли більш точно відтворити оригінал.

Іншу картину представляють собою оригінальні твори давньоруської літератури. Якщо раніше головним для книжника було прагнення дати більш

точний, адекватний слов'янському мисленню переклад іншомовного слова, то для переписувача оригінального твору пріоритетним стає тлумачення символу-сінкрети, його конкретизація, спрощення формули, що само по собі створює умови для появи лексичних взаємозаміни та відображає процес основних мовних змін, а саме руйнування формули та становлення слова як самостійної лексичної одиниці. Тому говорити про лексичні варіанти неправомірно. Це будуть свідчити, по-перше, наявність розпізнавальних компонентів у семантиці імен та формул, що є взаємозамінними, і, по-друге, що важливо, відсутність істотних семантичних змін у контекстах. Таким чином, ми визначимо лексичні взаємозаміни, швидше, як лексичні синоніми, ніж варіанти.

Основними критеріями, за якими можна визначити лексичну варіативність, варто вважати, вслід за Оленою Безматерних, такі:

1. Тотожність морфолого-словотвірної структури.
2. Тотожність лексичного та граматичного значення.
3. Різниця або із фонетичного боку (відмінність за вимовою звуків, складом фонем, місцем наголосу чи комбінацією цих ознак), або за формотворчими афіксами (суфіксами, флексіями).

Критеріями синонімічності лексичних одиниць є такі:

1. Спільність поняття.
2. Тотожність окремих елементів смислової структури слів.
3. Взаємозамінність.
4. Нейтралізація семантичних відмінностей.
5. Однакове число активних семантичних валентностей.
6. Належність до однієї й тієї самої частини мови.

Послідовне виокремлення лексичних різночитань і їхній аналіз проводиться з точки зору особливостей семантики, структури, контекстного оточення, етимології, стилістичних особливостей, частотності вживання. Лексичні різночитання, як правило, в редакція та списках представлені у вигляді такої класифікації типів: 1) лексичні різночитання слів; 2) лексичні різночитання формул; 3) лексичні різночитання формул і відповідних їм слів.

Лексичні різночитання: методика аналізу

У дисертаційній праці Олени Безматерних представлено авторську методику лінгвотекстологічної інтерпретації всіх типів лексичних різночитань. Коротко опишемо цю процедуру.

1. Інтерпретацію імен розглянемо на прикладі редакцій «Повісті минулих літ»:

Перша редакція – «Рече имя Ань поистинѣ прельстиль вас Есть бѣсъ коЕму Бу вѣруЕта вна же рекоста антиху (л. 59 об.);

Друга редакція – «Рече же има Ань по истинѣ прельстиль Есть васъ дѣАволь которому Бу вѣруЕта вна же рекоста антихрѣсту (л. 65 об.);

Третя редакція – «Реч(е) има Янь: «Поистинѣ прелстиль вас бѣсъ, коему вѣруета». Она же рекоста: «Антихр(и)сту». (с.74, л. 103 об.).

Слова бѣс – диявол мають загальне лексичне значення: вони є номінацією

злої, чорної сили. Однак диявол осмислюється середньовічною людиною більшою мірою як позначення страшної сили, що безпосередньо протистоїть силі Божественній. Диявол – це ворог Божий і спокусник, грабіжник душ людських, на відміну від якого біс є «молодшим за чином», підлеглим Дияволу (або Сатані).

Етимологічно слово біс пов'язане значенням зі словом біда. І біс, і чорт спочатку просто дух, демон, причому не обов'язково злий. Ставлення до біса «спокійне, по-слов'янськи іронічне, але дбайливе і навіть ласкаве...».

На відміну від біса, диявол – уже зовсім церковний персонаж. Це ворог. «... Диявол у всіх своїх іпостасях – це сила, завжди ворожа людині ..., що заподіює йому зло... Це дух спокуси, який шляхом обману та хитрощів прагне примусити людину порушувати моральні норми, відчуваючи силу його духу».

Однак звернення до ширшого контексту вказує на те, що слово диявол ужито в другій редакції невипадково. У повісті описується суперечка між російським князем і половцями про те, хто створив людину: Бог або Диявол. На думку половців, людину створив Диявол, а Бог вклав у неї душу. Біс же у свідомості православного російського князя, літописця, а також середньовічного читача-християнина виявляється прирівняний Сатані як силі вражої, яка протистоїть Богу та має чорну природу. В такому випадку стає зрозумілою взаємозаміна слів біс – диявол: при загальному семантичному компоненті слова в паралельних контекстних умовах нейтралізують семантичні відмінності: з точки зору православної церкви, біс, перш належав до язичницького пантеону, починає осмислюватися саме як злий дух, ворог, здатний так само, як і Диявол, спокусити людину.

2. Інтерпретація лексичних різночитань формул також є доволі складним процесом.

Під формулою, слідом за Віктором Колесовим, розуміємо будь-яке семантично пов'язане сполучення слів («в древньому тексті експлікація сенсу сінкрети в значення слова визначалася формулою ближнього контексту»).

Розглянемо це на такому прикладі з тексту «Повісті минулих літ»:

Перша редакція – «...и послушаста цря посласта сестру свою сановники нъкиА и прозвутеры вна же не хотяше ити Ако в полонъ ре(ч) иду...» (л. 38).

Друга редакція – «...и послушаста ц(с)ря и посласта сестру свою и сановники нъкыА и прозвутеры вна же не хотяше ити Ако в поганыА...» (л. 42).

Третя редакція – «И послушаста ц(а)ря, и послати сестру свою, и сановники нъкыа, и презвитери. Она же не хотяше ити: «Яко въ поганыа, – рече, – иду...» (с.51, л. 61 об. – 62).

Формули ити в полон – ити в поганя мають загальний семантичний компонент «опинитися в полоні». Однак друга формула (ити в поганя) набуває це значення саме в контексті. Якщо ім'я полон у складі формули ити в полон' імпліковано, тобто містить семантичний компонент «полон, рабство», то слово поганя експлікує насамперед такі семантичні компоненти, як «язичник; несправедливо віруючий, еретичний, еретик; неправославний, нехристиянський, поганій» (прізвисько недругів Русі)]. Однак завдяки

контексту формула ити в поганія набуває символічного значення «потрапити у світ язичницький, нехристиянський», інакше кажучи, «опинитися у варварському полоні». Показово, що ці слова вимовляє сестра візантійського імператора, яка дотримується православної віри, про князя-язичника Володимира, який вимагає у грецького царя віддати її собі в дружини.

Заміна формул сталася, на погляд Олени Безматерної, через семантичне уточнення. Формула ити Вь поганія найточніше передає ідею тексту: протиставлення грецького православ'я та російського варварства (язичництва) та відповідно протиставлення християнської свободи і язичницького рабства (полону) з метою прославлення православної віри.

Отже, формули ити в полон' – ити в поганія, маючи загальне значення, в паралельних місцях тексту нейтралізують семантичні відмінності. Завдяки спільності номінації, близькості значення та нейтралізації семантичних відтінків формули також виявляються синонімічними по відношенню одна до одної. Синонімічність формул у наведеному прикладі контекстно зумовлена. Формули аж ніяк не є варіантами: вони не володіють тотожністю структури та тотожністю семантики.

3. Інтерпретація лексичних різночитань формул і відповідних їм слів передбачає застосування аналітичних підходів, що використовуються окремо для слів та окремо для формул.

Відтак процедура здійснення аналізу лексичних різночитань усіх видів відбувається шляхом поетапного виконання таких завдань:

1. Виявлення семантично близьких слів / формул у тексті.
2. Визначення їхнього значення або значення їхніх компонентів за словниками мови;
3. Визначення їхнього значення або значення їхніх компонентів у відповідних контекстуальних межах.
4. Порівняння зафіксованих значень.
5. Підрахунок частоти вживання варіативних та синонімічних форм певних слів / формул.

Комплекс контрольних робіт для визначення залишкових знань з дисципліни, завдань для змістовно-модульних контрольних робіт

Варіант № 1

1. Від імені якого давньогрецького бога походить назва науки «герменевтика»:

- а) богиня Гера;
- б) бог Гермес;
- в) бог Зевс;
- г) Геракл.

2. Герменевтика означає:

- а) тлумачення Біблії;

- б) пояснення сенсу життя;
- в) тлумачення чогось незрозумілого, пояснення сенсу чужої мови чи знака;
- г) пояснення мови.

3. Рівень інтерпретації, що передбачає інтерпретацію з точки зору відповідей на метафізичні питання:

- а) філософський рівень;
- б) критично-філософський рівень;
- в) ідеологічний рівень;
- г) критичний рівень.

4. Рівень, що окреслює наявність, так званих, критично-ідеологічних стилів, що є практичними дослідницькими методологіями:

- а) філософський рівень;
- б) критично-філософський рівень;
- в) ідеологічний рівень;
- г) критичний рівень.

5. Мінімальна одиниця, що не має власного смислового змісту, при включенні в художньо-організоване мовлення створює додаткову естетичну та смислову навантаженість – це:

- а) звук;
- б) літера;
- в) склад;
- г) слово.

6. При розрізненні слів « шкода – шкода» використовується:

- а) категорія роду;
- б) категорія числа;
- в) категорія відмінка;
- г) акцентуалізація словесного наголосу.

7. Актуалізація граматичного рівня часу веде до:

- а) підвищення читацької уваги та цікавості до тексту;
- б) засвоєння прочитаного матеріалу;
- в) запам'ятовування прочитаного;
- г) вміння висловлювати власну точку зору.

8. Актуалізація граматичного значення роду найчастіше виражається на рівні:

- а) прозового твору;
- б) віршованого тексту;
- в) складного речення;
- г) номінативного речення.

9. Упорядкована система, в якій все взаємопов'язано та взаємообумовлено – це:

- а) речення;
- б) абзац;
- в) текст;
- г) оповідання.

10. У чому виявляється важливість членування тексту?

- а) Для його легшого читання;
- б) для розуміння ходу думок автора;
- в) дає змогу уявити картину прочитаного;
- г) дає можливість оперувати окремими текстовими фрагментами як відносно автосемантичними одиницями.

Варіант № 2

1. До розуміння поняття герменевтики не входить:

- а) осягнення сенсів і значень знаків;
- б) теорія та загальні правила інтерпретації текстів;
- в) переклад мови;
- г) філософське вчення про онтологію розуміння та епістеміологію інтерпретації.

2. Скількох видів буває герменевтика:

- а) двох;
- б) трьох;
- в) чотирьох;
- г) шести.

3. Ідеологічний рівень:

- а) займається розумінням тексту;
- б) займається поділом тексту на основні функціональні частини для його кращого розуміння;
- в) створює жорстоку систему нормативів, висуваючи на перший план вимоги до тексту, а не потребує його зрозуміти;
- г) окреслює наявність критично-ідеологічних стилів.

4. Основою для створення всіх наступних текстів є:

- а) художній текст;
- б) філософський текст;
- в) публіцистичний текст;
- г) науковий текст.

5. Стилістичний прийом, який полягає у повторенні однакових голосних звуків у вірші з метою надання йому милозвучності – це:

- а) дисонанс;
- б) алітерація;
- в) асонанс;
- г) епіфора.

6. Стилiстичний прийом, який полягає у повторенні однорiдних приголосних звукiв задля пiдвищення iнтонацiйної виразностi вiрша – це:

- а) алітерація;
- б) асиндетон;
- в) асонанс;
- г) дисонанс.

7. Основні варіації системи граматичних значень іменника пов'язані з:

- а) категорією роду;
- б) категорією відмінка;
- в) категорією числа;
- г) категорією стану.

8. Головною синтаксичною одиницею є:

- а) слово;
- б) абзац;
- в) речення;
- г) текст.

9. Положення про закритість текстової системи добре узгоджується з категорією:

- а) цілісності (завершеності);
- б) модальності;
- в) антропоцентричності;
- г) інформативності.

10. Художній текст входить до парадигми:

- а) жанрової;
- б) функціонально-стильової;
- в) індивідуально-авторської;
- г) всіх 3-х вище зазначених парадигм.

Варіант № 3

1. Свій початок герменевтика бере в:

- а) працях Платона;
- б) діалогах Сократа;
- в) працях Арістотеля і Сократа;
- г) діалогах Платона і працях Арістотеля.

2. Герменевтика покликана:

- а) з'ясовувати та пояснювати точки зору з будь-якого приводу, знаходячи ґрунт для розмови;
- б) для обміну думок;
- в) для підтримання розмови;
- г) розуміння проблеми комунікації в межах певного колективу, нації, професійної групи.

3. Перша відома інтерпретація текстів – це:

- а) кабалістика;
- б) герменевтика;
- в) антична герменевтика;
- г) християнська герменевтика.

4. Кабалістика є продуктом:

- а) західного мислення;
- б) східного мислення;
- в) натхнення поетів-романтиків;
- г) вчення про життя.

5. Спосіб актуалізації фонетичної характеристики персонажа; графічна фіксація індивідуальних вимовних особливостей мовця:

- а) звукопис;
- б) наголос;
- в) графон;
- г) абзац.

6. У реченні «І день іде, і ніч іде» застосовано таку стилістичну фігуру:

- а) асонанс;
- б) дисонанс;
- в) алітерація;
- г) епіфора.

7. Основним параметром речення є:

- а) довжина;
- б) структура;
- в) пунктуаційне оформлення;
- г) всі вище перераховані ознаки.

8. Довгі речення у своєму складі мають:

- а) до 10 слів;
- б) до 30 слів;
- в) до 60 слів;
- г) необмежений обсяг.

9. Основною функцією на рівні актуалізації тексту є:
- а) виділення основних частин тексту;
 - б) висунення на передній план, посилення текстової категорії;
 - в) чітке визначення основної думки тексту;
 - г) виділення синтаксичних фігур.

10. Завданнями заголовку як першого знаку твору є:
- а) наголосити на основній думці тексту;
 - б) бути почутим декілька разів протягом всього твору;
 - в) привернути увагу читача;
 - г) встановити контакт з читачем.

Варіант № 4

1. У суспільстві функцію герменевтики виконує:
- а) етнолінгвістика;
 - б) соціологія;
 - в) журналістика;
 - г) соціолінгвістика.
2. Структура, що складається з елементів, значеннєвої єдності цих елементів та вираження цієї дійсності – це:
- а) дискурс;
 - б) текст;
 - в) речення;
 - г) абзац.
3. Кабалістика була створена і може функціонувати тільки для інтерпретації:
- а) Святого Письма;
 - б) Нового Заповіту;
 - в) Корану;
 - г) Старого Заповіту.
4. Антична герменевтика зародилася:
- а) до Різдва Христового у Давньому Римі;
 - б) до Різдва Христового у Давній Греції;
 - в) після Різдва Христового у Давній Греції;
 - г) після Різдва Христового в Іспанії.
5. Слова, що не зареєстровані словником, утворюються у зв'язку з конкретною мовною ситуацією та використовуються лише один раз – це:
- а) історизми;
 - б) професіоналізми;

- в) архаїзми;
- г) okazіоналізми.

6. Особливість okazіоналізмів виявляється у:

- а) незвичності лексичної сполучуваності морфем, її індивідуальному характері;
- б) незвичності граматичної сполучуваності морфем;
- в) їх обмеженості;
- г) їх малофункціональності.

7. Односкладні згортки мовних конструкцій, або відокремлені від основної частини члени речень – це:

- а) однослівні речення;
- б) складні речення;
- в) номінативні речення;
- г) словосполучення.

8. Основною функцією більшості синтаксичних фігур є:

- а) збагачення мови;
- б) акцентуалізація певної одиниці висловлювання на фоні тексту за рахунок її специфічного розташування;
- в) використання всього мовного багатства у процесі спілкування;
- г) забезпечення милозвучності мови під час спілкування.

9. Мовний знак, що вказує на один конкретний об'єкт, а не класифікує його, не відносить до розряду ідентичних об'єктів – це:

- а) заголовок;
- б) художня деталь;
- в) сильна позиція;
- г) власне ім'я.

10. При аналізі тексту художня деталь нерідко ототожнюється з:

- а) синекдохою;
- б) метонімією;
- в) метафорою;
- г) порівнянням.

Варіант № 5

1. Одиницями дискурсу є:

- а) конкретні висловлювання;
- б) закінчені думки;
- в) односкладні речення;
- г) слова.

2. Літературна герменевтика займається:

- а) інтерпретацією Біблії;
- б) інтерпретацією Корану;
- в) інтерпретацією документів;
- г) інтерпретацією чужого мовлення.

3. Найвидатнішим представником християнської герменевтики є:

- а) Іван Золотустий;
- б) Густав Шпет;
- в) Тома Аквінський;
- г) Ізраїль Кляйнер.

4. Християнська герменевтика будується на:

- а) розумових можливостях інтерпретаторів;
- б) соціальне становище інтерпретаторів;
- в) матеріальному становищі інтерпретаторів;
- г) духовному просвітленні інтерпретаторів.

5. Важливий спосіб висунення морфеми, за допомогою якого вона стає засобом збільшення інформаційно-естетичної ємності художнього тексту – це:

- а) повтор морфеми;
- б) оказіональне сполучення морфем;
- в) «морфемна гра»;
- г) повтор афікса.

6. Функціями морфеми є такі:

- а) характеризуючої номінації;
- б) логіко-емоційної інтенсифікації;
- в) естетичної привабливості;
- г) а і б.

7. Синтаксична фігура, мета якої взаємопов'язати етапи дій без сполучників – це:

- а) полісиндетон;
- б) еліпс;
- в) градація;
- г) асиндетон.

8. Синтаксична фігура, при якій навмисне пропускається член речення – це:

- а) еліпс;
- б) градація;
- в) асиндетон;
- г) риторичне питання.

9. Залежно від виконуваних функцій художня деталь може ділитися на такі види:

- а) зображальна і уточнююча;
- б) характерологічна та імплікуюча;
- в) зображальна та імплікуюча;
- г) всіх вище перерахованих 4-х видів.

10. Основними складовими сильної позиції тексту є:

- а) слова та речення;
- б) початок та кінець;
- в) епіграф та кульмінація;
- г) основна частина.

Варіант № 6

1. Слово «герменевтика» походить від імені давньогрецького бога:

- а) Гермеса;
- б) Олімпа;
- в) Зевса;
- г) Посейдона.

2. Яким було завдання Гермеса:

- а) не брехати;
- б) проповідувати;
- в)здійснити інтерпретацію волі богів до людей;
- г) передавати волю людей богам.

3. Інтерпретація це:

- а) науковий текст;
- б) вид образотворчого мистецтва;
- в) роз'яснення або тлумачення відносно чогось;
- г) відтворення.

4. Під текстом у широкому значенні прийнято розуміти:

- а) текстознавство;
- б) дискурс;
- в) структуру, що складається з елементів значення, єдність цих елементів;
- г) єдність мовних знаків.

5. Оберіть варіант, де наведено види звукових повторів:

- а) дефісація;
- б) асонанс;
- в) графон;
- г) повтор морфеми.

6. Алітерація - це :

- а) повтор морфеми;
- б) повтор приголосних;
- в) повтор голосних;
- г) зміна наголосу.

7. До засвоєння фігур, підвищення читацької уваги та цікавості тексту веде:

- а) актуалізація;
- б) інтерпретація;
- в) морфологічні засоби;
- г) синтаксичні засоби;

8. Головним організуючим початком твору є:

- а) граматичний рівень;
- б) фонографічний рівень;
- в) синтаксис;
- г) актуалізація;

9. Формальна зв'язність тексту це:

- а) архітектоніка;
- б) когезія;
- в) надфразова єдність;
- г) когерентність;

10. Під терміном «проспекція» розуміють напрямок розвитку подій сюжету що:

- а) повертається назад;
- б) рухається вперед;
- в) поєднує рух;
- г) не рухається вперед та назад;

Варіант № 7

1. Мистецтво тлумачити щось незрозуміле, пояснювати сенс чужої мови чи знака:

- а) філософія;
- б) літературознавство;
- в) герменевтика;
- г) мовознавство.

2. Чи існують різновиди герменевтики:

- а) так;
- б) ні;
- в) свій варіант відповіді.

3. Сукупність висловлювань, що стосуються певної проблематики, розглядаються у взаємних зв'язках з цією проблематикою:

- а) дискурс;
- б) текст;
- в) ідеологія;

4. Скільки існує рівнів інтерпретації текстів:

- а) 2;
- б) 3;
- в) 4;
- г) 5.

5. Оказіоналізми - це:

- а) пароніми;
- б) антоніми;
- в) випадково утворені слова;
- г) синоніми.

6. Чи має графон групи:

- а) так;
- б) ні;
- в) не знаю;
- г) власний варіант.

7. Головною функцією синтаксису є:

- а) визначення стилю;
- б) визначення мовлення;
- в) визначення обсягу;
- г) інтерпретація текстів.

8. Речення є:

- а) морфологічною одиницею;
- б) головною синтаксичною одиницею;
- в) граматичною одиницею;

9. Композиція це:

- а) позначення сюжетних змін;
- б) побудова твору;
- в) система абзаців;
- г) стилістичне ціле;

10. У реченні « Від Хрещатику до метро всього 15 хвилин» відображено локально-темпоральну єдність яка називається:

- а) система координат;
- б) форма існування матерії;
- в) хронотроп;
- г) змістовна універсалів.

Варіант № 8

1. Вчення про буття:

- а) епістемологія;
- б) онтологія;
- в) філософська герменевтика;
- г) релігія.

2. Розділ філософії, що вивчає ступінь пізнання:

- а) логіка;
- б) епістемологія;
- в) кабалістика;
- г) софістика.

3. Критично-філософський рівень:

- а) окреслює наявність критично-філософських стилів;
- б) передбачає наявність метафізичних питань;
- в) містить одиниці конкретних висловлювань;
- г) створює систему нормативів.

4. Що тлумачить Кабалістика?

- а) Старий і Новий Заповіт;
- б) Старий Заповіт;
- в) філософські твори Гадамера;
- г) поеми Гомера.

5. На скільки груп поділяється графон:

- а) 2;
- б) 3;
- в) 4;
- г) 5.

6. Що висувається на перший план при використанні означуваного артикля:

- а) можливість інших варіантів;
- б) можливість уточнень;
- в) незавершеність процесу вибору;
- г) одиничність.

7. Чи завжди існує синтаксична картина певного художнього твору:

- а) так;
- б) ні;
- в) ніколи;
- г) свій варіант.

8. За довжиною речення поділяються на:

- а) короткі, середні, довгі, наддовгі;
- б) маленькі, великі;
- в) короткі, довгі;
- г) прості, складні.

9. Входячи до художнього тексту семантично недостатнім, власне ім'я отримує:

- а) вказівне значення;
- б) етимологічне значення;
- в) соціальне значення;
- г) індивідуальне.

10. Парадигми художнього тексту:

- а) 4;
- б) 2;
- в) 5;
- г) 3.

Варіант № 9

1. Зачинателем філософської герменевтики був:

- а) Гадам;
- б) Діктей;
- в) В. Шляєрмахер;
- г) Гермес.

2. Свій початок герменевтика бере:

- а) в добу середньовіччя;
- б) в добу класичної античності;
- в) в добу відродження;
- г) в добу технічної революції;

3. Хто казав, що «кабалістика є цілком логічним потворством»?

- а) Густав Шпет;
- б) Вільям Гекертон;
- в) Георг Гадамер;
- г) Міхаель Лайтман.

4. Хто зробив перший внесок у античну герменевтику:

- а) греки;
- б) німці;
- в) римляни;
- г) євреї.

5. Синсемантичні слова - це:

- а) слова, вжиті у переносному значенні;
- б) слова, що мають власне лексичне значення;
- в) стройові слова;
- г) відокремлені члени речення.

6. Графон є:

- а) способом актуалізації;
- б) графічною фіксацією індивідуальних особливостей мовлення;
- в) фонетичним прийомом;
- г) загальною ознакою мовлення.

7. Синтаксичні фігури сприяють:

- а) кращому оформленню текстів;
- б) посиленню впливу на читача;
- в) ускладненню конструкцій;
- г) збільшенню обсягу тексту.

8. Полісиндетон це:

- а) безсполучниковість;
- б) багатоприйменниковість;
- в) малосполучниковість;
- г) багатосполучниковість.

9. Через використання емоційно-оцінних слів у їх прямих значеннях, у заголовку проявляється категорія:

- а) інформативності;
- б) модальності;
- в) прагматичності;
- г) завершеності.

10. Модальність - це така категорія художнього тексту, яка відображає:

- а) закритість текстової системи;
- б) спонукання до зворотної реакції читача;
- в) світ очима автора;
- г) можливість декількох інтерпретацій.

Варіант № 10

1. Чи існує літературна герменевтика:

- а) так;
- б) ні;
- в) свій варіант відповіді.

2. У суспільстві функцію герменевтики виконує:

- а) журналістика;
- б) соціологія;
- в) логіка;
- г) філософія.

3. Після Різдва Христового формується:

- а) антична герменевтика;
- б) кабалістика;
- в) християнська герменевтика;
- г) наукова герменевтика.

4. Що тлумачила Християнська герменевтика:

- а) Новий Заповіт;
- б) Старий Заповіт;
- в) поеми Гомера;
- г) Старий і Новий Заповіт.

5. Засобами збільшення інформаційно-естетичного обсягу художнього тексту є:

- а) лексичні засоби;
- б) okazіоналізми та повтори морфем;
- в) система образних засобів;
- г) емоційно-сміслові домінанти.

6. На думку В.Кухаренко, okazіоналізми створюються:

- а) лише у конкретній мовній ситуації;
- б) тільки в тексті;
- в) загалом у мовленні;
- г) у художніх творах.

7. Однакову будову сусідніх речень називають:

- а) еліпсом;
- б) синтаксичним паралелізмом;
- в) градація;
- г) умовчування;

8. Те, що автор прагне донести читачеві називають:

- а) граматичним оформленням;
- б) синтаксичним оформленням;
- в) стилістичним оформленням;
- г) семантичним оформленням.

9. Скільки існує категорій художнього тексту:

- а) 12;

- б) 5;
- в) 2;
- г) 3.

10. С. Гіндін запропонував класифікувати всі тексти за трьома типами моделювання:

- а) варіантні, інваріантні, постійні;
- б) жорсткі, узуальні, вільні;
- в) прості, складні, складені.
- г) змінні, зв'язні, статичні.

Варіант № 11

1. Герменевтика – це :

- а) наука тлумачення текстів;
- б) філософське вчення про текст;
- в) сукупність теоретичних положень про текст;
- г) наука про структуру тексту.

2. Свій початок герменевтика бере у :

- а) пізній античності;
- б) період доби Відродження ;
- в) класична античність;
- г) у період раннього Середньовіччя.

3. Слово «дискурс» походить від французького «discours», що означає:

- а) повідомлення;
- б) спілкування;
- в) промова;
- г) контекст.

4. Одиницями дискурсу є:

- а) конкретні висловлювання ;
- б) тези;
- в) терміни;
- г) усі відповіді правильні.

5. Найперша відома система інтерпретації тексту :

- а) антична герменевтика;
- б) кабалістика;
- в) християнська герменевтика;
- г) журналістика .

6. Скільки існує видів знання ,які можеб і повинна збагнути людина,згідно з кабалістикою:

- а) 3;
- б) 2;
- в) 4;
- г) 5.

7. Скільки рівнів включає аналіз художнього тексту:

- а) 3;
- б) 5;
- в) 4;
- г) 6.

8. Категорія,яка виявляється через використання емоційно-оцінних слів в їх прямих значеннях,називається:

- а) категорія завершеності;
- б) категорія перспекції;
- в) категорія модальності;
- г) категорія інформативності.

9. До засвоєння фігур, підвищення читацької уваги та цікавості тексту веде:

- а) актуалізація;
- б) інтерпретація;
- в) морфологічні засоби;
- г) синтаксичні засоби;

10. Головним організуючим початком твору є:

- а) граматичний рівень;
- б) фонографічний рівень;
- в) синтаксис;
- г) актуалізація;

Варіант № 12

1.Скільки існує рівнів інтерпретації тексту:

- а) 6;
- б) 3;
- в) 4;
- г) 2.

2. Слово «текст» походить від латинського «textus», що означає:

- а) з'єднання ;
- б) сукупність;
- в) сполучення ;
- г) єдність.

3. Філософічний рівень передбачає інтерпретацію з точки зору відповідей на:

- а) історичні питання;
- б) метафізичні питання;
- в) філософські питання;
- г) релігійні питання.

4. Критично- філософський рівень орієнтується на :

- а) конкретну ідеологію;
- б) певні філософські передумови;
- в) критично-філософські стилі;
- г) чисте міркування.

5. Кабалістика створена для інтерпретації :

- а) Старий Заповіт;
- б) Новий Заповіт;
- в) Старий і Новий Заповіт.

6. За свідченням Чарлза Вільяма Гекерторна, кабалістика- це:

- а) продукт східного мислення;
- б) замкнена схема, яку можна осягнути, але не доповнити ;
- в) витвір різних юдейських сект;
- г) інший варіант.

7. Яку кількість слів налічує середнє речення:

- а) 30 слів;
- б) 10 слів;
- в) 60 слів;
- г) 40 слів.

8. Стилїстичний прийом, який полягає у повторенні однорїдних приголосних звуків, називається:

- а) асонанс;
- б) графон;
- в) дисонанс;
- г) алїтерація.

9. Головною функцією синтаксису є:

- а) визначення стилю;
- б) визначення мовлення;
- в) визначення обсягу;
- г) інтерпретація текстів.

10. Речення є:

- а) морфологічною одиницею;
- б) головною синтаксичною одиницею;

- в) граматичною одиницею;
- г) інший варіант.

Варіант № 13

1. Який вид герменевтики взаємодіє з семантикою:

- а) літературна;
- б) філологічна;
- в) лінгвістична;
- г) літературна.

2. Герменевтика покликана вирішувати загальні проблеми:

- а) граматики;
- б) комунікації;
- в) історії;
- г) усі відповіді правильні.

3. Ідеологічний рівень висуває на перший план:

- а) потребу розуміти текст;
- б) інтерпретація тексту за спланованою схемою;
- в) вимоги до тексту;
- г) усі відповіді правильні.

4. Поняття методології тісно пов'язане з поняттям:

- а) ідеології;
- б) естетики;
- в) критики;
- г) інший варіант.

5. Антична герменевтика зародилася у :

- а) Стародавньому Китаї;
- б) Стародавній Індії;
- в) Стародавньому Римі;
- г) Стародавній Греції.

6. Який вчений, у своїх працях згадує проблему перекладу у той час (III ст.. до Різдва Христового):

- а) Платон;
- б) Гомер;
- в) Шпет;
- г) інший варіант.

7. Посиленому впливу на читача сприяють:

- а) однослівні речення;
- б) дієприкметникові звороти;

- в) синтаксичні фігури;
- г) інший варіант.

8. Основною функцією заголовка є:

- а) привернути увагу читача;
- б) встановити контакт з читачем;
- в) спрямувати на прогнозування подій у творі;
- г) усі відповіді правильні.

9. Чи завжди існує синтаксична картина певного художнього твору:

- а) так;
- б) ні;
- в) ніколи;
- г) свій варіант.

10. За довжиною речення поділяються на:

- а) короткі, середні, довгі, наддовгі;
- б) маленькі, великі;
- в) короткі, довгі;
- г) прості, складні.

Варіант № 14

1. У суспільстві функцію герменевтики виконує:

- а) релігія;
- б) політика;
- в) мистецтво;
- г) журналістика.

2. Екзогетика - це:

- а) тлумачення політичних текстів;
- б) тлумачення історичних текстів;
- в) тлумачення філософських текстів;
- г) тлумачення біблійних текстів.

3. Текст(у вузькому значенні) - це:

- а) сукупність елементів значення;
- б) сукупність певних висловлювань;
- в) єдність мовних знаків;
- г) усі відповіді правильні.

4. Що є ґрунтом для розгортання тих чи інших критично-філософських стилів:

- а) критика;
- б) філософія;
- в) естетика;

г) інший варіант.

5. Християнська герменевтика покликана тлумачити:

- а) Новий і Старий заповіт;
- б) Новий Заповіт;
- в) Старий Заповіт.
- г) інший варіант.

6. Хто був найвидатнішим представником антиохійської школи:

- а) Григорій Великий;
- б) Іван Золотустий;
- в) Том Аквінський;
- г) Скот Оріген.

7. Еліпс- це:

- а) навмисне пропускання членів речення;
- б) повторення сполучників у реченні;
- в) розташування слів,при якому наступне речення посилює попереднє;
- г) побудова речення без сполучників.

8. Граматична система мови складається з двох рівнів:

- а) фонографічного і синтаксичного;
- б) лексичного і морфологічного;
- в) лексичного і синтаксичного;
- г) синтаксичного і морфологічного.

9. Синтаксичні фігури сприяють:

- а) кращому оформленню текстів;
- б) посиленню впливу на читача;
- в) ускладненню конструкцій;
- г) збільшенню обсягу тексту.

10. Полісиндетон це:

- а) безсполучниковість;
- б) багатоприйменниковість;
- в) малосполучниковість;
- г) багатосполучниковість.

Варіант № 15

1.Теоретичним фундаментом герменевтики кінця ХХ ст. стали твори:

- а) Ф. Шлейермахера;
- б) В. Дільтей;

- в) М.Гайдеггера.;
- г) Е. Корет.

2. Головною операцією у герменевтиці є:

- а) аналіз;
- б) відповідність;
- в) дослідження;
- г) розуміння.

3. Методологія – це :

- а) сукупність прийомів , що застосовують в певній галузі;
- б) система достовірних знань про дійсність;
- в) сукупність теоретичних положень;
- г) усі відповіді правильні.

4. Який вчений зробив вклад у вивчення критично-філософського рівня :

- а) Поль Рікер;
- б) МартінГайдеггер;
- в) Ганс-Георг Гадамер;
- г) Карл Густав Юнг.

5. Скільки сенсів інтерпретації тексту розрізняє Скот Оріген:

- а) 4;
- б) 2;
- в) 6;
- г) 3.

6. Яка система інтерпретації тексту лягла в основу європейської філософії як чистого міркування:

- а) кабалістика;
- б) християнська герменевтика;
- в) антична герменевтика.
- г) інший варіант.

7. У яких словниках відображено парадигматичні відношення між словами:

- а) орфографічних словниках;
- б) синонімічних словниках;
- в) етимологічних словниках;
- г) орфоепічних словниках.

8. Синтагматичні відношення відображають:

- а) властивості слова в тексті;
- б) відношення в системі мови;
- в) аналіз лексичних значень;
- г) інший варіант.

9. Однакову будову сусідніх речень називають:

- а) еліпсом;
- б) синтаксичним паралелізмом;
- в) градація;
- г) умовчування.

10. Те, що автор прагне донести читачеві називають:

- а) граматичним оформленням;
- б) синтаксичним оформленням;
- в) стилістичним оформленням;
- г) семантичним оформленням.

Варіант № 16

1. У чому виявляється важливість членування тексту?

- а) Для його легшого читання;
- б) для розуміння ходу думок автора;
- в) дає змогу уявити картину прочитаного;
- г) дає можливість оперувати окремими текстовими фрагментами як відносно автосемантичними одиницями.

2. Упорядкована система, в якій все взаємопов'язано та взаємообумовлено – це:

- а) речення;
- б) абзац;
- в) текст;
- г) оповідання.

3. Актуалізація граматичного значення роду найчастіше виражається на рівні:

- а) прозового твору;
- б) віршованого тексту;
- в) складного речення;
- г) номінативного речення.

4. Актуалізація граматичного рівня часу веде до:

- а) підвищення читацької уваги та цікавості до тексту;
- б) засвоєння прочитаного матеріалу;
- в) запам'ятовування прочитаного;
- г) вміння висловлювати власну точку зору.

5. При розрізненні слів « шкода – шкода» використовується:

- а) категорія роду;
- б) категорія числа;
- в) категорія відмінка;

г) акцентуалізація словесного наголосу

6. Мінімальна одиниця, що не має власного смислового змісту, при включенні в художньо-організоване мовлення створює додаткову естетичну та смислову навантаженість – це:

- а) звук;
- б) літера;
- в) склад;
- г) слово.

7. Рівень, що окреслює наявність, так званих, критично-ідеологічних стилів, що є практичними дослідницькими методологіями:

- а) філософський рівень;
- б) критично-філософський рівень;
- в) ідеологічний рівень;
- г) критичний рівень.

8. Рівень інтерпретації, що передбачає інтерпретацію з точки зору відповідей на метафізичні питання:

- а) філософський рівень;
- б) критично-філософський рівень;
- в) ідеологічний рівень;
- г) критичний рівень.

9. Герменевтика означає:

- а) тлумачення Біблії;
- б) пояснення сенсу життя;
- в) тлумачення чогось незрозумілого, пояснення сенсу чужої мови чи знака;
- г) пояснення мови.

10. Від імені якого давньогрецького бога походить назва науки «герменевтика»:

- а) богиня Гера;
- б) бог Гермес;
- в) бог Зевс;
- г) Геракл.

Варіант № 17

1. Художній текст входить до парадигми:

- а) жанрової;
- б) функціонально-стильової;
- в) індивідуально-авторської;
- г) всіх 3-х вище зазначених парадигм

2. Положення про закритість текстової системи добре узгоджується з категорією:

- а) цілісності (завершеності);
- б) модальності;
- в) антропоцентричності;
- г) інформативності.

3. Головною синтаксичною одиницею є:

- а) слово;
- б) абзац;
- в) речення;
- г) текст.

4. Основні варіації системи граматичних значень іменника пов'язані з:

- а) категорією роду;
- б) категорією відмінка;
- в) категорією числа;
- г) категорією стану.

5. Стилiстичний прийом, який полягає у повторенні однорiдних приголосних звукiв задля пiдвищення iнтонaцiйної виразностi вiрша – це:

- а) алiтерацiя;
- б) асиндетон;
- в) асонанс;
- г) дисонанс.

6. Стилiстичний прийом, який полягає у повторенні однакових голосних звукiв у вiршi з метою надання йому милозвучностi – це:

- а) дисонанс;
- б) алiтерацiя;
- в) асонанс;
- г) епiфора.

7. Основою для створення всiх наступних текстiв є:

- а) художнiй текст;
- б) фiлософський текст;
- в) публiцистичний текст;
- г) науковий текст.

8. Идеологiчний рiвень:

- а) займається розумiнням тексту;
- б) займається подiлом тексту на основнi функцiональнi частини для його кращого розумiння;
- в) створює жорстоку систему нормативiв, висуваючи на перший план вимоги до тексту, а не потребує його зрозумiти;
- г) окреслює наявнiсть критично-iдеологiчних стилiв.

9. Скількох видів буває герменевтика:

- а) двох;
- б) трьох;
- в) чотирьох;
- г) шести.

10. До розуміння поняття герменевтики не входить:

- а) осягнення сенсів і значень знаків;
- б) теорія та загальні правила інтерпретації текстів;
- в) переклад мови;
- г) філософське вчення про онтологію розуміння та епістеміологію інтерпретації.

Варіант № 18

1. Завданнями заголовку як першого знаку твору є:

- а) наголосити на основній думці тексту;
- б) бути почутим декілька разів протягом всього твору;
- в) привернути увагу читача;
- г) встановити контакт з читачем.

2. Основною функцією на рівні актуалізації тексту є:

- а) виділення основних частин тексту;
- б) висунення на передній план, посилення текстової категорії;
- в) чітке визначення основної думки тексту;
- г) виділення синтаксичних фігур.

3. Довгі речення у своєму складі мають:

- а) до 10 слів;
- б) до 30 слів;
- в) до 60 слів;
- г) необмежений обсяг.

4. Основним параметром речення є:

- а) довжина;
- б) структура;
- в) пунктуаційне оформлення;
- г) всі вище перераховані ознаки.

5. У реченні «І день іде, і ніч іде» застосовано таку стилістичну фігуру:

- а) асонанс;
- б) дисонанс;
- в) алітерація;
- г) епіфора.

6. Спосіб актуалізації фонетичної характеристики персонажа; графічна фіксація індивідуальних вимовних особливостей мовця:

- а) звукопис;
- б) наголос;
- в) графон;
- г) абзац.

7. Кабалістика є продуктом:

- а) західного мислення;
- б) східного мислення;
- в) натхнення поетів-романтиків;
- г) вчення про життя.

8. Перша відома інтерпретація текстів – це:

- а) кабалістика;
- б) герменевтика;
- в) антична герменевтика;
- г) християнська герменевтика.

9. Герменевтика покликана:

- а) з'ясувати та пояснювати точки зору з будь-якого приводу, знаходячи ґрунт для розмови;
- б) для обміну думок;
- в) для підтримання розмови;
- г) розуміння проблеми комунікації в межах певного колективу, нації, професійної групи.

10. Свій початок герменевтика бере в:

- а) працях Платона;
- б) діалогах Сократа;
- в) працях Арістотеля і Сократа;
- г) діалогах Платона і працях Арістотеля.

Варіант № 19

1. При аналізі тексту художня деталь нерідко ототожнюється з:

- а) синекдохою;
- б) метонімією;
- в) метафорою;
- г) порівнянням.

2. Мовний знак, що вказує на один конкретний об'єкт, а не класифікує його, не відносить до розряду ідентичних об'єктів – це:

- а) заголовок;
- б) художня деталь;
- в) сильна позиція;
- г) власне ім'я.

3. Основною функцією більшості синтаксичних фігур є:

- а) збагачення мови;
- б) акцентуалізація певної одиниці висловлювання на фоні тексту за рахунок її специфічного розташування;
- в) використання всього мовного багатства у процесі спілкування;
- г) забезпечення милозвучності мови під час спілкування.

4. Односкладні згортки мовних конструкцій, або відокремлені від основної частини члени речень – це:

- а) однослівні речення;
- б) складні речення;
- в) номінативні речення;
- г) словосполучення.

5. Особливість okazіоналізмів виявляється у:

- а) незвичності лексичної сполучуваності морфем, її індивідуальному характері;
- б) незвичності граматичної сполучуваності морфем;
- в) їх обмеженості;
- г) їх малофункціональності.

6. Слова, що не зареєстровані словником, утворюються у зв'язку з конкретною мовною ситуацією та використовуються лише один раз – це:

- а) історизми;
- б) професіоналізми;
- в) архаїзми;
- г) okazіоналізми.

7. Антична герменевтика зародилася:

- а) до Різдва Христового у Давньому Римі;
- б) до Різдва Христового у Давній Греції;
- в) після Різдва Христового у Давній Греції;
- г) після Різдва Христового в Іспанії.

8. Кабалістика була створена і може функціонувати тільки для інтерпретації:

- а) Святого Письма;
- б) Нового Заповіту;
- в) Корану;

г) Старого Заповіту.

9. Структура, що складається з елементів, значеннєвої єдності цих елементів та вираження цієї дійсності – це:

- а) дискурс;
- б) текст;
- в) речення;
- г) абзац.

10. У суспільстві функцію герменевтики виконує:

- а) етнолінгвістика;
- б) соціологія;
- в) журналістика;
- г) соціолінгвістика.

Варіант № 20

1. Основними складовими сильної позиції тексту є:

- а) слова та речення;
- б) початок та кінець;
- в) епіграф та кульмінація;
- г) основна частина.

2. Залежно від виконуваних функцій художня деталь може ділитися на такі види:

- а) зображальна і уточнююча;
- б) характерологічна та імплікуюча;
- в) зображальна та імплікуюча;
- г) всіх вище перерахованих 4-х видів.

3. Синтаксична фігура, при якій навмисне пропускається член речення – це:

- а) еліпс;
- б) градація;
- в) асиндетон;
- г) риторичне питання.

4. Синтаксична фігура, мета якої взаємопов'язати етапи дій без сполучників – це:

- а) полісиндетон;
- б) еліпс;
- в) градація;
- г) асиндетон.

5. Функціями морфеми є такі:

- а) характеризуючої номінації;
- б) логіко-емоційної інтенсифікації;
- в) естетичної привабливості;
- г) а і б.

6. Важливий спосіб висунення морфеми, за допомогою якого вона стає засобом збільшення інформаційно-естетичної ємності художнього тексту – це:

- а) повтор морфеми;
- б) оказіональне сполучення морфем;
- в) «морфемна гра»;
- г) повтор афікса.

7. Християнська герменевтика будується на:

- а) розумових можливостях інтерпретаторів;
- б) соціальне становище інтерпретаторів;
- в) матеріальному становищі інтерпретаторів;
- г) духовному просвітленні інтерпретаторів.

8. Найвидатнішим представником християнської герменевтики є:

- а) Іван Золотустий;
- б) Густав Шпет;
- в) Тома Аквінський;
- г) Ізраїль Кляйнер.

9. Літературна герменевтика займається:

- а) інтерпретацією Біблії;
- б) інтерпретацією Корану;
- в) інтерпретацією документів;
- г) інтерпретацією чужого мовлення.

10. Одиницями дискурсу є:

- а) конкретні висловлювання;
- б) закінчені думки;
- в) односкладні речення;
- г) слова.

Варіант № 21

1. Під терміном «проспекція» розуміють напрямок розвитку подій сюжету що:

- а) повертається назад;
- б) рухається вперед;
- в) поєднує рух;
- г) не рухається вперед та назад;

2. Формальна зв'язність тексту це:

- а) архітектоніка;

- б) когезія;
- в) надфразова єдність;
- г) когерентність;

3. Головним організуючим початком твору є:

- а) граматичний рівень;
- б) фонографічний рівень;
- в) синтаксис;
- г) актуалізація;

4. До засвоєння фігур, підвищення читацької уваги та цікавості тексту веде:

- а) актуалізація;
- б) інтерпретація;
- в) морфологічні засоби;
- г) синтаксичні засоби;

5. Алітерація - це :

- а) повтор морфеми;
- б) повтор приголосних;
- в) повтор голосних;
- г) зміна наголосу.

6. Оберіть варіант, де наведено види звукових повторів:

- а) дефісація;
- б) асонанс;
- в) графон;
- г) повтор морфеми.

7. Під текстом у широкому значенні прийнято розуміти:

- а) текстознавство;
- б) дискурс;
- в) структуру, що складається з елементів значення, єдність цих елементів;
- г) єдність мовних знаків.

8. Інтерпретація це:

- а) науковий текст;
- б) вид образотворчого мистецтва;
- в) роз'яснення або тлумачення відносно чогось;
- г) відтворення.

9. Яким було завдання Гермеса:

- а) не брехати;
- б) проповідувати;
- в) здійснити інтерпретацію волі богів до людей;
- г) передавати волю людей богам.

10. Слово «герменевтика» походить від імені давньогрецького бога:
- а) Гермеса;
 - б) Олімпа;
 - в) Зевса;
 - г) Посейдона.

Варіант № 22

1. У реченні «Від Хрещатику до метро всього 15 хвилин» відображено локально-темпоральну єдність яка називається:

- а) система координат;
- б) форма існування матерії;
- в) хронотроп;
- г) змістовна універсалів.

2. Композиція це:

- а) позначення сюжетних змін;
- б) побудова твору;
- в) система абзаців;
- г) стилістичне ціле;

3. Речення є:

- а) морфологічною одиницею;
- б) головною синтаксичною одиницею;
- в) граматичною одиницею;

4. Головною функцією синтаксису є:

- а) визначення стилю;
- б) визначення мовлення;
- в) визначення обсягу;
- г) інтерпретація текстів.

5. Чи має графон групи:

- а) так;
- б) ні;
- в) не знаю;
- г) власний варіант.

6. Оказіоналізми - це:

- а) пароніми;
- б) антоніми;
- в) випадково утворені слова;
- г) синоніми.

7. Скільки існує рівнів інтерпретації текстів:

- а) 2;
- б) 3;
- в) 4;
- г) 5.

8. Сукупність висловлювань, що стосуються певної проблематики, розглядаються у взаємних зв'язках з цією проблематикою:

- а) дискурс;
- б) текст;
- в) ідеологія;
- г) інший варіант.

9. Чи існують різновиди герменевтики:

- а) так;
- б) ні;
- в) свій варіант відповіді.

10. Мистецтво тлумачити щось незрозуміле, пояснювати сенс чужої мови чи знака:

- а) філософія;
- б) літературознавство;
- в) герменевтика;
- г) мовознавство.

Варіант № 23

1. Парадигми художнього тексту:

- а) 4;
- б) 2;
- в) 5;
- г) 3.

2. Входячи до художнього тексту семантично недостатнім, власне ім'я отримує :

- а) вказівне значення;
- б) етимологічне значення;
- в) соціальне значення;
- г) індивідуальне.

3. За довжиною речення поділяються на:

- а) короткі, середні, довгі, наддовгі;
- б) маленькі, великі;
- в) короткі, довгі;
- г) прості, складні.

4. Чи завжди існує синтаксична картина певного художнього твору:

- а) так;
- б) ні;
- в) ніколи;
- г) свій варіант.

5. Що висувається на перший план при використанні означуваного артикля:

- а) можливість інших варіантів;
- б) можливість уточнень;
- в) незавершеність процесу вибору;
- г) одиничність.

6. На скільки груп поділяється графон:

- а)2;
- б)3;
- в)4;
- г)5.

7. Що тлумачить Кабалістика?

- а) Старий і Новий Заповіт;
- б) Старий Заповіт;
- в) філософські твори Гадамера;
- г) поеми Гомера.

8. Критично-філософський рівень:

- а) окреслює наявність критично-філософських стилів;
- б) передбачає наявність метафізичних питань;
- в) містить одиниці конкретних висловлювань;
- г) створює систему нормативів.

9. Розділ філософії, що вивчає ступінь пізнання:

- а) логіка;
- б) епістемологія;
- в) кабалістика;
- г) софістика.

10. Вчення про буття:

- а) епістемологія;
- б) онтологія;
- в) філософська герменевтика;
- г) релігія.

Варіант № 24

1. Модальність-це така категорія художнього тексту, яка відображає:

- а) закритість текстової системи;
- б) спонукання до зворотної реакції читача;
- в) світ очима автора;
- г) можливість декількох інтерпретацій.

2. Через використання емоційно-оцінних слів у їх прямих значеннях, у заголовку проявляється категорія:

- а) інформативності;
- б) модальності;
- в) прагматичності;
- г) завершеності.

3. Полісиндетон це:

- а) безсполучниковість;
- б) багатоприйменниковість;
- в) малосполучниковість;
- г) багатосполучниковість.

4. Синтаксичні фігури сприяють:

- а) кращому оформленню текстів;
- б) посиленню впливу на читача;
- в) ускладненню конструкцій;
- г) збільшенню обсягу тексту.

5. Графон є:

- а) способом актуалізації;
- б) графічною фіксацією індивідуальних особливостей мовлення;
- в) фонетичним прийомом;
- г) загальною ознакою мовлення.

6. Синсемантичні слова- це:

- а) слова, вжиті у переносному значенні;
- б) слова, що мають власне лексичне значення;
- в) стройові слова;
- г) відокремлені члени речення.

7. Хто зробив перший внесок у античну герменевтику:

- а) греки;
- б) німці;
- в) римляни;
- г) євреї.

8. Хто казав, що «кабалістика є цілком логічним потворством»?

- а) Густав Шпет;
- б) Вільям Гекертон;
- в) Георг Гадамер;
- г) Міхаель Лайтман.

9. Свій початок герменевтика бере:

- а) в добу середньовіччя;
- б) в добу класичної античності;
- в) в добу відродження;
- г) в добу технічної революції;

10. Зачинателем філософської герменевтики був:

- а) Гадам;
- б) Діктей;
- в) В. Шляєрмахер;
- г) Гермес.

Варіант № 25

1. С. Гіндін запропонував класифікувати всі тексти за трьома типами моделювання:

- а) варіантні, інваріантні, постійні;
- б) жорсткі, узуальні, вільні;
- в) прості, складні, складені.
- г) змінні, зв'язні, статичні.

2. Скільки існує категорій художнього тексту:

- а) 12;
- б) 5;
- в) 2;
- г) 3.

3. Те, що автор прагне донести читачеві називають:

- а) граматичним оформленням;
- б) синтаксичним оформленням;
- в) стилістичним оформленням;
- г) семантичним оформленням.

4. Однакову будову сусідніх речень називають:

- а) еліпсом;
- б) синтаксичним паралелізмом;
- в) градація;
- г) умовчування;

5. На думку В.Кухаренко, оказіоналізми створюються:

- а) лише у конкретній мовній ситуації;
- б) тільки в тексті;
- в) загалом у мовленні;
- г) у художніх творах.

6. Засобами збільшення інформаційно-естетичного обсягу художнього тексту

є:

- а) лексичні засоби;
- б) okazіоналізми та повтори морфем;
- в) система образних засобів;
- г) емоційно-сміслові домінанти.

7. Що тлумачила Християнська герменевтика:

- а) Новий Заповіт;
- б) Старий Заповіт;
- в) поеми Гомера;
- г) Старий і Новий Заповіт.

8. Після Різдва Христового формується:

- а) антична герменевтика;
- б) кабалістика;
- в) християнська герменевтика;
- г) наукова герменевтика.

9. У суспільстві функцію герменевтики виконує:

- а) журналістика;
- б) соціологія;
- в) логіка;
- г) філософія.

10. Чи існує літературна герменевтика:

- а) так;
- б) ні;
- в) свій варіант відповіді.

Варіант № 26

1. Головним організуючим початком твору є:

- а) граматичний рівень;
- б) фонографічний рівень;
- в) синтаксис;
- г) актуалізація.

2. До засвоєння фігур, підвищення читацької уваги та цікавості тексту веде:
- а) актуалізація;
 - б) інтерпретація;
 - в) морфологічні засоби;
 - г) синтаксичні засоби.
3. Категорія, яка виявляється через використання емоційно-оцінних слів в їх прямих значеннях, називається:
- а) категорія завершеності;
 - б) категорія перспекції;
 - в) категорія модальності;
 - г) категорія інформативності.
4. Скільки рівнів включає аналіз художнього тексту:
- а) 3;
 - б) 5;
 - в) 4;
 - г) 6.
5. Скільки існує видів знання, які може і повинна збагнути людина, згідно з кабалістикою:
- а) 3;
 - б) 2;
 - в) 4;
 - г) 5.
6. Найперша відома система інтерпретації тексту :
- а) антична герменевтика;
 - б) кабалістика;
 - в) християнська герменевтика;
 - г) журналістика.
7. Одиницями дискурсу є:
- а) конкретні висловлювання ;
 - б) тези;
 - в) терміни;
 - г) усі відповіді правильні.
8. Слово «дискурс» походить від французького «discours», що означає:
- а) повідомлення;
 - б) спілкування;
 - в) промова;
 - г) контекст.
9. Свій початок герменевтика бере у :

- а) пізній античності;
- б) період доби Відродження ;
- в) класична античність;
- г) у період раннього Середньовіччя.

10. Герменевтика– це :

- а) наука тлумачення текстів;
- б) філософське вчення про текст;
- в) сукупність теоретичних положень про текст;
- г) наука про структуру тексту.

Варіант № 27

1. Речення є:

- а) морфологічною одиницею;
- б) головною синтаксичною одиницею;
- в) граматичною одиницею;
- г) інший варіант.

2. Головною функцією синтаксису є:

- а) визначення стилю;
- б) визначення мовлення;
- в) визначення обсягу;
- г) інтерпретація текстів.

3. Стилiстичний прийом, який полягає у повторенні однорiдних приголосних звукiв, називається:

- а) асонанс;
- б) графон;
- в) дисонанс;
- г) алiтерацiя.

4. Яку кiлькiсть слiв налiчує середнє речення:

- а) 30 слiв;
- б) 10 слiв;
- в) 60 слiв;
- г) 40 слiв.

5. За свiдченням Чарлза Вiльяма Гекерторна, кабалiстика- це:

- а) продукт схiдного мислення;
- б) замкнена схема, яку можна осягнути, але не доповнити;
- в) витвiр рiзних юдейських сект;
- г) iнший варiант.

6. Кабалістика створена для інтерпретації :

- а) Старий Заповіт;
- б) Новий Заповіт;
- в) Старий і Новий Заповіт.

7. Критично- філософський рівень орієнтується на :

- а) конкретну ідеологію;
- б) певні філософські передумови;
- в) критично-філософські стилі;
- г) чисте міркування.

8. Філософічний рівень передбачає інтерпретацію з точки зору відповідей на:

- а) історичні питання;
- б) метафізичні питання;
- в) філософські питання;
- г) релігійні питання.

9. Слово «текст» походить від латинського «textus», що означає:

- а) з'єднання ;
- б) сукупність;
- в) сполучення ;
- г) єдність.

10. Скільки існує рівнів інтерпретації тексту :

- а) 6;
- б) 3;
- в) 4;
- г) 2.

Варіант № 28

1. За довжиною речення поділяються на:

- а) короткі, середні, довгі, наддовгі;
- б) маленькі, великі;
- в) короткі, довгі;
- г) прості, складні.

2. Чи завжди існує синтаксична картина певного художнього твору:

- а) так;
- б) ні;
- в) ніколи;
- г) свій варіант.

3. Основною функцією заголовка є:

- а) привернути увагу читача;
- б) встановити контакт з читачем;

- в) спрямувати на прогнозування подій у творі;
- г) усі відповіді правильні.

4. Посиленому впливу на читача сприяють:

- а) однослівні речення;
- б) дієприкметникові звороти;
- в) синтаксичні фігури;
- г) інший варіант.

5. Який вчений, у своїх працях згадує проблему перекладу у той час (III ст. до Різдва Христового):

- а) Платон;
- б) Гомер;
- в) Шпет;
- г) інший варіант.

6. Антична герменевтика зародилася у:

- а) Стародавньому Китаї;
- б) Стародавній Індії;
- в) Стародавньому Римі;
- г) Стародавній Греції.

7. Поняття методології тісно пов'язане з поняттям:

- а) ідеології;
- б) естетики;
- в) критики;
- г) інший варіант.

8. Ідеологічний рівень висуває на перший план:

- а) потребу розуміти текст;
- б) інтерпретація тексту за спланованою схемою;
- в) вимоги до тексту;
- г) усі відповіді правильні.

9. Герменевтика покликана вирішувати загальні проблеми:

- а) граматики;
- б) комунікації;
- в) історії;
- г) усі відповіді правильні.

10. Який вид герменевтики взаємодіє з семантикою:

- а) літературна;
- б) філологічна;
- в) лінгвістична;
- г) літературна.

Варіант № 29

1. Полісиндетон це:

- а) безсполучниковість;
- б) багатоприйменниковість;
- в) малосполучниковість;
- г) багатосполучниковість.

2. Синтаксичні фігури сприяють:

- а) кращому оформленню текстів;
- б) посиленню впливу на читача;
- в) ускладненню конструкцій;
- г) збільшенню обсягу тексту.

3. Граматична система мови складається з двох рівнів:

- а) фонографічного і синтаксичного;
- б) лексичного і морфологічного;
- в) лексичного і синтаксичного;
- г) синтаксичного і морфологічного.

4. Еліпс- це:

- а) навмисне пропускання членів речення;
- б) повторення сполучників у реченні;
- в) розташування слів, при якому наступне речення посилює попереднє;
- г) побудова речення без сполучників.

5. Хто був найвидатнішим представником антиохійської школи:

- а) Григорій Великий;
- б) Іван Золотустий;
- в) Том Аквінський;
- г) Скот Оріген.

6. Християнська герменевтика покликана тлумачити:

- а) Новий і Старий заповіт;
- б) Новий Заповіт;
- в) Старий Заповіт.
- г) інший варіант.

7. Що є ґрунтом для розгортання тих чи інших критично-філософських стилів:

- а) критика;
- б) філософія;
- в) естетика;
- г) інший варіант.

8. Текст(у вузькому значенні) - це:

- а) сукупність елементів значення;
- б) сукупність певних висловлювань;
- в) єдність мовних знаків;
- г) усі відповіді правильні.

9. Екзогетика - це:

- а) тлумачення політичних текстів;
- б) тлумачення історичних текстів;
- в) тлумачення філософських текстів;
- г) тлумачення біблійних текстів.

10. У суспільстві функцію герменевтики виконує:

- а) релігія;
- б) політика;
- в) мистецтво;
- г) журналістика.

Варіант № 30

1. Те, що автор прагне донести читачеві називають:

- а) граматичним оформленням;
- б) синтаксичним оформленням;
- в) стилістичним оформленням;
- г) семантичним оформленням.

2. Однакову будову сусідніх речень називають:

- а) еліпсом;

- б) синтаксичним паралелізмом;
- в) градація;
- г) умовчування.

3. Синтагматичні відношення відображають:

- а) властивості слова в тексті;
- б) відношення в системі мови;
- в) аналіз лексичних значень;
- г) інший варіант.

4. У яких словниках відображено парадигматичні відношення між словами:

- а) орфографічних словниках;
- б) синонімічних словниках;
- в) етимологічних словниках;
- г) орфоепічних словниках.

5. Яка система інтерпретації тексту лягла в основу європейської філософії як чистого міркування:

- а) кабалістика;
- б) християнська герменевтика;
- в) антична герменевтика.
- г) інший варіант.

6. Скільки сенсів інтерпретації тексту розрізняє Скот Оріген:

- а) 4;
- б) 2;
- в) 6;
- г) 3.

7. Який вчений зробив вклад у вивчення критично-філософського рівня :

- а) Поль Рікер;
- б) Мартін Гайдеггер;
- в) Ганс-Георг Гадамер;
- г) Карл Густав Юнг.

8. Методологія – це :

- а) сукупність прийомів , що застосовують в певній галузі;
- б) система достовірних знань про дійсність;
- в) сукупність теоретичних положень;
- г) усі відповіді правильні.

9. Головною операцією у герменевтиці є:

- а) аналіз;
- б) відповідність;
- в) дослідження;

г) розуміння.

10. Теоретичним фундаментом герменевтики кінця ХХ ст. стали твори:

- а) Ф. Шлейермахера;
- б) В. Дільтей;
- в) М. Гайдеггера.;
- г) Е. Корет.

Ключі до тестів

Варіант-1

- 1 – б
- 2 – в
- 3 – а
- 4 – б
- 5 – а
- 6 – г
- 7 – а
- 8 – б
- 9 – в
- 10 – г

Варіант – 2

- 1 – в
- 2 – в
- 3 – в
- 4 – г
- 5 – в
- 6 – а
- 7 – в
- 8 – в
- 9 – а
- 10 – г

Варіант – 3

- 1 – г
- 2 – а
- 3 – а
- 4 – б
- 5 – в
- 6 – а
- 7 – г
- 8 – в
- 9 – б
- 10 – в

Варіант – 4

- 1 – в
- 2 – б
- 3 – г
- 4 – б
- 5 – г
- 6 – а
- 7 – а
- 8 – б
- 9 – г
- 10 – а

Варіант – 5

- 1 – а
- 2 – а
- 3 – а
- 4 – г
- 5 – а
- 6 – г
- 7 – г
- 8 – а
- 9 – г
- 10 – б

Варіант – 6

- 1 – а
- 2 – в
- 3 – а
- 4 – в
- 5 – в
- 6 – б
- 7 – г
- 8 – в
- 9 – б
- 10 – б

Варіант – 7

- 1 – в
- 2 – а
- 3 – а
- 4 – а
- 5 – в
- 6 – а
- 7 – в

- 8 – б
- 9 – б
- 10 – в

Варіант – 8

- 1 – б
- 2 – б
- 3 – а
- 4 – б
- 5 – а
- 6 – б
- 7 – а
- 8 – а
- 9 – г
- 10 – г

Варіант – 9

- 1 – а
- 2 – б
- 3 – г
- 4 – в
- 5 – в
- 6 – б
- 7 – б
- 8 – а
- 9 – б
- 10 – г

Варіант – 10

- 1 – а
- 2 – а
- 3 – в
- 4 – б
- 5 – в
- 6 – а
- 7 – б
- 8 – б
- 9 – а
- 10 – б

Варіант – 11

- 1 – а
- 2 – б
- 3 – в
- 4 – а

5 – б

6 – в

7 – б

8 – в

9 – г

10 – в

Варіант – 12

1 – б

2 – б

3 – б

4 – а

5 – а

6 – в

7 – а

8 – г

9 – в

10 – б

Варіант – 13

1 – б

2 – в

3 – в

4 – б

5 – г

6 – в

7 – в

8 – г

9 – а

10 – а

Варіант – 14

1 – в

2 – б

3 – в

4 – б

5 – а

6 – б

7 – а

8 – г

9 – б

10 – а

Варіант – 15

1 – в

- 2 – в
- 3 – а
- 4 – г
- 5 – г
- 6 – в
- 7 – б
- 8 – а
- 9 – б
- 10 – б

Вариант – 16

- 1 – г
- 2 – в
- 3 – б
- 4 – а
- 5 – г
- 6 – а
- 7 – б
- 8 – а
- 9 – в
- 10 – б

Вариант – 17

- 1 – г
- 2 – а
- 3 – в
- 4 – в
- 5 – а
- 6 – в
- 7 – г
- 8 – в
- 9 – в
- 10 – в

Вариант – 18

- 1 – в
- 2 – б
- 3 – в
- 4 – г
- 5 – а
- 6 – в
- 7 – б
- 8 – а
- 9 – а
- 10 – г

Варіант – 19

- 1 – а
- 2 – г
- 3 – б
- 4 – а
- 5 – а
- 6 – г
- 7 – б
- 8 – г
- 9 – б
- 10 – в

Варіант – 20

- 1 – б
- 2 – г
- 3 – а
- 4 – г
- 5 – г
- 6 – а
- 7 – г
- 8 – а
- 9 – а
- 10 – а

Варіант – 21

- 1 – б
- 2 – б
- 3 – в
- 4 – г
- 5 – б
- 6 – в
- 7 – в
- 8 – а
- 9 – в
- 10 – а

Варіант – 22

- 1 – в
- 2 – б
- 3 – б
- 4 – в
- 5 – а
- 6 – в
- 7 – а

8 – а

9 – а

10 –в

Варіант – 23

1 – г

2 – г

3 – а

4 – а

5 – б

6 – а

7 – б

8 – а

9 – б

10 –б

Варіант – 24

1 – г

2 – б

3 – а

4 – б

5 – б

6 – в

7 – в

8 – г

9 – б

10 –а

Варіант – 25

1 – б

2 – а

3 – б

4 – б

5 – а

6 – в

7 – б

8 – в

9 –а

10 –а

Варіант – 26

1 – в

2 – г

3 – в

- 4 – б
- 5 – в
- 6 – б
- 7 – а
- 8 – в
- 9 – б
- 10 – а

Варіант–27

- 1 – б
- 2 – в
- 3 – г
- 4 – а
- 5 – в
- 6 – а
- 7 – а
- 8 – б
- 9 – б
- 10 – б

Варіант – 28

- 1 – а
- 2 – а
- 3 – г
- 4 – в
- 5 – в
- 6 – г
- 7 – б
- 8 – в
- 9 – в
- 10 – б

Варіант – 29

- 1 – а
- 2 – б
- 3 – г
- 4 – а
- 5 – б
- 6 – а
- 7 – б
- 8 – в
- 9 – б
- 10 – в

Варіант – 30

1 – б

2 – б

3 – а

4 – б

5 – в

6 – г

7 – г

8 – а

9 – в

10 – в

Інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема: Предмет, структура та функції герменевтичного вчення

План

1. Герменевтика як наука: предмет, об'єкт і специфіка.
2. Основні завдання герменевтики.
3. Місце герменевтики в мовознавчій парадигмі.
4. Теоретичні напрями розвитку герменевтичного вчення.
5. Факт та істина в герменевтиці.
6. Взаємозв'язок пізнання, пояснення та розуміння.

Основна література:

3. Герменевтика: история и современность : (критические очерки). – М. : Мысль, 1985. – 303 с.
4. Квіт С. М. Основи герменевтики : навчальний посібник / Сергій Миронович Квіт. – К. : КМ «Академія», 2003. – 191 с.
5. Ляпушкина Е. И. Введение в герменевтику : учеб. пособие / Е. И. Ляпушкина. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2002. – 96 с.

Допоміжна література:

6. Богачов А. Передісторія філософської герменевтики / А. Богачов // Наукові записки НаУКМА. – К. : Стилос, 2000. – Т. 18. – С. 17–21.
7. Гадамер Г.-Г. Істина і метод: основи філософської герменевтики ; [пер. з нім. О. Мокровольський]. – К. : Юніверс, 2000. – Т. I. – С. 165–192.
8. Дільтей В. Виникнення герменевтики. Додатки з рукописів / В. Дільтей // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки : [хрестоматія]. – К. : Ваклер, 1996. – С. 33–60.
9. Лебідь А. Є. Інтерпретація: конституювання чи руйнація змісту [Електронний ресурс] / А. Є. Лебідь // Режим доступу :

<http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/3700/1/Lebid.pdf> ; Назва з екрана.

10. Микешина Л. А. Философия познания. Полемические главы / Л. А. Микешина. – М. : Прогресс – Традиция, 2002. – С. 304–383.

Студент повинен знати: сутність поняття «герменевтика»; об'єкт, предмет і завдання дисципліни; основні поняття герменевтики; напрями розвитку герменевтики в мовознавчій парадигмі; типологічні різновиди тлумачень та інтерпретацій мовних одиниць.

Студент повинен вміти: визначати об'єкт і предмет герменевтики; оперувати основними поняттями й категоріями герменевтики; розмежовувати поняття «факт» та «істина»; встановлювати місце герменевтики в колі мовознавства; виявляти зв'язок пізнання, розуміння та пояснення.

Ключові слова: герменевтика, тлумачення, інтерпретація, герменевтичні напрями.

Запитання для самоконтролю:

1. Чим займається герменевтика? Назвіть об'єкт і предмет науки.
2. Що є основними завданнями герменевтики?
3. Назвіть різновиди тлумачень.
4. Які існують види інтерпретацій?
5. З якими мовознавчими дисциплінами тісно пов'язана герменевтика? З якими науками немовознавчого циклу контактує герменевтика? Доведіть.
6. Схарактеризуйте основні напрями розвитку герменевтичного вчення (семантична герменевтика, філософська герменевтика, історична герменевтика тощо).
7. У чому полягає відмінність між фактом та істиною?
8. У чому виявляється специфіка герменевтичного пізнання, розуміння та пояснення? Обґрунтуйте.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2-3

Тема: Науково-історична парадигма еволюції герменевтики

План

1. Антична герменевтика у філософії Аристотеля.
2. Проблема інтеграції священних текстів у добу Середньовіччя. Особливості їхнього перекладу.
3. Нетеологічний підхід до тлумачення пам'яток давнини в добу Відродження.
4. Герменевтика німецького романтизму (Ф. Шлейєрмахер та Ф. Шлегель).
5. Герменевтика як наука про дух (Ф. Ніцше та В. Дильтей).
6. «Життєвий світ» у герменевтиці Х. Гайдеггера.
7. Відомі герменевтичні концепції ХХ ст.

Основна література:

6. Герменевтика: история и современность : (критические очерки). – М. : Мысль, 1985. – 303 с.

7. Квіт С. М. Основи герменевтики : навчальний посібник / Сергій Миронович Квіт. – К. : КМ «Академія», 2003. – 191 с.
8. Ляпушкина Е. И. Введение в герменевтику : учеб. пособие / Е. И. Ляпушкина. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2002. – 96 с.

Допоміжна література:

11. Богачов А. Передісторія філософської герменевтики / А. Богачов // Наукові записки НаУКМА. – К. : Стилос, 2000. – Т. 18. – С. 17–21.
12. Гадамер Г.-Г. Истина і метод: основи філософської герменевтики ; [пер. з нім. О. Мокровольський]. – К. : Юніверс, 2000. – Т. I. – С. 165–192.
13. Дільтей В. Виникнення герменевтики. Додатки з рукописів / В. Дільтей // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки : [хрестоматія]. – К. : Ваклер, 1996. – С. 33–60.
14. Кошарний С. О. Біля джерел філософської герменевтики (В. Дільтей та Е. Гуссерль) / С. О. Кошарний. – К. : Наука, 1992. – 124 с.
15. Риккерт Г. Науки о природе и науки о культуре / Г. Риккерт. – М. : Республика, 1998. – 413 с.
16. Ставцев С. Н. Введение в философию Хайдеггера / С. Н. Ставцев. – СПб. : Лань. – 2000. – 192 с.
17. Шлейермахер Ф. Герменевтика / пер. с нем. А. Л. Вольського. – Спб. : «Европейский Дом», 2004. – 242 с.

Студент повинен знати: передумови виникнення герменевтики як науки; етапи становлення та розвитку герменевтики; відомих представників герменевтичної сфери та їхні концепції.

Студент повинен вміти: визначати чинники, що сприяли виникненню та розвитку герменевтики; характеризувати етапи еволюції герменевтики; аналізувати герменевтичні концепції різних періодів.

Ключові слова: антична герменевтика, священна герменевтика, діалогічна герменевтика, концепція науки про дух, концепція «чужості» у тлумаченні.

Запитання для самоконтролю:

9. Які фактори сприяли виокремленню герменевтики в самостійну науку?
10. Схарактеризуйте основні положення герменевтики Аристотеля.
11. Якими особливостями відзначалася герменевтична традиція в добу Середньовіччя?
12. Визначте заслуги Ф. Аквінського, Августина Блаженного та П. Абеляра в розвитку священної герменевтики.
13. У чому полягає сутність нетеологічного підходу до інтерпретації текстів?
14. Яке поняття до термінологічної бази ввів Ф. Шлейермахер?
15. Розкрийте головні ідеї герменевтики Ф. Шлейермахера та Ф. Шлегеля.
16. Які риси є характерними для розвитку герменевтики Нового часу? Назвіть представників цього періоду.
17. Схарактеризуйте вчення М. Хайдеггера про мистецтво інтерпретації.

18. Який вектор розвитку отримала герменевтика у ХХІ ст.? Чим це зумовлено?
19. Назвіть учених новітнього періоду, які займаються проблемами герменевтики.

Практичне заняття № 4-5

Тема: Інтерпретація тексту. Перші системи інтерпретації.

План

1. Рівні інтерпретації тексту.
2. Культура інтерпретації.
3. Кабалістика.
4. Антична герменевтика.
5. Християнська герменевтика.

Студенти повинні знати:

- роль перших систем інтерпретації;
- рівні інтерпретації тексту;
- значення кабалістики як продукту східного мислення;
- особливості античної герменевтики;
- особливості християнської герменевтики;
- представників різних видів герменевтики.

Студенти повинні вміти:

- визначати рівні інтерпретації тексту;
- характеризувати перші системи інтерпретації;
- розрізняти поняття текст і дискурс.

Ключові поняття: інтерпретація, філософічний, критично-філософський, ідеологічний рівень інтерпретації тексту, кабалістика, антична герменевтика, християнська герменевтика, текст, дискурс.

Завдання:

1. Вивчити теоретичний матеріал за текстом лекції.
2. Дайте письмове визначення поняттю інтерпретація. Охарактеризуйте три рівні інтерпретації тексту.
3. Вкажіть характерні риси перших систем інтерпретації (письмово).
4. Законспекуйте статтю Н. В. Петрової «Текст и дискурс» // Вопросы языкознания. – №6, 2003. – С. 123–131.

Література:

1. Квіт С. М. Основи герменевтики: Навчальний посібник / С. М Квіт. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003. – 192с.
2. Рикер П. Конфлікт інтерпретацій. Очерки о герменевтике / Пер. с фр. и вступит, ст. И. Вдовиной. – М.: «КАНОН-пресс-Ц»; «Кучково поле», 2002. – 624с.
3. Проблема інтерпретації художнього тексту// Донецький вісник наукового товариства ім. Тараса Шевченка. – Т. 23 – Донецьк: Український культурологічний центр, Східний видавничий дім. – 2008. – 292с.
4. Гадамер Ганс-Георг. Герменевтика і поетика/ Вибрані твори/ Пер. з нім. – К.: «Юніверс», 2001. – 288с.

5. Н. В. Петрова «Текст и дискурс» // Вопросы языкознания. – №6. – 2003.– С. 123-131.
6. Літературознавчий словник-довідник за редакцією Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка — К.: ВЦ «Академія», 2007.

Практичне заняття № 6-7

Тема: Засоби актуалізації художнього тексту. Фонографічний та морфемний рівень інтерпретації тексту.

План

1. Мовні одиниці фонографічного рівня. Особливості графічно-зображувального оформлення художнього тексту.
2. Засоби актуалізації мовних одиниць фонографічного рівня.
3. Морфемний рівень, його особливості.
4. Засоби актуалізації художнього тексту на морфемному рівні.

Студенти повинні знати:

- одиниці фонографічного та морфемного рівнів,
- способи їх актуалізації у художньому тексті,
- особливості графічно-зображувального оформлення художнього тексту.

Студенти повинні вміти:

- визначати засоби актуалізації мовних одиниць на фонографічному та морфемному рівні,
- давати їм оцінку характеристику,
- визначати мету їх використання у художньому тексті.

Ключові слова: звукові повтори, графон, алітерація, okazіоналізми, морфема, повторення морфем, анафора, епіфора, асонанс, дисонанс, фонема, фоносилабема, етимологічний і фонетичний принципи графічно-зображувального оформлення тексту.

Запитання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняттям «звуковий повтор», «графон».
2. Які одиниці належать до фонографічного та морфемного рівнів?
3. Що таке okazіоналізми?
4. Чим відрізняється епіфора від анафори?
5. Визначте принципи графічно-зображувального оформлення художнього тексту. В чому полягає їх відмінність?
6. Які засоби актуалізації художнього тексту існують на морфемному та фонографічному рівнях інтерпретації? Дайте їм коротку характеристику.

Література

1. Е. Е. Бразговская. Интерпретация текста-в-тексте: логико-семиотический аспект//Критика и семиотика. – 2005. – №8. (<http://www.nsu.ru/education/virtual/cs8content.htm>)
2. Зеленин А.В. Компрессивное словообразование в эмигрантской прессе// Вопросы языкознания. – 2007. – №4.
3. Кухаренко В.А. Интерпретация текста. – Л.: Просвещение, 1979.

4. Соколянський А.А. О статусе звука [ц] и фонемы <ц> в русском литературном языке//Вопросы языкознания. – 2007. – №3.
5. Широков В.А., Шевченко І.В. Оцінка точності фонетичного принципу в українському правописі//Мовознавство. – 2005. – №5.
6. Щербакова Л.А. Фонетика и фонология стека морфем и слов // Вопросы языкознания. – 2006. – №2.

Практичне заняття №7-8

Тема: Текст як комунікативна одиниця. Основні категорії тексту.

План

1. Художній текст. Його основні ознаки та категорії.
2. Контекстуальна взаємодія засобів різних мовних рівнів у художньому тексті.
3. Парадигматика та синтагматика художнього тексту.
4. Текст як художня одиниця.
5. Актуалізація на рівні тексту: заголовок, художня деталь, сильна позиція.

Студенти повинні знати:

- ознаки та категорії художнього тексту,
- засоби актуалізації тексту на всіх мовних рівнях,
- парадигматичні та синтагматичні зв'язки між реченнями на рівні тексту.

Студенти повинні вміти:

- визначати засоби актуалізації тексту на всіх мовних рівнях,
- аналізувати парадигматичні та синтагматичні зв'язки між реченнями на рівні тексту,
- характеризувати заголовок, художню деталь та сильну позицію як основні засоби актуалізації на рівні тексту.

Ключові слова: художній текст, заголовок, художня деталь, сильна позиція, інверсія, еліпсис, паралелізм, асиндетон, полісиндетон, тропи (епітет, порівняння, гіпербола, метафора, оксюморон, синекдоха, метонімія), сегментована конструкція, парцеляція.

Запитання для самоконтролю

1. Що таке валентнозавершеність заголовка?
2. Яку функцію у тексті виконують вставлені та сегментовані конструкції?
3. З якою метою у тексті використовують парцеляти?
4. За якими ознаками текст визначають як комунікативну одиницю?
5. Що репрезентують у тексті прислівники та займенники?
6. Визначте значення тропів у художньому тексті.
7. Що таке художня деталь?
8. Які типи речень найповніше актуалізують художній текст? Чому?
9. Визначте змістову структуру тексту.
10. Як функціонують в українських художніх текстах міжчастиномовні морфологічні омоніми?

Література

1. Бугаков О.В. Зони прийменникових зв'язків у синтаксичній структурі українського речення//Мовознавство. – 2005. - №5.

2. Іванишин В.П. Нариси з теорії літератури: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Вид. центр «Академія», 2010 – С. 30 – 37, 94 – 100, 149 – 160, 166 – 173.
3. Квіт С. Основи герменевтики: Навчальний посібник. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003. – С. 124 – 142.
4. Кожевникова Н.А. Синтаксическая синонимия в художественном тексте//Вопросы языкознания. – 2005. – №2.
5. Кухаренко В.А. Інтерпретація тексту. – Вінниця, 2004.
6. Чемеркін С. Г. Стилїстика гіпертексту//Мовознавство. – 2009. - №5.
7. Якубова Е.В. Коммуникативная и смысловая структуры текста и его восприятия//Вопросы языкознания. – 2007. - №6.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9-10

Тема: Лінгвотекстологія як наукова галузь

План

1. Лінгвотекстологія як наука та її специфіка.
2. Лінгвотекстологічні наукові школи.
3. Проблеми сучасної лінгвотекстології.
4. Пам'ятка та список як об'єкти лінгвотекстологічних досліджень.
5. Типи писемних пам'яток.
6. Лінгвістична інформативність текстів-пам'яток.

Основна література:

1. Алексеев А. А. Цели и методы текстологического исследования лингвистических источников XI–XVII вв. / А. А. Алексеев // Русистика сегодня. Язык: система и её функционирование. – М., 1988. – С. 3–50.
2. Валгина Н. С. Теория текста : учеб. пособие / Н. С. Валгина. – М. : Лотос, 2003. – 279 с.
3. Перцов Н. В., Пильщиков И. А. О лингвистических аспектах текстологии / Н. В. Перцов, И. А. Пильщиков // Вопросы языкознания. – 2011. – № 5. – С. 3–30.
4. Чернякова М. В. Лингвотекстология как особое направление в истории русского языка / М. В. Чернякова // Международный журнал экспериментального образования : Материалы конференции. – 2014. – № 6. – С. 153.

Допоміжна література:

1. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М. : Наука, 1991. – 139 с.
2. Зубов М. І. Слов'янські повчання проти язичництва в лінгвотекстологічному висвітленні : автореф. дис. ... д-ра філол. н. : 10.02.03 / Микола Іванович Зубов ; НАН України, Ін-т мовознавства імені О. О. Потебні. – К., 2005. – 36 с.
3. Калетнік А. А. Лінгвотекстологія символів «буря» та «сніг» у неокласичній поезії Максима Рильського // Вісник Київського університету. Серія Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2006. – С. 89–92.

4. Коньшина О. Г. Лингвотекстологические исследования памятников церковнославянской письменности на кафедре древних языков НГУ / О. Г. Коньшина // Сибирский филологический журнал. – 2014. – № 4. – С. 263–269.
5. Павленко Л. П. Історична грамати́ка української мови : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Лариса Петрівна Павленко. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – 208 с.
6. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2010. – 844 с.

Студент повинен знати: сутність поняття «лінгвотекстологія»; лінгвотекстологічні наукові школи; проблеми лінгвотекстології на сучасному етапі її розвитку; дефініції понять «пам'ятка» та «список»; їхні типи та лінгвістичні особливості.

Студент повинен вміти: аналізувати етапи розвитку лінгвотекстології як науки; студіювати проблеми цієї наукової галузі; диференціювати поняття «пам'ятка» та «список», визначати їхні типи та лінгвістичні особливості.

Ключові слова: лінгвотекстологія, пам'ятка, список.

Запитання для самоконтролю:

1. Що вивчає лінгвотекстологія? Коли зародилася ця наука? Що стало передумовою для цього?
2. Назвіть фундаторів лінгвотекстології.
3. Які лінгвотекстологічні наукові школи та студії Вам відомі? Чи є такі в Україні?
4. Які поняття вважаються центральними в галузі лінгвотекстології? Схарактеризуйте їх.
5. Які типи писемних пам'яток Ви знаєте?
6. Назвіть відомі Вам українські пам'ятки та дайте їм коротку характеристику.
7. Що розуміється під лінгвістичною інформативністю текстів-пам'яток? Як вона виявляється? Відповідь аргументуйте.

Ректорська контрольна робота

Рівень 1

1. Мистецтво тлумачити щось незрозуміле чи навіть викривлене, пояснювати сенс чужої мови чи знака - це:
 - а) літературознавство;
 - б) філософія;
 - в) герменевтика;
 - г) мовознавство.
2. Що тлумачить кабалістика?
 - а) Старий і Новий Заповіт;
 - б) Старий Заповіт;

- в) поеми Гомера;
 - г) філософські твори Г.Г. Гадамера.
3. Хто зробив перший внесок у античну герменевтику?
- а) римляни;
 - б) німці;
 - в) євреї;
 - г) греки.
4. Скільки існує рівнів інтерпретації тексту?
- а) 2
 - б) 3
 - в) 4
 - г) 5
5. Хто казав, що "кабалістика є цілком логічним потворством"?
- а) Вільям Гекертон;
 - б) Густав Шпет;
 - в) Міхаель Лайтман;
 - г) Георг Гадамер.
6. Оберіть відповідь, у якій наведено види звукових повторів:
- а) повтор морфеми;
 - б) графон;
 - в) дефісація;
 - г) алітерація, асонанс.
7. Алітерація - це:
- а) повтор морфеми;
 - б) повтор голосних;
 - в) повтор приголосних;
 - г) зміна наголосу.
8. Оказіоналізми - це:
- а) синоніми;
 - б) антоніми;
 - в) пароніми;
 - г) випадково утворені слова, не зареєстровані словником.
9. На скільки груп поділяється графон? Назвіть їх.
- а) 2
 - б) 3
 - в) 4
 - г) 5

1. Надати розгорнуту відповідь на запитання: "Рівні інтерпретації тексту".

Охарактеризувати кожен з рівнів.

2. Проаналізувати наведений приклад. Вказати, які засоби актуалізації мовних одиниці використані у тексті.

"Я стою на кручі - За рікою дзвони:

Жду твоїх вітрил я -

Тінь там тоне, тінь там десь..."

(П. Тичина)

3. Який засіб фонографічного (або морфемного?) рівня відображений у наступних прикладах?

"Він довго-довго стежив за нерівним хвилястим летом пташини, прислухався до хурчання її (чайки) крил та сумовитого квиління: Чиї ви? Чиї ви?"

"Чорноголова, вихудла за зиму синичка, повертаючись то хвостиком, то головою до нього, неголосно, одноманітно твердила одно: - Чо-о-ло-вік, чо-о-ло-вік, чо-о-ло-вік".

"Лисніє липовий липневий липень,
липучий і лискучий в білім дзбанку".

Рівень № 2

1. Для виявлення того, як використовується в мовленні наявний словниковий потенціал, створено:
 - а) тлумачний словник;
 - б) частотний словник;
 - в) орфографічний словник;
 - г) орфоепічний словник.
2. Синсемантичні слова - це:
 - а) слова, які мають власне лексичне значення;
 - б) слова, вжиті у переносному значенні;
 - в) службові стройові слова;
 - г) відокремлені члени речення.
3. Що висувається на перший план при використанні означеного артикля:
 - а) можливість уточнень;
 - б) можливість інших варіантів;
 - в) незавершеність процесу вибору;
 - г) одиничність, визначеність позначуваного.
4. Полісиндетон - це:
 - а) безсполучниковість;
 - б) малосполучниковість;
 - в) багатосполучниковість;
 - г) багатоприйменниковість.
5. Займенники, що вказують на розподіл ролей в комунікативній ситуації - це:
 - а) присвійні; б) зворотний; в) особові III особи; г) особові I, II особи.
6. Перше місце серед тропів займає:
 - а) метафора; б) метонімія; в) синекдоха; г) порівняння.
7. Соціокультурне значення слова є синонімом:
 - а) емоційного значення;
 - б) етнічного значення;
 - в) емотивного значення;
 - г) ідеологічного значення.
8. Знайдіть приклад метонімії:
 - а) кришталь на столі;
 - б) вишиває шовком павучок;
 - в) збожеволію від роботи;

- г) я - магма магми...
9. Гіпербола-це:
- а) каламбурне зближення близьких за звучанням слів;
 - б) образне перебільшення;
 - в) зумисне применшення якоїсь ознаки;
 - г) заміна одних назв іншими на ґрунті суміжності їх значень.
10. Знайдіть приклад епітета:
- а) дивний чарівник;
 - б) груди грудня;
 - в) інститут підтягнувся;
 - г) зібралася вся школа.

11. Надати розгорнуту відповідь на питання: "За рахунок чого створюється експресивне значення?" Відповідь повинна супроводжуватися прикладами.

12. Перекласти українською мовою. Зробити аналіз лексичних засобів інтерпретації тексту.

Солнце было уже на полпути к горизонту, когда они вытащили лодку на теплый песок. Айван двигался как во сне; его лицо и глаза излучали чудо сегодняшнего дня. После неугомонного моря земля под ногами казалась какой-то непривычной. Румяный полдень играл над маленькой бухтой, омывая лодки и блистающий океан теплым золотым сиянием. Айван опьянел от восхищения, чувствуя, как теплый слой песка облегает его лодыжки, а лучи горячего солнца покрывают плечи, и смотрел на геометрически правильные тени, отбрасываемые рыболовными сетями и вершами. Он наблюдал за тем, как Маас Барт сортирует красочных рыб странных форм, называя каждый вид, объясняя их ценность, повадки и способы приготовления.

Майк Телвелл

Рівень 3

1. Основні граматичні значення, які актуалізуються в художньому тексті:
 - а) іменникові категорії;
 - б) прикметникові категорії;
 - в) займенникові категорії;
 - г) дієслівні категорії.
2. Які три фактори дають синтаксичну картину художнього твору?
 - а) естетичні, структурні, тематичні;
 - б) експресивні, тематичні, композиційні;
 - в) тематичні, естетичні, композиційні;
 - г) експресивні, пунктуаційні, тематичні.
3. Основна синтаксична одиниця:
 - а) слово;
 - б) речення;
 - в) фонема;
 - г) морфема.
4. За довжиною речення поділяються на:
 - а) короткі, середні, довгі, наддовгі;

- б) маленькі, середні, великі;
 - в) повні, неповні;
 - г) короткі, завершені, незавершені.
5. Головна перевага однослівного речення полягає у тому...
- а) що воно економне;
 - б) що воно використовується для створення фону;
 - в) що зміст представлений у згорнутому вигляді;
 - г) що йому наявна асоціативна свобода.
6. Синтаксичний паралелізм - це однакова побудова:
- а) сусідніх абзаців;
 - б) сусідніх речень;
 - в) сусідніх текстів;
 - г) першого і останнього речень.
7. Пом'якшений перехід від однієї частини речення до іншої відбувається за рахунок:
- а) полісиндетона;
 - б) асиндетона;
 - в) градації;
 - г) синтаксичного паралелізму.
8. Термін "парцеляції" означає:
- а) розподіл речення на головні та другорядні члени;
 - б) актуальне членування речення;
 - в) інтонаційне відмежування;
 - г) пунктуаційне оформлення.
9. Довжина речення - це величина:
- а) твірна;
 - б) непохідна;
 - в) похідна від його структури;
 - г) всі варіанти правильні.
10. Індивідуальні розділові знаки використовується для...
- а) розмежування частин речення;
 - б) відокремлення однорідних членів;
 - в) посилення відокремленої частини;
 - г) особливого виділення частин висловлювання.
11. Проаналізувати наведений приклад, встановити, які граматичні засоби актуалізації використано у цьому прикладі.
- а) "Я терт и бит, и нравом крут,
Могу - вразнос, могу - враскрут -,
Но тут смирят, но тут уймут.
Я никну и скучаю.
Лежу я голый как сокол,
А главный - шмыг да шмыг за стол,..." (В. Высоцкий)
12. Написати міні-твір на вільну тему, використовуючи асиндетон.

1. Композиція - це
 - а) текстова побудова;
 - б) позначення сюжетного руху і / або зміни точок зору
 - в) система абзаців;
 - г) складне синтаксичне ціле.
2. Формальна зв'язність тексту - це
 - а) когерентність;
 - б) архітектоніка ;
 - в) когезія;
 - г) надфразова єдність.
3. Під терміном "проспекція" розуміють напрямок розвитку подій сюжету, що
 - а) рухається вперед
 - б) повертається назад
 - в) не рухається вперед та назад
 - г) поєднує рух вперед та назад
4. У реченні "Від Києва до Москви поїздом усього 10 годин" відображено локально-темпоральну єдність, яка називається
 - а) змістовна універсалів
 - б) система координат
 - в) форма існування матерії
 - г) хронотроп
5. Підпорядкованість всієї оповіді завданню характеристикації суб'єкта створює, "людинонаправленість" художнього тексту
 - а) інформативність
 - б) антропо-центричність
 - в) системність
 - г) концептуальність
6. Модальність - це така категорія художнього тексту, яка відображає
 - а) спонукання до зворотної реакції читача
 - б) закритість текстової системи
 - в) світ, побачений очима автора
 - г) можливість декількох інтерпретацій
7. С.І.Гіндін запропонував класифікувати всі тексти за трьома типами моделювання:
 - а) прості складні складені
 - б) варіантні інваріантні постійні
 - в) жорсткі узуальні вільні
 - г) зв'язані змінні статичні
8. Залежно від складу загальних ознак, можна говорити про парадигми, до яких входить кожен художній текст
 - а) 4
 - б) 2
 - в) 5
 - г) 3
9. Через використання емоційно-оцінних слів у їх прямих значеннях у заголовку проявляється категорія
 - а) модальності
 - б) інформативності
 - в) завершеності
 - г) прагматичності
10. Входячи до художнього тексту семантично недостатнім, власне ім'я отримує...
 - а) етимологічне значення
 - б) вказівне значення
 - в) індивідуально-художнє значення
 - г) соціальне значення

11. Розкрити роль заголовка в художньому тексті.

Контрольні завдання до практичних занять

Тема: Предмет, структура та функції герменевтичного вчення

Практичні завдання:

1. Підготуйте відповіді за запропонованими питаннями плану (в усній формі).
2. Встановіть відповідність:
Грамаітичне тлумачення
Логічне тлумачення
Систематичне тлумачення
Історичне тлумачення
Цільове тлумачення
3. Поясніть специфіку об'єктивного та суб'єктивного розуміння наведеного нижче фрагмента тексту. Визначіть у ньому слова, що вказують на елементарну та вищу форми розуміння (за В. Дильтеєм).

Слон – тварина, а тому не людина.
Прийшов! Побачив! Переміг!
Любити не треба ненавидіти!
Такий гарний, що аж моторошно.
У мечеті закипала каша.

Чорт забирай! Були ж колись золоті часи! Ні турбот тобі, ані клопоту, повзаєш собі без паспорта і возиш по підлозі синій автомобіль – був у мене такий, з коліщатками. (Із смішком.) Авжеж, зрозуміло, поки я їх не повідламував. Усі з тобою носяться, панькаються... А тут!.. (З ненавистю вгатив кулаком по рукописах.) Сиди, пиши, видумуй, пробуй... Кат його знає, що іще придумати. Ні днів тобі, ні рядків! Так, на цю тему я вже писав... і на цю писав... на цю писав не я... А-а-а! Стривай-стривай... Є! Воно! СНІД! От де справжнє лихо нашого часу, от де трагедія! Страшна підступна хвороба, отруєє весь організм. Таємно, поступово, приховано. Хворий ще нічого не знає. Він сповнений творчої снаги, планів, він має намір одружитися, закоханий до нестями, хоче дітей, багато дітей, завершує роботу над книгою, котра стане вершиною його творчості... ні, геть із книгами – над картиною, так! Він створював її роки. Атож. Кращі роки життя пішли на ескізи, замальовки, на компоновку, дідько його бери! Зроблено десятки варіантів, лишилися сама дурниця – злити це все в одне ціле...

(Ярослав Стельмах «Синій автомобіль»)

Тема: Науково-історична парадигма еволюції герменевтики

Практичні завдання:

1. Проілюструйте прикладами (по 2) із творів художньої літератури такі принципи розуміння текстів (за Ф
2. Шлейєрмахером):
 - а) принцип єдності грамаітичної та психологічної інтерпретації;
 - б) принцип діалектичної взаємодії частин і цілого;
 - в) принцип залежності розуміння від знання внутрішнього та зовнішнього життя автора твору.
3. Заповніть таблицю «Відомі герменевтичні концепції»:

<i>1. Філософ</i>	<i>2. Герменевтична концепція</i>	<i>3. Мовна формула концепції</i>
1. Ф. Шлейермахер	2.	3.
4. Ф. Шлегель	5.	6.
7. Г. Гадамер	8.	9.
10. В. Дильтей	11.	12.
13. Ф. Ніцше	14.	15.
16. Х. Хайдеггер	17.	18.
19. Ж. Деррида	20.	21.

4. Побудуйте одне з можливих герменевтичних кіл за твором Стендаля «Червоне і чорне».
5. Зобразіть у вигляді герменевтичного кола етапи розуміння фрази «растекаться мыслию по дереву».

Тема: Інтерпретація тексту. Перші системи інтерпретації.

Проблемні питання та завдання

1. Охарактеризуйте рівні інтерпретації тексту.
2. Що, на вашу думку, тлумачить кабалістика?
3. Які існують види знання згідно з Кабалою? Дайте їм коротку характеристику.
4. Як на вашу думку, прикладом якого мислення є кабалістика? Чому?
5. Поеми якого видатного письменника тлумачить антична герменевтика? Чому саме його?
6. Дайте характеристику (письмову) таким герменевтичним напрямам як аналогісти та аномалісти.
7. Розкажіть, як тлумачать термін кабалістика відомі філософи та мовознавці.
8. Яке завдання християнської герменевтики?
9. Що таке екзистенційна перейнятість герменевтичним актом? В чому вона проявляється?
10. На ґрунті якого виду герменевтики виникає ідея універсальної методології інтерпретації тексту?
11. Який внесок зробили кабалістика, антична та християнська герменевтика у теорію інтерпретації?
12. Охарактеризуйте прояви названих видів герменевтики у сучасній теорії інтерпретації.

Література:

1. Квіт С. М. Основи герменевтики: Навчальний посібник / С. М Квіт. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003. – 192с.
2. Рикер П. Конфликт интерпретаций. Очерки о герменевтике / Пер. с фр. и вступит, ст. И. Вдовиной. – М.: «КАНОН-пресс-Ц»; «Кучково поле», 2002. – 624с.

3. Проблема інтерпретації художнього тексту// Донецький вісник наукового товариства ім. Тараса Шевченка.– Т.23 – Донецьк: Український культурологічний центр, Східний видавничий дім. – 2008. – 292с.
4. Гадамер Ганс-Георг. Герменевтика і поетика/ Вибрані твори/ Пер. з нім. – К.: «Юніверс», 2001. – 288с.
5. Н. В. Петрова «Текст и дискурс» // Вопросы языкознания. – №6. – 2003.– С. 123-131.
6. Літературознавчий словник-довідник за редакцією Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка — К.: ВЦ «Академія», 2007.

Тема: Граматичний рівень інтерпретації тексту
Проблемні питання та завдання

1. Охарактеризуйте роль граматичного значення в інтерпретації тексту.
2. Визначте функції актуалізації граматичного значення часу та роду.
3. Визначте особливості синтаксичного рівня інтерпретації тексту.
4. Чим, на вашу думку, однослівне односкладне речення відрізняється від однослівного еліптичного речення?
5. Як на вашу думку, в чому полягає основна функція речення?
6. Що таке контрапункт? Назвіть його характерні риси.
7. Назвіть основні види синтаксичних фігур. Наведіть приклади.
8. У чому полягає основна функція синтаксично стилістичних прийомів.

Література:

1. Квіт С. М. Основи герменевтики: Навч. посіб. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003. – 192с.
2. Рикер П. Конфликт интерпретаций. Очерки о герменевтике / Пер. с фр. и вступит, ст. И. Вдовиной. – М.: «КАНОН-пресс-Ц»; «Кучково поле», 2002. – 624с.
3. Літературознавчий словник-довідник за редакцією Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка – К.: ВЦ «Академія», 2007.
4. Бабенко Л.Г. Лингвистический анализ художественного текста. Теория и практика: Учебник для студентов высших учебных заведений/ Л.Г. Бабенко, Ю.В.Казарин. – 2-е изд. – М.: Флинта; Наука, 2004. – С. 216 – 218.

Тема: Засоби актуалізації художнього тексту. Фонографічний та морфемний рівень інтерпретації тексту
Практичні завдання

1. Визначте засоби актуалізації морфемного та фонографічного рівнів таких текстів:
 - В. Стус «Це тільки втома. Втома. І шалена...»;
 - І. Багрянний «Тигролови» (уривок):

«...Палахкотів над проваллями... Звивався над прірвами... Пролітав із свистом спіраллю над диким бескиддям і нагло зникав десь у надрах землі – занурювався, як вогненноокий хробак, зі скреготом і хряском у груди скелястих гір, свердлив їх з блискавичною швидкістю, розсипаючи іскри. Зникав... І раптом вилітав з-під землі далеко, мов пекельна потвора,

потрясаючи рогом ніч. Прям вогненними очима, зойкав несамовито і, вихаючи хвостом, як комета, летів і летів... І розступалися скелі, маючи тіннями. І розбігалися злякано сосни й смереки, кидаючись урозтіч. Заскочений нагло сохатий (лось) прикипав на галявині, спаралізований жахом, а далі зривався й, ламаючи ноги та обдираючи шкіру, гнав скільки духу у безвість.»

2. Проілюструйте прикладами з творів української літератури такі стилістичні фігури: анафора, епіфора, алітерація, асонанс, дисонанс.
3. Зробіть морфемний аналіз фрази: «Зараз це не так модно», визначивши можливі засоби актуалізації мовних одиниць.
4. Накресліть схему: «Принципи графічно-зображувального оформлення художнього тексту».

Література

7. Е. Е. Бразговская. Интерпретация текста-в-тексте: логико-семиотический аспект//Критика и семиотика. – 2005. – №8. (<http://www.nsu.ru/education/virtual/cs8content.htm>)
8. Зеленин А.В. Компрессивное словообразование в эмигрантской прессе// Вопросы языкознания. – 2007. – №4.
9. Кухаренко В.А. Интерпретация текста. – Л.: Просвещение, 1979.
10. Соколянський А.А. О статусе звука [ц] и фонемы <ц> в русском литературном языке//Вопросы языкознания. – 2007. – №3.
11. Широков В.А., Шевченко І.В. Оцінка точності фонетичного принципу в українському правописі//Мовознавство. – 2005. – №5.
12. Щербакова Л.А. Фонетика и фонология стека морфем и слов // Вопросы языкознания. – 2006. – №2.

Тема: Текст як комунікативна одиниця. Основні категорії тексту.

Практичні завдання

1. Проаналізуйте за категоріями актуалізації такі заголовки: «Рідне Прибужжя», «Наша мета», «Дзеркало тижня», «Особливості національної військової кухні», «Уникнути гри з нульовим результатом», «Ціна ризику», «Брати по розуму, та не по мозку», «Життя, покладене на вітвар здоров'я нації», «Земляки вшановують поета».
2. Проілюструйте прикладами з творів української літератури такі тропи: епітет, порівняння, оксюморон, метафора, метонімія, синекдоха, гіпербола, алегорія.
3. Визначте парадигматику та синтагматику даного уривка із художнього тексту:
«..Наближались фашисти; знелюдніло наше село. Кілька старих бабів тільки й лишилося. Опинився й я по той бік річки, в лісі, у партизанах. Обіда хлопцям варив, коні пас. Та й закортіло мені подивитися, хто ж у моїй хаті за хазяїна тепер править, бо одинцем я жив, один, як палець. От одного разу підійшов я до річки, як уже добре смерклось, витяг з очерету човна, сів, поплив та й висадився десантом у себе ж таки в березі. Висадився десантом, а потім перебіжками, перебіжками поміж

соняшниками, та за хлівом у лопухах і замаскувався. Замаскувався і сидю. А в хаті, бачу, світло горить, гомонять, чую, дехто співати зривається. Я сидю, чекаю: хай, думаю собі, як поспнуть, тоді вже я прийму рішення. Довгенько довелось чекати. Коли ось двері на ганок - рип! - виходять троє: двоє, чую, фашисти, а третій Панько Нужник, - за старосту вони його призначили. Батько його крамничку в нас держав, а воно, сопливе, виплакало, щоб його в колгосп прийняли. А тепер, бач, ста-а-ро-ста! Вийшли й прямують до хліва. А в хліві в мене на горішці трохи сіна було... Так ото Панько їх туди ночувати веде, бо в хаті душно. Полізли вони на горішце, полягали. Чую, - хропуть. Я з лопухів потихесеньку, навшипиньки, у хлів. У руках у мене вила-трійчата залізні. Я розмахуюсь та кризь лісу вилами - раз, два, три!»

(Остан Вишня «Зенітка»)

4. Визначте значення власних імен за класифікацією О. Никонова: Марина, Єлизавета, Дмитро, Данило, Вікторія, Єгор, Федір, Арина, Тимофій, Тимур, Олена, Аріадна, Яків, Павло, Орест, Домініка.
5. Визначте засоби актуалізації художнього тексту на прикладі поезії Б.Олійника «Пісня про матір».

Тема: Лінгвотекстологія як наукова галузь

Практичні завдання:

1. Підготуйте відповіді за запропонованими питаннями плану (в усній формі).
2. Заповніть таблицю «Типи писемних пам'яток»:

Автор класифікації	Тип пам'ятки	Приклад
М. Дурново	Написи на монетах, медалях, амулетах, печатках, гробницях	
	Власне рукописи	
	Друковані книги	
	Грамоти	
Л. Жуковська		
Л. Павленко		

3. Зробіть презентацію (у форматі ppt) на одну з тем:
 - «Літопис «Повість временних літ» та його списки»;
 - «Давньоукраїнські графіті»;
 - «Списки «Слова о полку Ігоревім».

* Презентація повинна містити не менше 8 слайдів: 1) титул із зазначенням прізвища студента, 2) коротка історична довідка про об'єкт Вашого аналізу; 3) особливості об'єкта Вашого аналізу, насамперед структурні та лінгвістичні; 4) фото об'єкта.

Тема: Лексичні різночитання: сутність, типологія та значення

Практичні завдання:

1. Підготуйте відповіді за запропонованими питаннями плану (в усній формі).
2. Здійсніть лінгвотекстологічний аналіз слів-імен (до трьох) та формул (до трьох) на матеріалі редакцій творів І. Франка (на вибір).

Теми рефератів та повідомлень

1. Основні ідеї літературної герменевтики Ганса Роберта Яусса.
2. Герменевтичний метод.
3. Герменевтичне коло.
4. Герменевтика і психоаналіз: конфлікт інтерпретацій.
5. Історія вивчення герменевтики.
6. Сучасні проблеми герменевтики.
7. Герменевтика та її методологічні проблеми.
8. Герменевтика і Біблія.
9. Герменевтика і соціологія.
10. Біблія в сучасному світі: аспекти тлумачення.
11. Герменевтика як філофський напрям.
12. Стратегії деконструктивної герменевтики.
13. Герменевтика як мистецтво тлумачення текстів.
14. Філософська герменевтика Г.Г Гадамера.
15. Встановлення герменевтики від античності до сучасності.
16. Герменевтика як методологія гуманітарних наук у філософії В. Дильтая.
17. Універсальна герменевтика Шлейермахера.
18. Герменевтика – «філософія розуміння».
19. Розуміння герменевтики різними філософами.
20. «Дильтей і герменевтика».
21. Принципи герменевтики.
22. Герменевтика та герменевтичний дискурс як методологічні позиції.
23. Герменевтична парадигма вивчення художнього тексту.
24. Функції герменевтики як науки.
25. Роль герменевтики у контексті європейської гуманітаристики.
26. Роль герменевтики у середньовічній культурі.
27. Основні стратегії герменевтичної інтерпретації.
28. Основні ознаки герменевтики.
29. Герменевтика як наука в працях Платона і Аристотеля.
30. Журналістика як вияв сучасної герменевтики.

Питання до іспиту

1. Герменевтика як наука і навчальна дисципліна.
2. Рівні інтерпретації тексту.
3. Культура інтерпретації тексту.
4. Кабалістика.
5. Антична герменевтика.

6. Християнська герменевтика.
7. Фонографічний рівень інтерпретації тексту.
8. Засоби актуалізації мовних одиниць фонографічного рівня.
9. Морфемний рівень інтерпретації тексту, його особливості.
10. Лексичний рівень інтерпретації тексту, його особливості.
11. Художній текст. Його основні ознаки та категорії.
12. Контекстуальна взаємодія засобів різних мовних рівнів у художньому тексті.
13. Парадигматика та синтагматика художнього тексту.
14. Текст як художня одиниця.
15. Роль заголовка в художньому тексті. Текстові категорії, що актуалізуються за допомогою заголовка.
16. Значення лексичного рівня для інтерпретації тексту.
17. Синсемантична лексика.
18. Автосемантична лексика (емоційне, експресивне, соціокультурне, ідеологічне та стилістичне значення).
19. Епіграф. Його зв'язок з заголовком та цілим текстом.
20. Власне ім'я. Три типи значень власного імені.
21. Значимість художньої деталі. Уточнююча та характерологічна деталь, імплікуюча деталь.
22. Початок (зачин) та кінець як сильна позиція твору.
23. Час і простір у художньому тексті, їх особливості.
24. Морфологічні засоби актуалізації тексту.
25. Особливості синтаксичного рівня: синтаксичні фігури.
26. Значення терміну "герменевтика". Види герменевтики.
27. Виникнення герменевтики в античності.
28. Середньовічна "егзигеза". Дві школи тлумачення Святого Письма.
29. Суть герменевтичного кола за Августином.
30. "Універсальна" герменевтика Шляермахера в контексті романтизму. Герменевтика Шляермахера: рівні тлумачення; герменевтичне коло; головний герменевтичний принцип.
31. Місце і завдання герменевтики у філософії В. Дильтея. Психологічний та герменевтичний періоди у творчості В. Дильтея. Герменевтика як методологія гуманітарних наук. "Герменевтичне коло" у філософії В. Дильтея.
32. Зв'язок розуміння і переживання в описовій психології В. Дильтея.
33. Головні ідеї праці В. Дильтея "Нариси до критики історичних наук".
34. Поняття "життя" у філософії В. Дильтея.
35. Причини невдачі В. Дильтея в обґрунтуванні методології гуманітарних наук.
36. Вплив феноменології Е. Гусерля на розвиток герменевтики.
37. Герменевтика як аналітика Dasein у фундаментальній онтології М. Гайдегера.
38. Головне питання філософії М. Гайдегера. Тлумачення Гайдегером понять "феномену" та "феноменології".

39. Герменевтичне коло між Sein і Dasein, його вплив на пізнання.
40. Поняття “екзистенціалу” у герменевтичній онтології М. Гайдегера. Охарактеризувати головні екзистенціали Dasein.
41. Охарактеризувати екзистенціали “розуміння” і “тлумачення” та їх зв'язок з пізнанням.
42. Роль герменевтики в “пізній” період творчості М. Гайдегера. “Мова – дім буття”.
43. Головні ідеї праці М. Гайдегера “Буття і час”.
44. Загальні риси філософської герменевтики Г.-Г. Гадамера. Поняття “герменевтичного досвіду”, його види.
45. Поняття дієво-історичної свідомості. Роль передсуду у пізнанні.
46. Поняття істини в герменевтиці Гадамера. Співвідношення істини і методу.
47. Мова як середовище герменевтичного досвіду у філософії Гадамера.
48. Головні ідеї праці Г.-Г. Гадамера “Істина і метод”.
49. Феноменологічна герменевтика П. Рікера.
50. Прагматична герменевтика Р. Рорті.
51. Головні ідеї літературної герменевтики Г. Яусса.
52. Діалогічність розуміння в літературній комунікації за Г. Яуссом.
53. Сучасний етап розвитку герменевтики.

Методичні рекомендації, що забезпечують самостійну роботу студентів

Самостійна робота № 1

Тема: Періодизація розвитку герменевтики як науки

Завдання:

1. Опрацювати матеріали лекцій і допоміжної літератури з герменевтики та подати інформацію про періоди розвитку науки (за хронологією) у вигляді таблиці.

Самостійна робота № 2

Тема: Пояснення, розуміння та інтерпретація як основні задачі герменевтики

Завдання:

7. Скласти кросворд за темою самостійної роботи (не менше 30 слів).
8. Графічно зобразити етапи та механізми інтерпретації тексту.

Самостійна робота № 3

Тема: Текст: герменевтичний та лінгвотекстологічний ракурси

Завдання:

1. Опрацювати та записати основні тези наукової статті:
Бахтин М. М. Проблема текста в лингвистике, филологии и других гуманитарных науках. Опыт философского анализа [Текст] / М. М. Бахтин // Литературно-критические статьи / Сост. С. Бочаров и В. Кожин. – М., 1986. – С. 473–501.

Самостійна робота № 4

Тема: Лінгвотекстологічна редакція писемних пам'яток давнини

Завдання:

1. Розробити проект «Погляд сучасного лінгвотекстолога» (проаналізувати відомі екзамінації тексту «Слова про полк Ігорів» та запропонувати власну редакцію цього тексту; форма представлення проекту – плакат).

Самостійна робота № 5

Тема: Фольклористична текстологія: лінгвістична редакція

Завдання:

1. Розробити проект «Паспорт українських фольклорних пісень» (здійснити редакцію тексту будь-якої української народної пісні; форма представлення проекту – мультимедійна презентація у форматі ppt).

Самостійна робота № 6

Тема: Генетична текстологія

Завдання:

1. Законспектувати статтю:
Гнатюк М. М. Генетична критика і текстологія: діалогізм дискурсивних практик [Електронний ресурс] / М. М. Гнатюк // Режим доступу : http://philology.kiev.ua/library/zagal/Literaturoznavchi_studii_2010_26/104_109.pdf ; Назва з екрана.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання

1. Зробити проспект чи буклет (за допомогою комп'ютерних програм) за однією з таких тем:
 - «Зв'язки в герменевтичному колі тексту роману «Чорна рада» М. Куліша»;
 - «Діалектичні принципи організації герменевтичного кола тексту повісті «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського».

Словник герменевтичних термінів

1. Алітерація (від лат. ad – до і littera – буква) – стилістичний прийом, який полягає у повторенні однорідних приголосних звуків задля підвищення інтонаційної виразності вірша, для емоційного поглиблення його змістового зв'язку.

2. Архітектоніка (від грец. αρχιτεκτονική – будівельне мистецтво, архітектура) – 1. Художній вираз структурних закономірностей конструкції будівлі, споруди, а також композиції круглої скульптури та об'ємного твору декоративного мистецтва; 2. Композиційна будова будь-якого твору

мистецтва, що зумовлює співвідношення його головних і другорядних елементів.

3. Внутрішній горизонт – набір граней розуміється, поступово відкриваються у міру осягнення сенсу як сутності .

4. Герменевтика – 1. Діяльність людини або колективу при розумінні або інтерпретації тексту або того, що може трактуватися як текст; 2. (hermeneutics) З грецької hermeneus означало тлумачення, і слово це, можливо, походить від імені Гермеса, посланця богів і бога красномовства. У ХІХ в. у всіх своїх застосуваннях і визначеннях слово всіма сприймалося як позначення; 3. (грец. hermeneutike, від hermeneuo пояснюю, перекладаю). Наука, що пояснює древніх авторів, переважно ж Св. Писання. Словник іноземних слів, що увійшли до складу російської мови; 4. (грец. ερμηνευω тлумачу) Вчення про тлумачення якого-небудь твору, встановленні справжнього його сенсу і точного розуміння його змісту; 5. Мистецтво розуміння як осягнення смислів і значення знаків; 2) теорія та загальні правила інтерпретації текстів; 6. Філософ. вчення про онтології розуміння і епістемології інтерпретації; 7. (від грец. Hermeneutikos роз'яснюють витлумачувати), мистецтво тлумачення текстів (класичної давнини, Біблії і т. п.), Вчення про принципи їхньої інтерпретації; екзегетики; 8. Теорія і методологія тлумачення текстів ("мистецтво розуміння"); 9. Мистецтво, теорія, традиція і способи тлумачення текстів багатозначних або не піддаються уточненню; 10. Мистецтво розуміння, тлумачення, інтерпретації іносказань, багатозначних символів та ін.; 11. Загальна назва для багатьох діяльностей: існують герменевтика філологічна, педагогічна, природничо-наукова, економічна, політична, історіографічна та ін.; 12. Теорія (точніше - сам процес) інтерпретації, покликана вирішувати загальні проблеми комунікації – з'ясовувати та пояснювати точки зору з того чи іншого приводу, знаходячи загальний ґрунт для розмови, обміну думками, розуміння проблеми в рамках певного колективу (нації, професійної групи і т. д.);

5. Герменевтична ситуація – ситуація, в якій можна або зрозуміти, або не зрозуміти текст. У цьому зв'язку соціальний зміст герменевтичної діяльності радикально різний у двох випадках .

6. Герменевтичне зусилля – особлива форма інтенсифікації мисленнєвої діяльності. Граничний випадок недооцінки цієї вимоги – ситуація, в якій вчитель пояснює позіхати від нудьги школярам те, що вони самостійно зрозуміли і до моменту пояснення вже знають.

7. Герменевтичне коло – одночасна фіксація рефлексії у всіх поясах СМД (за відомою схемою Г.П. Щедровицького). Розуміння виступає як одна з інобуття (організованість) рефлексії.

8. Дейктична форма – вказівка на дійсність, віднесеність до референта, а також анафорична функція – вказівка на мови.

9. Декодування – пропедевтика розпредмечування в умовах простої семантизації або чисто когнітивного розуміння (при роботі з текстами, побудованими не за змістом, а за змістом).

10. Дискурс – це сукупність висловлювань, що стосуються певної проблематики, розглядаються у взаємних зв'язках з цією проблематикою, а також у взаємних зв'язках між собою.

11. Діючі одиниці – акти розсуду простих одиниць тексту, тобто смислів, які представляють їхні засобів, так само як і зв'язків і відносин між смислами і засобами.

12. Експектація – регульовані очікування смислів в очікуваному діянні з текстом.

13. Еліпсис – стилістична фігура, побудована на пропуску слова чи словосполучення. Вживається для відтворення експресивного мовлення .

14. Епітет – слово, що образно означає предмет або дію, підкреслює характерну властивість певного явища чи поняття. Стилiстична функція епітетів полягає в тому, що вони дають змогу показати предмет зображення з несподіваного боку, індивідуалізують якусь ознаку, викликають певне ставлення до зображуваного.

15. Епіфеноменальне розуміння - такий результат опосередкувань, "який в своїх власних визначеннях не виявляє процесу власного становлення". Дійсне розуміння має протилежну характеристику. Зокрема, при читанні художньої літератури безліч елементів художньої форми опосередковує процес послідовного розуміння мікроконтекст, процес нарощування і розтягування сенсу.

16. Зміст – 1. Важлива складова субстанційного боку розуміння. [1, с. 354]; 2. Ситуація, представлена суб'єктно-предикативним відношенням в рамках пропозиції [6, с. 43]; 3. Предикації в рамках пропозиційних структур, поняття ж - конфігурації зв'язків і відносин у ситуації діяльності і комунікації .

17. Значення – це і звернення продуцента до предмета за допомогою знака, і семантичне правило, констатуючих знак, єдність акту і норми. Значення-частина змісту, аналогічна, по-перше, стереотипу мисленнєвої дії, по-друге, "енциклопедичної семми" .

18. Ідеологічний рівень – створює жорстку систему нормативів, висуваючи на перший план вимоги до тексту, а не потребу його зрозуміти. У цьому випадку дослідник відштовхується не від самого тексту, а від цієї нормативної системи, і вдається до інтерпретації з готовою схемою (найкращий приклада – підручники, в яких всі твори пояснювалися з точки зору ленінської ідеології).

19. Індивідуація – 1. Розсуд і передбачення способу подальшого діяння з текстом; 2. Розсуд того, що унікально належить саме даній різновиди текстів і при цьому суспільно визнається унікальним для даного місця і часу .

20. Іntenдирування – створення спрямованості рефлексії для вказівки на "топос духу" – відправні точки зовні-який іде променя рефлексії .

21. Іntenсив – розумовий критерій, "завдяки якому можна застосувати або відмовитися застосовувати даний вираз за наявності представлених речей або ситуацій". Іntenсив визначає не тільки індивідуальну екстенсію, але і весь коло можливих екстенсій [.

22. Іntenціональне відношення – відношення між "Я" (онтологічної конструкцією) і рефлексією над станом справ. Особливість цього відношення – його байдужість до існування тих об'єктів, від яких починається всередину – йде промінь рефлексії, що завершується інтенціональними і стрілами; одночасно це відношення залежить від уявлення про і топос духу .

23. Іntenціональності свідомості – основа інтенціонального характеру дійства при розумінні тексту: інтенції вказують не на "об'єктивні речі" і навіть не на їх "образи", а на сліди досвіду рефлектування над значущими переживаннями, досить віддалені у світі онтологічних картин від слідів досвіду рефлектування над предметними уявленнями .

24. Іронія – засіб пробудження рефлексії над протилежним тому (чи принципово несхожим з тим), що безпосередньо представлене в тексті за змістом або навіть за змістом. Також: гумор .

25. Кабалістика – релігійне пояснення світу в середні віки за допомогою символічного тлумачення єврейських «священних текстів», у яких словам і числам надавалось містичне значення .

26. Конотація – проекція текстового сенсу на індивідуальну номінативну одиницю.

27. Конфігуратор – це "зображення об'єкта, що створюється з метою об'єднання і синтезу різних знань" (в нашому випадку – об'єднання різних граней витлумаченого).

28. Критично-філософський рівень – окреслює наявність так званих критично-філософських стилів, що є практичними дослідницькими методологіями, які пропонують ту чи іншу систему інтерпретації тексту (теорія архетипів Карла Густава Юнга, структуралізм Ролана Барта). Цей рівень з одного боку пов'язаний з певними філософськими передумовами, а з другого – орієнтується на якусь конкретну ідеологію.

29. Метаодиниці – це одиниці, приватні смисли і засоби - це елементи, що особливо помітно при перекладі з мови на мову: приватні смисли і засоби

зникають, метаодиниці зберігаються і забезпечують міжнародне, міжнаціональне порозуміння.

30. Метафора – троп, побудований на вживанні слів у переносному значенні на основі подібності за кольором, формою, призначенням .

31. Метонімія – це троп, побудований на перенесенні значення за суміжністю, тобто на основі тісного внутрішнього чи зовнішнього зв'язку між зіставляваними поняттями.

32. Модальність – початковий засіб при обростанні змісту (тобто предикації в рамках пропозиційних структур) ситуацією, за визначенням є обов'язковою при смисловому творенні.

33. Ноєма – 1. Мала одиниця з функцією встановлення зв'язку та відносин між елементами комунікативної ситуації, яка необхідна для смислового творення; 2. Вказівка, здійснюване рефлексивним актом свідомості, зверненого на мінімальні компонент онтологічної конструкції.

34. Оказіоналізми (авторський неологізм) – це мовленнєві одиниці, які утворюються за стандартними та новими словотвірними моделями, з характерним експресивним забарвленням та індивідуальним характером.

36. Персоніфікація – троп, побудований на наділенні предметів, явищ природи й абстрактних понять рисами людини.

37. Порівняння – це троп, побудований на зіставленні двох явищ, предметів, фактів для пояснення одного з них за допомогою іншого. Стилїстична роль порівнянь полягає у виділенні якоїсь особливості предмета чи явища, яка виступає дуже яскраво в того предмета, з яким порівнюється дане явище.

38. Поява метаодиниць – безпосередній результат актів категоризації рефлексії над приватними елементарними засобами та сенсом.

39. Проблематизація – виявлення суб'єктом свого нерозуміння.

40. Пропозиції – безпосередні складові тексту.

41. Простий предикат – матеріал для семантизації розуміння, складні предикати - матеріал для когнітивного розуміння.

42. Рефлекс – 1. Другий (після чуттєвості) джерело досвіду, найважливіший власне людський конструкт, що дозволяє удосконалювати всю душевну і духовну структуру особистості та спільноти (їх онтологічну конструкцію), роблячи людину розумнішою і людянішою; 2. Центральне поняття і антропоцентричного вивчення мови та мовної особистості. Вона ж - центральне поняття справді людяною мовної педагогіки, лінгводидактики, так само як і мистецтвознавства і змістовної логіки - в тій мірі, в якій мистецтва і логіка є редукція від природних мов з притаманною їм мовною діяльністю.

43. Рефлексивність реальності – (точніше - те в ній, що розділяється багатьма людьми) по-іншому називається свідомістю, і змішаний характер онтологічних картин, та і всього індивідуального світу, що твориться свідомістю, може бути джерелом певного скептицизму.

44. Розпредмечення – відновлення реципієнтом ситуації мисленнєвих дій продуцента.

45. Розрив кола – у випадках, коли буденна рефлексія, яка фіксується по роботі герменевтичного кола, потребує заміни усвідомленим і дискурсивним знанням. Застосування цієї техніки фактично багаторазово описано Ю.М. Лотманом.

46. Розтягування сенсів – їх категоризація, перехід від власне смислів до метасмислів і метаметасмислів (включаючи художні ідеї).

47. Розуміння – 1. Найважливіший компонент СМД, синонім інтелектуальної спроможності; 2. Рух до знання, виробництво знання (хоча і не саме знання); 3. Одна з організованості рефлексії, і готовність до розуміння досягається через навчання рефлексії, навченість рефлексії, володіння рефлексивності техніками розуміння; 4. Освоєння чужих переживань, думок і рішень; 5. Основна іпостась рефлексії, що виникає в момент фіксації рефлексії; 6. Процес осягнення внутрішніх зв'язків у змісті тексту; 7. Процес осягнення сенсу (або смислів) тексту.

48. Розумове виховання – це в першу чергу формування готовності до оптимізації СМД, причому ця оптимізація досягається завдяки зусиллям самого школяра, керованого педагогом.

49. Сенс – неодмінний момент людської розумової діяльності, але динамічність, ефективність і соціальна диференційованість цього моменту мисленнєвої діяльності підтримуються і стимулюються структурою тексту.

50. Сенси – ідеальні предмети, що підлягають розумінню поряд з змістами і суттєво відрізняються від останніх. Змісти утворюють реальність смислів - так само, як змісту утворюють реальність змісту.

51. Симетрія – (повтор, рима, метрична організація). Ритмічні засоби текстової побудови, використовувані як засобів пробудження рефлексії над усім досвідом смислової будови, опредмеченого ритміко-інтонаційними засобами. Пробудження рефлексії засобами такого роду вивчено Є.З. Імаєва. Будь-які інші засоби текстової побудови, що потрапили в риторичну програму продуцента з тими ж цілями, з якими робляться метафоризації.

52. Словесна форма – це перетворена форма буття сенсу, нерідко відчужувана від розуміючого людину, що або читає (слухача) ці слова, і оголошувана містить в собі смисли".

53. Словесний образ – це таке поєднання й вживання слів і словосполучень, при якому вони виражають більше, ніж безпосередньо означають, підсилюючись, увиразнюючись додатковими смисловими й емоційно-експресивними відтінками.

54. Суб'єктно-предекативна форма – це форма пропозицій, момент влаштування людської мови. Саме пропозиції – це твердження чогось визначеного.

55. Субстанція – здатність будувати "світи", що складаються з онтологічних конструкцій і онтологічних картин.

56. Текст – в широкому сенсі розуміється як структура, що складається з елементів значення, єдності цих елементів і вираз цієї єдності; у вузькому

сенсі – єдність мовних знаків, організованих за нормами даної мови і є носіями інформації.

57. Тексти культури – це сукупність прийомів СМД, що перетворюють нерозуміння в розуміння, а в оптимальних випадках перетворюють розуміння в майстерність.

58. Факти – це референти пропозицій, матеріал когнітивного розуміння. "Серьожа дурний" – це факт думки автора про Серьожу. "Я вважаю, що ..." – Факт когнітивний, тобто факт існування якогось думки, а не доказ чогось "об'єктивного".

59. Феномологічна редукція – "перехід в альтернативний світ" тексту. Техніка докладно описана Е. Гуссерлем.

60. Філологічна герменевтика – наукова дисципліна, що вивчає процеси розуміння тексту. Розумінням тексту зазвичай називають звернення досвіду людини на текст з метою освоєння його змістовності. Досвід, звертає на текст, і індивідуальний, і колективу в один і той же час: розуміння однієї людини може одержати розвиток в діяльності іншого, а досягнення цієї другої може дістатися і першому.

61. Філософічний рівень – передбачає інтерпретацію з точки зору відповідей на метафізичні запитання. Інтелектуальна діяльність такого типу піддається типологізації лише за способом мислення, але не прив'язується до конкретного знання або досвіду культурної традиції, окрім самої мови і суб'єкта мовлення; філософування – це чисте міркування (філософська герменевтика Мартіна Гайдеггера). Як правило, філософія не є безпосередньою підставою для оцінки тексту. Вона готує ґрунт для розгортання тих чи інших критично-філософських стилів.

62. Художня ідея – 1. В основному те, що вбачає реципієнт в тому випадку, коли це відбувається у відповідності з програмою продуцента [3, с. 74]; 2. Мета поняття тексту, сенс всіх смислів, найширша конфігурація всіх зв'язків і відносин у поданій текстом дійсності буття, комунікації, чистого мислення.

Список літератури

Підручники:

1. Гадамер Г. Г. Істина і метод. Т.2 : Герменевтика II: Доповнення. Показчики.- К.: Юніверс, 2000. – 480 с. (1)
2. Іванишин, П. Критика і метакритика як осмислення літературності : Монографія / П. Іванишин. – К. : Академія, 2012. – 288 с. (5)
3. Громов Е.С. Искусство и герменевтика в ее эстетических и социологических измерениях/Е.С. Громов. – СПб.: Алетейя, 2004. – 335с. (1)
4. Квіт С.М. Основи герменевтики: навчальний посібник/ С.М. Квіт. – К. : Академія, 2003. – 192 с. (11)
5. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія/ О.О. Селіванова.-Полтава: Довкілля – К, 2010. – 844с. (10)
6. Селіванова О.О.Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник / О.О.Селіванова. – Полтава: Довкілля. – К, 2008. – 712 с. (11)
7. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія/ О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля – К, 2006. – 716 с. (6)

Періодичні видання:

1. Бернюков А. Загальний зміст юридичної герменевтики [Текст] / А. Бернюков // Право України. – 2007. – № 8. – С.18-21.
2. Бернюкова А. Інтерпретація суддею фактичних обставин справи в концепції юридичної герменевтики [Текст] / А. Бернюкова // Вісник Академії правових наук України. – 2007. – № 2. – С.198-207..
3. Богачов А. Розуміння досвіду у філософській герменевтиці [Текст] / А. Богачов // Філософська думка. – 2011. – № 5. – С. 60-75.
4. Богачов А. Філософський початок герменевтики (До історії визначення герменевтичного досвіду) [Текст] / А. Богачов // Філософська думка. – 2011. – № 5. – С.60-76.
5. Герменевтика [Текст] // Філософія: Логос, Софія, Розум : Підручник для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2007. – С. 266-273.
6. Герменевтична концепція мови М.Гайдеггера [Текст] // Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень : Підручник для студентів вищих навчальних закладів / Ф.С.Бацевич. – К., 2008. – С. 136-137. – (Альма-матер).
7. Дахній А. Фактично-історичний вимір досвіду у філософії раннього Гайдеггера [Текст] / А. Дахній // Філософська думка. – 2011. – № 5. – С. 76-88.
8. Дудаш Т. Вплив праворозуміння органів конституційної юрисдикції на їх правотлумачну діяльність (Німеччина, США, Україна) [Текст] / Т. Дудаш // Право України. – 2010. – № 4. – С.199-205.
9. Дудаш Т. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у світлі праворозуміння Страсбурського суду [Текст] / Т. Дудаш // Право України. – 2010. – № 10. – С.158-165.

10. Дудаш Т. Праворозуміння [Текст] : спроба герменевтичного аналізу / Т. Дудаш // Юридична Україна. – 2007. – № 4. – С.19-26.
11. Іванишин П. "Естетика Шевченка" як сутність герменевтики Дмитра Донцова [Текст] / П. Іванишин // Дивослово. – 2008. – № 10. – С. 52-57.
12. Квіт С.М. Виміри філософської герменевтики [Текст] / С. М. Квіт // Наукові записки Національного університету "Києво-Могилянська академія". Філологічні науки. – К., 2007. – Т. 72. – С. 24-33.
13. Козачинська В. У "міжтіні" Танатоса (ще одна спроба осмислення смерті) [Текст] / В. Козачинська // Філософська думка. – 2007. – №1, № 1. – С.15-35.
14. Крися Б. Герменевтика у сенсі Григорія Сковороди [Текст] / Б. Крися // Григорій Сковорода - духовний орієнтир для сучасності (Наукові матеріали XIII Сковородинівських читань): У 2-х книгах. – К., 2007. – Кн. 1. – С. 109-116.
15. Поняття о герменевтике [Текст] // Человек перед лицом культуры : Курс лекций. – Кишинев, 2006. – С. 108-138.
16. Психологія З.Фрейда як основна нетрадиційної літературної герменевтики [Текст] // Психологія і літературознавство. – К., 2003. – С. 59-109. – (Альма-матер).
17. Релігія и философия о смерти [Текст] // Человек перед лицом культуры : Курс лекций. – Кишинев, 2006. – С. 182-197.
18. Рижкова С. Ідеї александрійської, антиохійської, пергамської шкіл в герменевтиці Нового часу [Текст] / С. Рижкова // Філософська думка. – 2007. – №5, № 5. – С.59-71.
19. Розвиток українського літературознавства середини ХІХ ст. Герменевтична традиція Т. Шевченка [Текст] // Нариси з теорії літератури : Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В.П.Іванишин. – К., 2010. – С. 46-52.
20. Самчук З. Конкретизація понятійного інструментарію, покликаною витлумачувати суспільну діяльність: розуміння, інтерпретація, герменевтика, екзегетика [Текст] / З. Самчук // Вища освіта України. – 2007. – № 4. – С.25-31..
21. Сенько Ю.В. Педагогіка. Герменевтика педагогического опыта [Текст] / Ю. В. Сенько, В. Г. Шкунов // Педагогіка. – 2012. – № 2. – С. 21-30.
22. Сирцова О. Філософська думка (ч/з, філософ.). Герменевтика Поля Рікера й історія філософії України [Текст] / О. Сирцова // Філософська думка. – 2008. – № 2. – С.78-93.
23. Стовба О. Праворозуміння vs. правосвідомість: проблеми і перспективи [Текст] / О. Стовба // Право України. – 2010. – № 4. – С.64-69..
24. Сулима В. Слово і час. "Пытати потонку Божественных Писаніи": філософія Кліма Смолятича у вимірах біблійної екзегези та герменевтики [Текст] / В. Сулима // Слово і час. – 2009. – № 12. – С. 17-29.
25. Хоружа Л. Шлях освіти. Герменевтика: педагогічний погляд [Текст] / Л. Хоружа // Шлях освіти. – 2008. – № 2. – С. 7-11.

